ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସାମାଜିକ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ପୁରସ୍କୃତ ନାଟକ

ସଂଗ୍ରାମ

ଲେଖକ—ଯଦୁନାଥ ଦାଶ ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରକାଶକ

ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର

କଟକ : ବ୍ରହ୍ମପୁର

ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟ—କଳିଙ୍ଗ କଳାକେନ୍ଦ୍ର, କଲିକତା
ଉଦ୍‌ଘାଟକ—ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଭିନୟ—ମଧୁସୂଦନ ଆଇନ୍ କଲେଜ
ନାଟ୍ୟ ସଂସଦ
ଉଦ୍‌ଘାଟକ—କବିଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

ପ୍ରକାଶକ—ଅଭିରାମ ମହାପାତ୍ର
ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର
କଟକ-୨ : ବ୍ରହ୍ମପୁର

ମୁଦ୍ରକ—ନୀଳକଣ୍ଠ ପ୍ରେସ
କଟକ-୨

ମୂଲ୍ୟ—ଟ ୨.୦୦

ଏଇ ନାଟକ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋ କଥା

'ସଂଗ୍ରାମ' ରଚନା ସାରି ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସାମାଜିକ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ହେଉଥିବା ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ପଠାଇଥିଲି । ତାହା ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୁରସ୍କୃତ ହେଲା । କଲିକତା 'କଳିଙ୍ଗ କଳାକେନ୍ଦ୍ର'ର ବନ୍ଧୁମାନେ ପ୍ରବାସରେ ଏହାକୁ ସଫଳତାର ସହିତ ଅଭିନୟ କରିଥିଲେ । ଅଭିନୟ ରଜନୀରେ ବହୁ ଅଣଓଡ଼ିଆ ଦର୍ଶକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟବାର ଏହା ଅଭିନୀତ ହେଲା ମଧୁସୂଦନ ଆଇନ କଲେଜର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା । ଏଇ ଦୁଇ ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାର କୁଶଳୀ ଅଭିନେତା ଅଭିନେତ୍ରୀ ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋ' ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି । ଏହି ନାଟକର ସଂଗୀତାଂଶ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ସଂଗୀତଶିଳ୍ପୀ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ସାହୁ । ତାଙ୍କ ପାଖେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ ।

ନାଟକଟି ସୌଖିନ୍ ନାଟ୍ୟସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଦ୍ୱାରା ଅଭିନୀତ ହେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ନାଟକର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଜିର ସମାଜରେ ଅପହଞ୍ଚି ରହିଛି । ଏକ ସୁସ୍ଥ ଶ୍ରେଣୀବିହୀନ ସମାଜ ଗଠନ ଦିଗରେ ଏହି ନାଟକ କିଞ୍ଚିତ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ ମୋ ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ହେଲା ବୋଲି ମୁଁ ବୁଝିବି ।

ଲେଖକ,

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ବନ୍ଦନାର ପିତା ନୀଳମାଧବବାବୁଙ୍କର ଆଧୁନିକ ଧରଣର ବୈଠକଖାନା —ଦୂରରୁ ଶୁଭୁଛି ସଂଗୀତର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଝଙ୍କାର । ସିନ୍ ଉଠିବା ବେଳକୁ କୌସ୍ତୁଭ ସୋଫା ଉପରେ ବସି ଖଣ୍ଡେ ବହି ପଢ଼ୁଛି । ପଶି ଆସିଲା ଖୁବ୍ ଅତର୍କିତରେ ବନ୍ଦନା । କୌସ୍ତୁଭର ଦୃଷ୍ଟି ବହି ଉପରେ ନିବଦ୍ଧ । ସେ ପାଦ ଟିପିଟିପି ଆସି କୌସ୍ତୁଭର ଆଖିରେ ହାତ ଚାପି ବନ୍ଦ କରିଦେଲା । କୌସ୍ତୁଭ ତା' ଦୁଇ ହାତରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଉ—]

କୌସ୍ତୁଭ—ଚିହ୍ନିଛି, ଏଥର ଥାଉ ।

ବନ୍ଦନା—ଉହୁଁ !

(କୌସ୍ତୁଭ ତା' ହାତ ଟାଣି ତାକୁ ସେଇ ସୋଫାରେ ବସାଇ ଦେଲା ନିଜର ଅତି ପାଖରେ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ପ୍ରେମାକୁଳ ଦୃଷ୍ଟି । ଏଇ ସମୟରେ ପଶି ଆସୁଥିଲା ଗୃକର ଝିଟିପିଟି—କୌସ୍ତୁଭ ଏବଂ ବନ୍ଦନା ପରସ୍ପରଠାରୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ—ଝିଟିପିଟି ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ଫେରି-ଯାଉଥିଲା—)

ଆସିଥିଲୁ, ପୁଣି ଫେରି ଗଲୁ ଯେ !

ଝିଟିପିଟି—ଏଁ, ଅପା କହୁଚନ୍ତି । ହଁ, ମୁଁ ଆସିଥିଲି, ଅସିଥିଲି ଏଇ କପ୍‌ଟା ନେଇଥାନ୍ତି ଯେ, ନା ମୁଁ ଆଉ ନେବିନି । ମୋର ଦୋଷ ହେଇଚି ଅପା, ଝକ୍ ମାରି ହେଲି, ମୁଁ ଆଉ ଆସିବନି ।

(ଗୁଲିଗଲା—କୌସ୍ତୁଭ ଓ ବଚନା ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ହସି ଉଠିଲେ—)

କୌସ୍ତୁଭ—ଚନା, ଅଜବ ଜୀବଟିଏ ଏ । ଏଇ ଜାନୁଆରଟିକୁ କୋଉ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଧରିଲ ?

ବଚନା—(ଉଠି) ଖୁବ୍ ଉପଭୋଗ କଲ ନା ?

କୌସ୍ତୁଭ—ଉପଭୋଗ ? ତୁମ କଥାର ଉତ୍ତର ଦବାକୁ ଗଲେ ଉପଭୋଗର ନୂତନ ଅର୍ଥ ଡ଼ିକ୍‌ସିନାରୀ ଖୋଜି ବାହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କୋଉ ସୁଦୂର ମୋଫସଲର ଛନ୍ନଛଡ଼ା ମାଣ୍ଟୁହାନ ଜୀବଟିଏ; ତାକୁ ନେଇ ତ ଉପଭୋଗ କରାଯାଏନା ଚନା !

ବଚନା—ତାହାହେଲେ ତା' କଥା ତମେ ବୋଧହୁଏ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲ ନାହିଁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ବୁଝିଚି । ନ ବୁଝିଥିଲେ ତା'କୁ ଜାନୁଅର୍ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି କାହିଁକି ?

ବଚନା—ତେବେ·········

କୌସ୍ତୁଭ—ତେବେ ତା' କଥାରେ ମୋର ହସର ଉଦ୍ରେକ ହେଲା । ମାତ୍ର ମୁଁ ତ ଉପଭୋଗ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

(ଝିଟିପିଟିର ପୁନଃ ପ୍ରବେଶ)

ଝିଟିପିଟି—କପ୍ । କଉସ୍ତୁପ ବାବୁଙ୍କ ନାଗି ଚା ଆଣିବ । କପ୍···

ବଚନା—(ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ) କପ୍ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥୁଆ ହେଇଚି, ନେଇଯିବୁ । ଏତେ ପୁରୁଣ ଗାଉଚୁ କାହିଁକି ?

ଝିଟିପିଟି—ଅପା, ତମେ ଯଦି ରାଗିବ, ମୁଁ କାହିଁକି କଥା କହିବି ?
ନା ନା ଏକଦମ୍ ନୁହେଁ ।

(ଟେବୁଲ୍ ଉପରୁ ଟ୍ରେରେ କପ୍ ନେଇ ବଚନା ଆଡ଼କୁ ଯାଉଁ ଆସୁଥିବା ବେଳେ ବାପଘର ଦାଣରୁ ବ୍ୟାଡ଼ମିଣ୍ଟନ୍ ରାକେଟ୍‌ଟାଏ ଧରି ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଆସୁଥିଲା ସବିତା । ଝିଟିପିଟି ସାଙ୍ଗରେ ଧକ୍କାଲାଗି ଝିଟିପିଟି ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା—ଚା କପ୍ ଭାଙ୍ଗିଗଲା)

ସବିତା—ଇଡ଼ିୟଟ୍, ଚାଲି ଜାଣୁନୁ ? (ବଚନା ହସି ଉଠିଲା)
ଝିଟିପିଟି—(ଉଠି) ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ । ମରିଗଲି । ଆ-ଆଜି ରାତିରେ ମୁଁ ଆଉ ବଞ୍ଚିବିନି । ଏ ଯଉଁ କଚଡ଼ା ଖାଇଲିଣି, ରାତିକି ତ ପେଟ୍ ସେଇ ପୁ ରୁଣା କଙ୍କାଳବନ୍ଧା ବେଗଟା ବାହାରି ପଡ଼ିବ । ଲୋ ବୋଉ, ମୁଁ କଅଣ କରିବି ? (ଚାଲିଗଲା)
ବଚନା—ବୁଝିଲୁ ସବି, ଲୋକଟା ସେଇପରି । ଭଗବାନ ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଠିକଏ ଦେଲେ ବି ବୁଦ୍ଧି ତା' ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ।
ସବିତା—କଣ ଆଜି ଖେଳିବାକୁ ଯିବୁନି କି ଚନା ? କମ୍ପିଟିସନ୍ ପାଇଁ ଆଜି ପରା ପ୍ଲେୟାର୍ ବଛାଯିବେ ।
ବଚନା—ନାଇଁ ଲୋ, ଆଜି ମୁଁ ଯାଇ ପାରିବିନି । ଏକେ ତ ଦେହ ଭଲ ନାଇଁ—ସେଥିକୁ ପୁଣି ଘରେ କୁଣିଆ ।
ସବିତା—କୁଣିଆ ?
ବଚନା—କଣ ତୋ ଆଖି ଫୁଟି ଗଲାଣି କି ?
ସବିତା—(ଆଖି ଅଣ୍ଡାଳି) ନାଇଁ, ଆଖି ଦିଟା ତ ଠିକ୍ ଅଛି । ତୋ' ମୁଣ୍ଡ ନାଇଁ ବୋଧହୁଏ ।
ବଚନା—ତୋର ସବୁବେଳେ ସେଇ ଥଟ୍ଟା । ସାମନାରେ ଦେଖି ପରା କୁଣିଆ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି—ଭାଇଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ।

ସବ୍ରତା—ସରି (sorry) ! ନମସ୍କାର !

କୌସ୍ତୁଭ—ନମସ୍କାର ।

ସବ୍ରତା—କୁଣିଆଟିଙ୍କର ନାଁ କଣ ଜାଣି ପାରେ କି ?

କୌସ୍ତୁଭ—ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଯେଉଁ ବିଦ୍ରୂପ କରି ସାରିଛନ୍ତି—ସେଥିପାଇଁ ଆଗେ କ୍ଷମା ଚାହାନ୍ତୁ ।

ସବ୍ରତା—ତୋ କୁଣିଆ ତ ଭାରି ମୁସ୍କିଲ ଲୋକ ମୁଁ ଦେଖୁଚି ବାବା ! ଜଣା ନାଇଁ—ଶୁଣା ନାଇଁ—ମାଗିବସିଲେଣି କୈଫିୟତ—କ୍ଷମା ।

କୌସ୍ତୁଭ—ମାଗିବାଟା ତ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ ହେଇନ । ଯଦି କହନ୍ତି ଅନ୍ୟାୟ ହେଇଚି, ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବି ।

ସବ୍ରତା—ଥାଉ । (ହାତଯୋଡ଼ି) କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ବହୁତ କଷ୍ଟ କଲେ । ଖାଲି ମୁହଁ କଥାରେ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା ।

ସବ୍ରତା—ମୁହଁ କଥାରେ ହୁଏତ ଆପଣଙ୍କର ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା, କିନ୍ତୁ ସାଙ୍ଗଟି ଯେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତେନି ।

କୌସ୍ତୁଭ—(ହସି) ନାମ କୌସ୍ତୁଭ । ବାପାମାଙ୍କ ଦିଆନାମ—ମୋର କୌଣସି ହାତ ନ ଥିଲା ।

ବଚନ—ଶୁଣିଲୁ—ଚମତ୍କାର ନାଁଟିଏ-କୌସ୍ତୁଭ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଚମତ୍କାର ? ଶୁଣିଚି ବାପା ଯେତେବେଳେ ଏ ନାଁ ଦେଲେ ମା କୁଆଡ଼େ ଘୋର ଆପତ୍ତି କଲେ—ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଏ ନାଁ ମୋଟେ ପଶିଲା ନାହିଁ ।

ସବ୍ରତା—ମା' ତ କହିଲେ, ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ବାହାହବ·····ନାଁଟା ସ୍ତ୍ରୀ' ଭିତରେ ବଦଳେଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ବଚନା—ସବ୍ରତା ସାଙ୍ଗରେ ତୁମେ ପାରିବନି କୌସ୍ତୁଭ ବାବୁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—(ମୃଦୁହସି) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନ ପାରିବାରେ ହିଁ ପୁରୁଷର ଗୌରବ ।

ସବିତା—ଟନା ! ଏ ବଡ଼ ତଥ୍ୟ—ନିଉଟନଙ୍କ ଉଦ୍‌ଭାବନଠୁ ଏ ଯେ ଆଉରି ବଡ଼ ଉଦ୍‌ଭାବନ । ଏ ଫିଲସଫି (Philosophy) ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳେଇଲେ ମୁଣ୍ଡ ବିଲକୁଲ ଖରାପ ହୋଇ-ଯିବ ।

ଝିଟିପିଟି—(ପ୍ରବେଶ କରି) ଚା'ହା—

ସବିତା—(ହାତବନ୍ଧା ଘଡ଼ିକି ଚାହିଁ) ମୁଁ ଏବେ ଯାଉଚି ଟନା !

ବଚନା—ଚା' ଟିକିଏ ଖାଇ ଯା ।

ସବିତା—ନାହିଁ, ତୁ ତ ଜାଣୁ ମୁଁ ଚା' ଖାଏନା । ତା' ପରେ ମୁଁ ରହିଲେ......

କୌସ୍ତୁଭ—କ୍ଷତିଟା ବା କ'ଣ ହୋଇଯାନ୍ତା ?

ସବିତା—କ୍ଷତି ଆପଣଙ୍କର ନ ହେଲେ ବି ସାଙ୍ଗଟିର ହବ । ହଉ ପୁଣି ଦେଖା ହବ, ନମସ୍କାର !

କୌସ୍ତୁଭ—ନମସ୍କାର !

ସବିତା—କୁଣିଆଟି ତୋର ସହଜ ଲୋକ ନୁହନ୍ତି—ତାଙ୍କୁ ସାବଧାନ ଥିବୁ ଟନା ।

(ସବିତା ହସ ଚମୁଟି ଦେଇ ଚାଲିଗଲା —ଝିଟିପିଟି ଟ୍ରେ ଧରି ଅଚଳ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲା)

କୌସ୍ତୁଭ—ତମ ସାଙ୍ଗଟିର ଅନୁମାନ, କଳ୍ପନା ଆଉ ମନ୍ତବ୍ୟ ମିଛ ନୁହେଁ ।

ବଚନା—ଚା'ଟା ଖାଇନିଅ । (ଝିଟିପିଟିକୁ) ନେଇଆ । ଆଣି ବଢ଼େଇ ଦେଇ ପାରୁନୁ ? ଠିଆ ହେଇ ରହିଲୁ କାହିଁକି ? ଆଗେ ନେଇଆ ।

(ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି ହଲଚଲ ନ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଚି—ରଚନା ଯାଇ ତା'ଠୁ ଚା ଆଣିବା ବେଳକୁ ସେ ଟ୍ରେଟି ଖସେଇ ପକେଇଲା । କପ୍ ଭାଙ୍ଗି ଚୂନା ହୋଇଗଲା ।)

ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି—ଗରମ, ଏ ଯେ' ଗରମ ଚା । (ଗୋଡ଼ରେ ହାତ ମାରି) ବୋଢ଼ିଲେ, ଗୋଡ଼ରେ ଯେ' ଫୋଟକା ହୋଇଗଲା । ମୋର ଦୋଷ କ'ଣ ? ତମେ ହଲେଇ ଦେଲ ।

ରଚନା—(କୌସ୍ତୁଭଙ୍କୁ) ଆଜି ତମ ଭାଗ୍ୟରେ ଚା ନାହିଁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ମୋ ଭାଗ୍ୟ ଆଉ ତମ ଦୟା ।

ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି—ଯାଉଚି କହିଦେବି ଅପା କପ୍ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲ—ଭାଙ୍ଗି ଗଲା । (ଚାଲିଗଲା)

ରଚନା—ବୋକାମିର କ୍ଷମା ଅଛି ମାତ୍ର ଯୁ' ବୋକାମିର କ୍ଷମା ନାହିଁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ମୁଁ ତାକୁ ଉପଦେଶ କଲି ଚନା; ଖୁବ୍ ଉପଦେଶ କଲି । ସୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ସେ ଗୋଟିଏ ସୃଷ୍ଟିଛଡ଼ା—ମଣିଷ ରୂପରେ ସେ ଗୋଟାଏ ଜାନୁଆର ।

ରଚନା—ତାହାହେଲେ ମୁଁ ତ ଜିତିଗଲି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ହଁ, ତୁମେଇ ଜିତିଲ ଆଉ ମୁଁ ହାରିଗଲି । କିନ୍ତୁ ଚନା, ମୋର ହାରିବାରେ ଅଛି ଗୌରବ । ତମ ଭାଇଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ଦିନ ପାଇଁ ଆସି ମୁଁ ରହିଗଲିଣି ସାତଦିନ । ବାପା ମା ଯେ' ତେଣେ କଣ ଭାବୁଥିବେ ? ମୁଁ କଣ କରିବି କହିଲ ? ହାରି ଯାଇଥିବା ଲୋକର ତ ସ୍ୱାଧୀନ ଇଚ୍ଛା ନ ଥାଏ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ହାରି ଯାଇଛି, ଜିତିଥିବା ଲୋକଠୁ ଅନୁମତି ନ ପାଇଲେ ଯିବି କେମିତି ?

ରଚନା—ଅନୁମତି ଯଦି ନମିଳେ ?

କୌସ୍ତୁଭ—ବନ୍ଦୀହୋଇ ରହିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ କ'ଣ ଅଛି ।
ବନିତା—ବେଶ୍ ତାହାହିଁ ହେଉ, ତୁମେ ବନ୍ଦୀ ।
କୌସ୍ତୁଭ—(ଦୁଇହାତ ବଢ଼ାଇ) ଦିଅ, ହାତରେ ମୋର ଶୃଙ୍ଖଳ ପିନ୍ଧାଇ ଦିଅ । ଆଉ ତମେ ଯେତେବେଳେ ଜୟ କରିବ, ମୁଣ୍ଡରେ ତୁମର ଜୟସିନ୍ଦୁର ପିନ୍ଧ । ପିନ୍ଧ ବନିତା, ଆଉ ଉପର କାହିଁକି—ଅସ୍ତାଚଳର ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେଖୁ ଆମର ଏଇ ଜୟ ପରାଜୟର ଖେଳ । ଆକାଶ ଆମକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁ ।
ବନିତା—ଶୃଙ୍ଖଳ ପିନ୍ଧିବ ? (ଝିଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା ଗଛରୁ ଦେହରୁ ଗୋଟିଏ ଫୁଲହାର ଆଣି) ହାତରେ ନ ପିନ୍ଧି ବେକରେ ପିନ୍ଧ ।

(ବେକରେ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲା—ଏଇ ସମୟରେ ଝିଙ୍କିପିଟି ପକ୍ଷୀ ଆସୁଥିଲା ପୁଣି । "ଭଲେ ବୋଉଲେ" ଝଙ୍କାର କରି ଫେରିଗଲା)

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କ ଘରର ଅଳିନ୍ଦ । ନୀଳମାଧବ ବାବୁ ଓ ଖୋମାସ୍ତା ତିନକଡ଼ି ମହାନ୍ତି କଥା କହୁ କହୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।)
ନୀଳ—(ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକରି) ବୁଝିଲ ତିନକଡ଼ି ?
ତିନକଡ଼ି—ଆଜ୍ଞା !
ନୀଳ—ଖୁବ୍ ସାବଧାନ । କଥାଟା କେହି ଯେମିତି ଜାଣି ନ ପାରନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କର ଭାତ ହାଣ୍ଡିରେ ଧୂଳିଦେବାକୁ ଯାଉଛ । କ୍ରୁଦ୍ଧକୁ ବାଧିଲେ ସେମାନେ ହୁଏତ ଉତ୍ତେଜିତ ଭାବରେ ଏକଜୋଟ୍ ହୋଇ ରକ୍ତାକ୍ତ ସଂଗ୍ରାମ କରି ପାରନ୍ତି । ଆଉ ସେମାନେ ଏକଜୋଟ୍ ହେଲେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ପାରିବା ନାହିଁ ।

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ, ତୁମେ ଖାରୁ ହୋଇଯାଅ ।

ମାଲ—ପୁଣି ସେଇ ଜଗନ୍ନାଥ । କଥାର ସମସ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ତମେ ନଷ୍ଟ କରିଦେବ ।

ତିନକଡ଼ି—ଆଜ୍ଞା—

ମାଲ—କ'ଣ ପୁଣି ଆଜ୍ଞା ?

ତିନକଡ଼ି—ସେଇ ଯେଉଁ ମୁକୁନ୍ଦା—ଶଳା ବାପମା'ର ବଡ଼ା ତ ଖଣ୍ଡେ । ଗଲଥର ଯେତେବେଳେ ଭାଗଧାନ ଆଦାୟ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଗାଁକୁ ଯାଇଥିଲି କହିଲା—ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ ! ଏଇ ଠେଙ୍ଗାକୁ ଚିହ୍ନିଥ' । ଆଉଥରେ ଯଦି ଭାଗଧାନ ନବାକୁ ଆସିବ, ଏଇ ଠେଙ୍ଗାରେ ପିଠି ସାବାଡ଼ି କରିଦେବ । ଜଗନ୍ନାଥ ହେ·····

ମାଲ—କ'ଣ ? ଶଳାର ଏତେ ବହପ ? ଧାନ ଆଦାୟ ଦବାକୁ ସେ ରାଜି ନୁହେଁ । କ'ଣ ଭାବିଲା କି ଜମିଟା ତା'ର ବାପ ଅଜାର ସାଇତା ସମ୍ପତ୍ତି ? ଚିରସ୍ଥାୟୀ ପଟ୍ଟା କ'ଣ ଆମେ ତାକୁ ଲେଖି ଦେଇଛୁ ? ତିନକଡ଼ି ! ଶଳାକୁ ପିଠି ସାବାଡ଼ି କରିଦିଅ ।

ତିନକଡ଼ି—ମୁଁ କଣ ତା' କରନ୍ତି ନାହିଁ ? ମୁକୁନ୍ଦା ସାଙ୍ଗକୁ ଆଉରି ଗୋଟେ ନମକହାରାମ ଅଛି—ଛକଡ଼ି ପଧାନ । ଶଳାକୁ ପିଠି ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ା ଶୁଆଇ ଦିଅନ୍ତି । ହେଲେ ସାନବାବୁ·····

ମାଲ—ସାନବାବୁ ?

ତିନକଡ଼ି—ଆଜ୍ଞା, ତାଙ୍କରି ଯୋଗୁଁ ତ ଶଳା ମୁହଁ ପାଇଯାଉଛନ୍ତି । ନ ହେଲେ ସେଗୁଡ଼ାଙ୍କରି ବହପ କେତେ ? ଏକା ରାତକେ ପିଠି ସମସ୍ତିଙ୍କି ବେଦଖଲ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦୟାରୁ କେତେ ମୁକୁନ୍ଦାକୁ ମୁଁ ଏଇ ହାତରେ ସଳଖ କରିଦେଇଛି ତିନକଡ଼ି ମହାନ୍ତିର ହାତ କମ୍ ହାତ ନୁହେଁ ।

ମାଳ—ନରେନ୍ଦ୍ର ତାହାହେଲେ ତା' ବାପ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବି କଥା କହିବାକୁ ପଛଉ ନାହିଁ । ଭିନକଡ଼ି, ପିତୃ ପିତାମହର ଅର୍ଜିତ ସୁନାମ ଉପରେ ମୁଁ ଭାବିଥିଲି ଯେଉଁ ସୁନାର ସୌଧ ତୋଳିବି, ତା' ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ଜମିଦାରୀ ଗଲା, ଜମି ଯାଉଛି । ପାଗଳ-ସମୟର ଅଙ୍ଗୁଳି ଇଙ୍ଗିତରେ ଗୌରବର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବ ।

ଭିନକଡ଼ି—ନିଷ୍ଟୟ ଭାଙ୍ଗିବ ଆଜ୍ଞା, କାଳଟା ପଡ଼ିଛି ଖରାପ ।

ମାଳ—ଅରାଜକତା । ପୁଅ ବାପ ବିରୁଦ୍ଧରେ, ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ, ଭାଇ ଭଉଣୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ; ଏଇ 'ବିରୁଦ୍ଧର' ମଂଚ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ସାରା ଦେଶଟା ଯେମିତି ତାଣ୍ଡବ ନୃତ୍ୟ କରୁଛି । ଯା'ର ସମାଧାନ ଦରକାର । ଭାଗଚାଷୀ ଆଉ ଜମି ମାଲିକର ସେଇ ପୂର୍ବର ସମ୍ବନ୍ଧ—ପିତା ପୁତ୍ରର ପବିତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ୟର ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଯଥା ହସ୍ତକ୍ଷେପ ବରଦାସ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେନା ।

ଭିନକଡ଼ି—ମୁଁ କଣ ବୁଝାଉନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ହେଲେ ସେମାନେ ବୁଝୁଛନ୍ତି କାହିଁ ? ନଗାଡ଼ ପିଟିଛି—ଲଙ୍ଗଳ ଯା'ର ଜମି ତା'ର । ଆଉରି କହୁଛନ୍ତି ସମାଜରେ ବଡ଼ଲୋକ ଗରିବ ଲୋକ ଭେଦାଭେଦ କିଛି ରହିବ ନାହିଁ ।

ମାଳ—ଲଙ୍ଗଳ ଯା'ର ଜମି ତା'ର ? ସମାଜରେ ଗରିବ—ବଡ଼ ଲୋକର ଭେଦ ରହିବ ନାହିଁ ? ବେଶ୍, ଯେଉଁ ନୂଆ ଚାଷୀ-ମାନେ ଚାଷ କରିବାକୁ ରାଜି ହେଉଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଲୋକବଳ ଦେଇ ଚିରାଚରିତ ଜମି ଉପରେ ଦଖଲ ଦେଇଦିଅ । ଯଦି ମାଲିମୋକଦ୍ଦମାର ଭୟ ହୁଏ, ତେବେ ନୂଆ ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ କହିଦିଅ—ମୋକଦ୍ଦମାର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ମୋର ।

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ, ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ପୁଣି ଲାଗିଲା ।

ମାଳ—ହଁ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ । ଆଉ ଏଇ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ତୁମକୁ ଶକୁନିର ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

(ପ୍ରବେଶ କଲା ନରେନ୍ଦ୍ର —ପରିଧାନ ଧୋତି ଆଉ ପଞ୍ଜାବୀ—ଗୋଡ଼ରେ ଚଟି ।)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବାପା, ଗାଁ ଲୋକଙ୍କର ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ଆପତ୍ତି ଅଛି ।

ମାଳ—ନରେନ୍ଦ୍ର, ଯା'ର ଆପତ୍ତି ଅଛି ସେ ସିଧା ସଳଖ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିବ । ସେଥିପାଇଁ ତୋ'ପରି ଜଣେ ଓକିଲର ଦରକାର କଣ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବାପା, ଗରିବ ମୂର୍ଖ ଲୋକ ସେମାନେ । ଖାଇବାକୁ ଗଣ୍ଡେ ଦାନା ପାଉ ନାହାନ୍ତି, ପିନ୍ଧିବାକୁ ଖଣ୍ଡେ କନା ପାଉନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସାହସ କେତେ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ ସିଧା-ସଳଖ ଆସି ଆପତ୍ତି ଜଣାଇବେ ?

ମାଳ—ସାହସ କେତେ ? ଖୁବ୍ ସାହସ ଅଛି ସେମାନଙ୍କର । କଏ କହୁଛି ସେମାନେ ମୂର୍ଖ ବୋଲି ? ଆମ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା ପରେ ଦେଶରେ ଆଉ ଜଣେ ହେଲେ କେହି ମୂର୍ଖ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସାହସ ଅର୍ଜନ କରି ସାରିଛନ୍ତି—ଆମ ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନ ତ ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଅଧିକାର ଦେଇଛି ।

ତିନକଡ଼ି—ସବୁ ମୂର୍ଖ ତ ଯାଇ ମାଳାଚଳରେ, ଜଗନ୍ନାଥ ହେ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବାପା, ଆପଣ ଦେଖୁନାହାନ୍ତି, ଆମ ଦେଶରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ରହୁନାହିଁ । ଏଇ ଗାଁରେ ସାତଶ ଏକର ଜମି ଆପଣଙ୍କର—ଗାଁବାଲାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ତ ଆଖିରେ

ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଭଲ କରି ମୁଠେ ଖାଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି ସେମାନେ । କେଉଁ ଅଧିକାର ବଳରେ ପ୍ରକୃତିର ଅବାରିତ ଦାନକୁ ଆପଣ ଏକା ଏକା ଭୋଗ କରିବେ ? ଆଜି ଆପଣଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀ 'ହାଅନ୍ନ' ଶବ୍ଦରେ ଆକାଶ ଫଟାଇବେ ? ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନେ ଔଷଧ ଟିକିଏ ନ ପାଇ ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିବେ ? ଆପଣ ଆଉଥରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁ ବାପା ।

ମାଳ—(ରାଗି) ନରେନ୍ଦ୍ର, ତୁ ଚୁପ୍—ପାଠପଢ଼ା ତୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲି ଜମିବାଡ଼ି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳେଇବା, ଅନାବଶ୍ୟକ ରାଜନୀତି ଭିତରେ ନିଜକୁ ଛନ୍ଦେଇ ଦେବା ତୋର ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେ ସବୁ ଦାୟିତ୍ୱ ମୋର । ମୁଁ ବଞ୍ଚିଥିବାଯାକେ ମୋ ଇଙ୍ଗିତରେ ସମସ୍ତ ଚାଲିବ—ମଲେ ତୋ କାମ ତୁ କରିବୁ ।

ତିନକଡ଼ି—ସାନବାବୁ, ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଆପଣ କଣ କମ୍ ଭାବିଛନ୍ତି ? ସେଇ ଶଳା ମୁକୁନ୍ଦା ଗଲାଥର ମତେ ଠେଙ୍ଗା ଦେଖେଇଲାଣି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ହୋଇଥିଲେ ତମକୁ ଜୋତା ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏସବୁ ଅଶାନ୍ତିର ମୂଳ ତ ତମେ ।

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ !

ମାଳ—ନରେନ୍ଦ୍ର ! କିଏ କାହାର ମୂଳ, ସେ ତଥ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ତୋର ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

ତିନକଡ଼ି—ଆପଣ ତ ପିଲା ଲୋକ, ପାଠ ପଢ଼ିବେ । ଏ ସବୁ ଝୀ ନ୍ୟୁଟ୍ ଭିତରକୁ ପଶୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବାପା, କାଲି ଥରେ ଯଦି ଅଶାନ୍ତିର ଝଡ଼ ବହେ, ସେ ଝଡ଼କୁ ଆଜି ଆପଣ ରୋକି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେତେବେଳକୁ ହୁଏତ ନେଡ଼ିଗୁଡ଼ କାହିଁକି ବୋଲି ଯାଇଥିବ ।

ମାଳ—(ଗର୍ଜି) ନରେନ୍ଦ୍ର; ତୋର କିଛି କଥା ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁନା । ଭାଗଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ମତେଇ ତୁ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲୁ, ଏ ତ ତାହାର ପରିଣାମ । ଅପଦାର୍ଥ, କୁଳାଙ୍ଗାର, ଆସିଛୁ ତୋର ବାପକୁ ଶାସନ କରିବୁ ? ଯା, ଚାଲିଯା' ଏଠୁ । (ନରେନ୍ଦ୍ର ଚାଲିଗଲା) ତିନକଡ଼ି, ତୁମେ ଜଲଦି କର । ନୂଆ ଭାଗଚାଷୀଙ୍କି ଶୀଘ୍ର ଡକେଇ ପଠାଅ !

ତିନକଡ଼ି—ହଁ ଆଜ୍ଞା !

ମାଳ—ମୁଁ ଆଜି ଫଏସଲା ଚାହେଁ । ଯେ' ଅଧାଭାଗ ଦବ, ସେଇ କେବଳ ମୋ ଜମି ଚାଷ କରିବ । ଜମି ଉପରେ ସବୁ ଅଧିକାର ମୋର । ମୋ ଅଧିକାରରୁ କେହି ମତେ ବଞ୍ଚିତ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

(ଅଦୂରରେ ପାଟି ଶୁଭିଲା)

ତିନକଡ଼ି—ସାଆନ୍ତେ ! ହେଇ ନୂଆ ଭାଗଚାଷୀମାନେ ଆସିଲେଣି ।

ମାଳ—ଆସନ୍ତୁ, ଚାଷର ପ୍ରାଥମିକ ଖରଚ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ କୋଡିଏ ଟଙ୍କା କରି ଦେଇଦିଅ । ଆଉ କହିଦିଅ ସେମାନେ କେବଳ ଏଇ ସନ ପାଇଁ ଚାଷ କରିବାକୁ ନେଲେ ବୋଲି ହାତ କଟି ଲେଖିଦେବେ ।

(ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଚାଷୀ ପ୍ରବେଶ କରି ନମସ୍କାର କଲେ ।)

ମାଳ—ତୁମେ ମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ? ପ୍ରାଥମିକ ଖରଚ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଦେବାକୁ ମୁଁ କହିଛି । ଆଜି ରାତାରାତି ସବୁ ଯେମିତି ଫଏସଲା ହୋଇଯାଏ । ସକାଳକୁ ଯେମିତି ଜମି ହଳ କରି ବିହନ ବୁଣା ସରିଥିବ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—କହି ଦଉନ୍ତୁ ସାରିଆଇ ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ହଁ, କହିଦେ ।

ତିନକଡ଼ି—ଭାଗ୍ୟ ତ ତମର । ଶଏ ମାଣରେ ଏ ଜମି ମାଣେ ବି ମିଳିବ ନାହିଁ । ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ କହି ସବୁ ସୁବିଧା କରି ଦେବ ।

୩ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ !

ମାଳ—କଣ କୁହ ? ଦ୍ୱିଧା କରିବାର କିଛି ନାହିଁ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—କହିଦେ ସାରିଆଇ ।

ମାଳ—କଣ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ନଅଣ୍ଟ ହେବ ? ଆଚ୍ଛା, ତିନକଡ଼ି, ତିରିଶ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଅ । ଏବେ ହେବ ?

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ନାଇଁ ଆଜ୍ଞା, କହୁଥିଲୁ କି—

ତିନକଡ଼ି—କଣ କହୁଥିଲ, କହିପକା । ବେଳ ତ ପଡ଼ିଚି ତମର ।

ମାଳ—ଶୁଣ, ଯଦି କୌଣସି ପୁରୁଣା ଚୃଷୀ ଦଙ୍ଗା ହାଙ୍ଗାମା ଲଗାନ୍ତି, ତେବେ ଖୁଣ୍ କର । ମୋକଦ୍ଦମା ହେଲେ ତା'ର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଁ ବହନ କରିବ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ହଁ କହିଦିଅ । ଏତେ ଡର କାହିଁକି ? (ମାଳମାଧବ ବାବୁ ତାକୁ ଚାହିଁଲେ)

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ହଁ ଡର କାହିଁକି ? କହିପକା ବା ।

ମାଳ—କଣ ? ସଫା କଥା କହୁନାହଁ କାହିଁକି ?

୩ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—କଣ କି ଆଜ୍ଞା, ସେସବୁ ଜମି ଆମେ ଭାଗରେ ଚୃଷ କରିବୁ ନାହିଁ ।

ମାଳ—(ଗର୍ଜି ଉଠି) କଣ ? କରିବ ନାହିଁ । ସବୁ ଠିକ୍ କରି ଦେଇଛ ବୋଲି କଣ କହୁଥିଲ ତିନକଡ଼ି? ଏମାନେ କଣ ଚୃଷ କରିବାକୁ ମନା କରୁଛନ୍ତି ?

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ; ଟଙ୍କା, ଟଙ୍କାରେ ଖାଲି ବିଚିଛଇ ଦେବ, ଶଳାଙ୍କୁ ଡରୁଚ ? କିଛି ଭୟ ନାଇଁ । ତମ ପଛେ ପଛେ ତିନକଡ଼ି ମହାନ୍ତି ଅଛି ।

ସମସ୍ତେ—ନାଇଁ ଆଜ୍ଞା । ଆମର ଭାଇ ସେମାନେ । ତାଙ୍କ ଦାନାରେ ଆମେ ଧୂଳ ଦେବୁନ । ଏଇ ଗାଁର ଜମି—ଏଇ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କର ତା' ଉପରେ ଅଧିକାର । ଆମେ ଅପର ଗାଁର ଲୋକ । ଆମର ଭାଇଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କାହିଁକି ଠିଆ ହେବୁ ?

ମାଳ—ଚୁପ୍ କର । କିଏ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଖେଳୁଥିଲ ? ଯଦି ଚଷିବାର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲା, ଆଗରୁ କହିଲ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଜନକଣ୍ଡ, ନେଇ ଆସ ମୋର ଚାବୁକ । ମୁଁ ଦେଖିନିଏ ଏ କୁକୁରଗୁଡ଼ାଙ୍କର ହିମ୍ମତ କେତେ ?

ସମସ୍ତେ—ନାଇଁ ଆଜ୍ଞା, ଆମେ ପାରିବୁନ ।

ମାଳ—ବେଶ୍, ଜମି ମୋର ସବୁ ପଡ଼ିଆ ରହିବ । ଦେଖିବି କେଉଁ ଲୋକ ତାକୁ କେମିତି ଚଷିବ ? କେମିତି ତମେ ସବୁ ଚଳିବ ? ଜନକଣ୍ଡ, ଆଗାମୀ ଦଶବର୍ଷ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଜମିକୁ ମୁଁ ପଡ଼ିଆ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ବହିଯାଉ ଏ ଗାଁରେ ରକ୍ତନଦୀ—ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ସତ୍ତା ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯାଉ । ତା'ପରେ ଆସୁ ଶ୍ମଶାନର ଶାନ୍ତି । ମୁଁ ସେଇ ଶାନ୍ତି ଚାହେଁ । ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ପଡ଼ିଆ ଜମି ଉପରେ ନାଚନ୍ତୁ ଶ୍ୱାନ-ଶୃଗାଳ ଦଳ, ତଥାପି ଇଞ୍ଚେ ଜମି ମୁଁ କାହାକୁ ଦେବିନାହିଁ ।

ଜନକଣ୍ଡ—ନ୍ୟାଯ୍ୟ କଥା ଆଜ୍ଞା ।

ମାଳ—ସମସ୍ତେ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଆଜି ତା' ସହିତ ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଛି ନରେନ୍ଦ୍ର । ଖାଲି ବାକି ଥିଲି ମୁଁ । ଶେଷରେ ମୁଁ ବି ପାଗଳ ହୋଇଯିବି । ହାଃ ହାଃ ହାଃ ।
(ଚାଲିଗଲେ)

ଜନକଣ୍ଡ—(ହାତଯୋଡ଼ି) ଜଗନ୍ନାଥ ହେ, ତମେ ଦାରୁ ହୋଇ-ଯାଅ ।

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ଗ୍ରାମପଥ । ନରେନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ ହାତରେ ସୁଟ୍‌କେଶଟିଏ ଧରି ଚାଲି ଯାଉଛି—ପଛରୁ ପ୍ରବେଶ କଲା ସବିତା ।)

ସବିତା—ନରୁଭାଇ ! (ନରେନ୍ଦ୍ର ଫେରି ଚାହିଁଲା) ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଏମିତି ରାଗି ଘରଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବା କଣ ଭଲ ହେବ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ସୁଟ୍‌କେଶ୍ ରଖି) କିଏ କହୁଛି ମୁଁ ଘରଛାଡ଼ି ଚାଲି-ଯାଉଛି ବୋଲି ? ଘରଛାଡ଼ି ମୁଁ କୁଆଡ଼କୁ ଯିବି ସବିତା ? ବରଂ ଦୁନିଆରେ ଯେଉଁଠି ହେଲେ ତ ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସବିତା—ସେମିତି ଯୁକ୍ତିକଲେ ଚଳିବନି ନରୁଭାଇ । ସେଇ ଯୁକ୍ତିରେ ତମେ ଯେଉଁଠି ରହିବ ସେଇ ତ ହେବ ତମର ଘର; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତ ସେ ଘରକଥା କହୁନାହିଁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଛାଡ଼ ସେ ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଥା । ହୁଏତ ମୋ ଚିନ୍ତା ତୋ'ଠୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ ।

ସବିତା—ଭିନ୍ନ ହେଉ ସେଥିରେ କ୍ଷତି କିଛି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଯେ ଗୋଟିଏ ରକମ ଭାବିବେ ଏହା'ତ କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ତେବେ ଆଜିକାର ଏ ଅଭିଯାନଟା କୁଆଡ଼କୁ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଯୁଆଡ଼କୁ ହେଉ ଏ ମୋର ଅଭିଯାନ । ଏ ଅଭିଯାନ ତେନ୍‌ଜିଂଙ୍କ ହିମାଳୟ ଅଭିଯାନଠୁ ଆଉରି ବଡ଼—ଆଉରି ମହତ୍ ।

ସବିତା—ଟିକିଏ ମଥାରେ ମୋର ଏତେ ବଡ଼ କଥା ପଶିବ ନାହିଁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସମାଜର ଅନ୍ଧ ବନ୍ଧନଠୁ ଟିକିଏ ଉଠେଇ ଯା' ଦେଖିବୁ, ତୁ ବି ଠିକ୍ ଏମିତି ଚିନ୍ତା କରିବୁ । ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାର୍ଥଠାରୁ ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଆମକୁ ଦେଖିବାକୁ ହେବ ।

ସବିତା—ବାପା ତମର ଏ ବୟସରେ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ପାଇବେ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—କଷ୍ଟ ପାଇବାର ତ କିଛି ନାହିଁ । ଭିନ୍ନ ମତର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିବା ହେଉଛି ଏ ଯୁଗର ଧର୍ମ । ବାପ ପୁଅ ଅଲଗା କଥା, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ସ୍ୱାମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ ।

ସବିତା—ହଁ, ମୋ' କଥାର ଉତ୍ତର ମୁଁ ଯେ ପାଇଲିନି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—କେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଚାହୁଁ ଶୁଣେ—

ସବିତା—ଆଜିକାର ଏ ଅଭିଯାନ କେଉଁଠିକି ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଯେଉଁଠିକି ଦୁ'ପାଦ ନେଇଯିବ । ପାହାଡ଼-ବନ-ପ୍ରାନ୍ତର ଯେଉଁଆଡ଼େ ଦୁ'ଆଖି ପାଇବ, ସେଇଆଡ଼େ ହେବ ମୋର ଅଭିଯାନ ।

ସବିତା—ସେଇ ସ୍ଥାନଟି କେଉଁଠି ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ତା' ମୁଁ ନିଜେ ବି ଜାଣେନା ।

ସବିତା—ସବୁବେଳେ ତମର ସେଇ ଅନ୍ଧ ବୁଝାମଣା । ଜିଦ୍‌ର ପୁଣି ଗୋଟାଏ ସୀମା ଅଛି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଭୁଲ୍, ପୂରାପୂରି ଭୁଲ୍ । ମୋର ଯେ ଜିଦ୍ ମୋଟେ ହେଲେ ନାହିଁ ।

ସବିତା—ତା' ହେଲେ ବାପାଙ୍କ କଥାରେ ରାଗି........

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସବିତା ! ମୋତେ ଯାହା ଭଲ ଦିଶେ ମୁଁ ତାହାହିଁ କରୁଛି । ଏଥିରେ ତୋର ଅଯଥା ହସ୍ତକ୍ଷେପ ମୁଁ ଚାହେଁନା ।

ପୃଥିବୀର ଅଗ୍ରଗତିରେ ମୁଁ ଆଜି ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏ ଦେଶର ପଲ୍ଲୀ ନଗର ସର୍ବତ୍ର ଖେଳୁ ଜୀବନର ଉତ୍ସାହ ଜନନୀ ଜନ୍ମ-ଭୂମି ମୁହଁରେ ଫୁଟୁ ବସନ୍ତର ହସ ।

ସବିତା—ତମର ଇଚ୍ଛା, ତମେ ଯାହା କରିବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ଏମିତି କିଛି ମହାପାପର ପଥରେ ଗୋଡ଼ ବଢ଼େଇ ଦେଉନାହିଁ; ସେଥିପାଇଁ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ସମାଜର ସମର୍ଥନ ଦରକାର ହେବ । ହଉ ତୁ ଏବେ ଯା । ସମୟ ବହୁତ ହୋଇଗଲାଣି, ମୁଁ ଯାଏଁ ।

ସବିତା—ହଉ, ନମସ୍କାର । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ନରୁଭାଇ, ସଦାସର୍ବଦା ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ଜଣେଇବି ତୁମର ଯାତ୍ରା ପଥରେ ଯେମିତି ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ବୃଷ୍ଟି ହେଉ—ତୁମେ ତୁମର ଅଭିଯାନରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହୁଅ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସେତିକି ତ ମୋର ଲୋଡ଼ା ସବିତା !

(ନରେନ୍ଦ୍ର ସୁଟ୍‌କେଶ ନେଇ ଚାଲିଗଲା—ସବିତା ଶୂନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲା—ପ୍ରବେଶ କଲା ବିଚକ୍ଷା)

ବିଚକ୍ଷା—କଲେ, କୁଆଡ଼କୁ ଏମିତି ଚାହିଁ ରହିଛୁ ?

ସବିତା—(ଚମକି) ନାଇଁ ସାଙ୍ଗ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ?

ବିଚକ୍ଷା—ଭାଇ ଏଇ ବାଟେ ଦେଇ ଗଲେ କି ?

ସବିତା—ହଁ, ଏଇତ ଗଲେ । ଯେତେ ବୁଝେଇଲି ବୁଝିଲେ ନାହିଁ ।

ବିଚକ୍ଷା—ଭାରି ଜିଦ୍‌ଖୋର ସେ । ବାପାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖୁବ୍ ଜୋର ଝଗଡ଼ା—ବାପା ଭୀଷଣ ବିରକ୍ତ ।

ସବିତା—ତୁ ବୁଝେଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ ?

ବିଚକ୍ଷା—ତୋ ବୁଝେଇବାରେ ଯେତେବେଳେ ବୁଝିଲେ ନାହିଁ, ମୋ କଥା କ'ଣ ଶୁଣିଥାନ୍ତେ ? ଗିଲଗିଲପୁଆ ଗଗନେ ଉଡ଼ୁଛି ……… ।

ସବିତା—ଯାଃ, ସବୁବେଳେ ତୋର ଥଟ୍ଟା ।

ବନିତା—ବୈଶାଖ ମାସ ତ ଜୀବନରେ ଥରେ ଆସେ ନାହିଁ । ତୋ ପାଖ ଯାଇ ମୋ ପାଳି ପଡ଼ିଚି । କୌସ୍ତୁଭ ବାବୁ ଆମଘରେ ଥିବାବେଳେ କଣ କହିଥିଲୁଟି ସାଙ୍ଗ ?

ସବିତା—ଏଁ, ମୋର ତ କିଛି ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ ।

ବନିତା—ଆଉଥରେ ଗହିରେଇ ଭାବି ଦେଖ । (ହସି) ମନେପଡ଼ିଲା ? କଲେ, ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଭୂଲିଗଲୁ ?

ସବିତା—କିନ୍ତୁ ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ବାମନ ହୋଇ ହାତ ବଢ଼େଇଲେ ଶେଷରେ ମରିବାକୁ ହୁଏ ସିନା ।

ବନିତା—ମୋଟେ ନୁହେଁ । ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ର ଯଦି ବାମନ ହାତରେ ଆପେ ଆପେ ଆସି ଧରା ଦେଇଦିଏ ।

ସବିତା—ଛାଡ଼ । ନରୁଭାଇ ଏଇନେ କୁଆଡ଼କୁ ଗଲେ ?

ବନିତା—ମେ ଟେ ଜାଣିନି । ମୋ ସହିତ ତାଙ୍କର ଆସିବାବେଳେ ଦେଖା ହୋଇନି । କୁଆଡ଼େ ଗଲେ କାହାକୁ କହି ନାହାନ୍ତି ।

ସବିତା—ବଡ଼ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଯାଇଛି ତାଙ୍କର ।

ବନିତା—ନୂଆ କଥା କଣ ? ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଦୁନିଆରେ ଏତ ନିତି ଦିନର ଘଟଣା । ଭାଇ ବା ସେଥିରୁ ବାଦ୍ ଯାଆନ୍ତେ କେମିତି ?

ସବିତା—ହଁ, ଏ କଥାଟା ନିଗଠ ସତ ।

ବନିତା—ମୁଁ ତ କେବେହେଲେ ମିଛକଥା କହେନା । ଭାଇ ତ ଚାଲିଗଲେଣି, ହଉ ଚାଲ ଆମ ଘରକୁ ଯିବା ।

ସବିତା—ହଉ ସତ୍ୟବାଦିନୀ ଚାଲ । (ଚାଲିଗଲେ)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

(ନରନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କ ଆଧୁନିକ ଧରଣର ବୈଠକଖାନା । କୌସ୍ତୁଭ ପହଞ୍ଚିଛି—ହାତରେ ଗୋଟ ଚମତ୍କାର ବେଗ । ବେଗ୍‌ଟାକୁ ବୈଠକଖାନା କୋଣରେ ଥିବା ଟେବୁଲ ଉପରେ ରଖି କୋଟ କାଢ଼ି ରୁମାଲରେ ବାଞ୍ଚ ହେଲା ।)

କୌସ୍ତୁଭ—ଓହୋ ! (ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ) ମା, ମା, ମା । କୁଆଡ଼କୁ ଯେ ଚାଲିଯାଏ ? ରାନୁ, ରାନୁ !

ରାନୁ—(ଧାଇଁ ଆସି) କଏ ? ଭାଇ ?

କୌସ୍ତୁଭ--ରାନୁ ! ମା କାହିଁ ?

ରାନୁ—କହିବ ନାଇଁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଫେର୍ ଦୁଷ୍ଟାମି ?

ରାନୁ—ମତେ ତମେ କହିଥିଲ······

କୌସ୍ତୁଭ—ଓ, ତୋର ସେଇ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତି ? ନବୁ ?

ରାନୁ—ଆଣିଚ ନା ଭାଇ ? ଦିଅ । (ଦଶଏଗାର ବର୍ଷ ବୟସର ଝିଅ ରାନୁ କୌସ୍ତୁଭର ବେଗ ପାଖକୁ ଯାଇ ଖୋଲିଲା)

କୌସ୍ତୁଭ—ବେଗ୍‌ଟା ମୋ ପାଖକୁ ଆଣ ।

ରାନୁ—ନା, ମୁଁ କାଢ଼ି ନେଉଛି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଫେର୍ ? ଏଇଠିକି ନେଇଆ । ତା'ଭିତରେ ତେର ଜିନିଷ ଅଛି । ତୁ କାଢ଼ୁ କାଢ଼ୁ ଭାଂଗିଦବୁ । ନେଇଆ ମୁଁ କହୁଛି ।

[ରାନୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ବେଗ ନେଇ ଆସିଲା । କୌସ୍ତୁଭ ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପକେଟରୁ ଖଣ୍ଡେ ଚକୋଲେଟ୍ କାଢ଼ି ତା'କୁ ଦେଲା । ରାନୁ ଚକୋଲେଟ୍ ଖାଇଲା । କୌସ୍ତୁଭ ଶଂଖରଂଗର ଗୋଟିଏ ଧଳା ଫିକ୍ସ ମୂର୍ତ୍ତି ବାହାର କଲା]

ଏ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଭଲ ହୋଇନି ?

ରାନୁ—ଏ ତ ସିଂହ । ମୋ ମୂର୍ତ୍ତି କାହିଁ ?

କୌସ୍ତୁଭ—ତୋ' କୃଷ୍ଣ ପରା କେବେ ନରସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତି ଧରିଥିଲେ ଏ ତ ସେଇ ସିଂହ ।

ରାନୁ—ଉହୁଁ । ସ୍ୟାଁକୁ ମୁଁ ନେବିନି । ମୋ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ହସୁଥିବେ, କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଚେହେରା । ଆଉ ଏଭେ ସିଂହ ଛି ଛି, ଝାଂପୁରା ଝାଂପୁରା ଲମ୍ବା ନଖ, ଲାଞ୍ଜ, ଛି ଛି —

କୌସ୍ତୁଭ—(ରାଧାକୃଷ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତି ବାହାର କରି) ଆଉ ଇଏ ?

ରାନୁ—(ନେଇ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଦେଖିଲା) ଭାଇ, ଭାରି ବଢ଼ିଆ ହୋଇଚି । ଯାଉଚି ଟିମାକୁ ଦେଖେଇବି ।

(ନାଚି ନାଚି ଗ୍ଲଗଲା)

ଲୀଳା—(ପ୍ରବେଶ କରି) କେତେବେଳେ ଆସିଲୁ ବାପା ? (କୌସ୍ତୁଭ ମାଙ୍କ ଗୋଡ଼ଧୂଳି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ମାରିଲା) ଗୋଟିଏ ଦିନ-ପାଇଁ ଯାଇ ଏତେ ଗୁଡ଼େ ଦିନ ରହିଗଲୁ ? ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ବି ଦେଲୁନି ?

କୌସ୍ତୁଭ—ମା, ନରେନ୍ ପେମିତିକା ଏକଜିଦିଆ ପିଲା ତୁ କଣ ଜାଣିନୁ ? ପ୍ରତିଦିନ ମୁଁ ବାହାରିବାବେଳେ କହୁଥା କହୁ ଗୋଟାଏ ଆଳ ଦେଖାଇ ସେ ଅଟକେଇବ ।

ଲୀଳା—ହଉ ଗ୍ଲ । ନ ଖାଇ ତ ଆଖି ଗୁଖଣ୍ଡେ ପଶିଗଲାଣି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଘରେ ପହଞ୍ଚୁ ନ ପହଞ୍ଚୁଣୁ ତୋର ଖାଲି ଖାଇବା କଥା । ମୁଁ କଣ ଉପାସ ରହି ଫେରିଚି ? ହଁ ବାପା କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ?

ଲୀଳା—ଏଇଠିକି ଯାଇଛନ୍ତି । ତୁ ଜାଣିନୁ—ରାମହରିପୁରରୁ ପରା ଲୋକ ଆସିଥିଲେ । ତାଂକୁଇ ବାଟେଇ ଦବାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ରାମହରିପୁର ? କେଉଁ ରାମହରିପୁର ?

ଲୀଳା—(ମୃଦୁହସି) ଏଇ ଶ୍ୟାମସାୟପୁର ଥାନାର ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର । ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କୁ ସେଥର ସରା ଦେଖିଥିଲୁ ?

କୌସ୍ତୁଭ—ହଁ ।

ଲୀଳା—ତାଂକର ଘରୁ ପରା ଲୋକ ଆସିଥିଲେ । ତୋତେ ଦେଖିବା ପାଇଁ କେତେ ଖୋଜିଲେ । ବାପା ତୋର ଘର ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ । ତୁ ତ ବାପ ହେଲୁ ଏକବାରେ ଭୋଳା ମହେଶ । ଥରେ ବାହାରକୁ ଗଲେ ଆଉ ତୋର ଘରକଥା ମନେ ପଡ଼େନ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଆଚ୍ଛା ମା, ରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁରରୁ କଣପାଇଁ ଲୋକ ଆସିଥିଲେ ।

ଲୀଳା—(ହସି) ତୋହରପାଇଁ । ସଦାନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଝିଅଟି ଭାରି ସୁନ୍ଦର ।

କୌସ୍ତୁଭ—ମା,ପୁଣି ତୋର ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସେଇ ପୁରୁଣା ପାଗଳାମି ଘରକୁ ଆସିଲେ ତୁ ଆଉ ରଖିଥୋଇ ଦବୁନ । ଉଠୁଣୁ ବସୁଣୁ ଖାଲି ସେଇ ବାହାଘର ।

ଲୀଳା—ଆରେ, ଏ ବୁଢ଼ୀ ବଅସରେ ମୁଁ କଣ ଆଉ ଘର ସମ୍ଭାଳି ପାରୁଚ ? କେତେ କାମ ପଡ଼ୁଛି । ଗୃହଆଡ଼କୁ ଆଖି ନ ପକେଇଲେ ସବୁ ଉଜାଡ଼ ହୋଇଯିବ । ବୋହୂଟିଏ ନହେଲେ···

କୌସ୍ତୁଭ—ଘର ଚଳିବା ପାଇଁ ଗୋଟେ ବୋହୂ ଦରକାର ? ଯା' ଘରେ ବୋହୂ ନାଇଁ ତା' ଘର କଣ ଅଚଳ ହୋଇ ଯାଉଛି ? ମା, ଦୁନିଆର ହାଲ୍ ତୁ ତ କିଛି ବୁଝିଲୁ ନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଏତେ ବଢ଼ି ଗଲାଣି ଯେ ସରକାର ଏଣିକି ପରା ବାହା ନ ହେବା ପାଇଁ ଆଇନ କରିବେ ।

ଲୀଳା—ଗୁଡ଼ା ତମ ସରକାର । ସରକାରର ଆଖି ଥିଲେ ସେ କଣ ଘୃଣା କରୁଥାନ୍ତା ? ପୁଅ ଜନମ କଲାଠୁ ମା' ମନରେ ଭାବଥାଏ ବୋହୂଟିଏ ଆଣିବ ବୋଲି । ଆଜିକାଲି ପାଠପଢ଼ି ତମେ ସବୁ କେମିତିକା ଅବାଗିଆ ପାଲଟିଗଲ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ପାଠର ଦୋଷ କଣ ହେଲା ?

ଲୀଳା—ସେସବୁ ବୁଦ୍ଧି ଗୁଡ଼ା ବାପା । ତୁ ଆଉ କଣ ପିଲା ହେଇଚୁ ?

କୌସ୍ତୁଭ—ମତେ ଭୋକରେ ରଖି ତୁ ଏଇ ବାହାଘର ଚପ ପକଉ ଥା । ଚାଲ ଚାଲ, କଣ ଅଛି ଗଟେଣ୍ଟ ଖାଇବାକୁ ଦବୁ ।

ଲୀଳା—ମୁଁ ତ ଡାକୁଛି । ତୁ ଏତିକ ଅବୁଝାଟେ ହେଲୁ—ଚାଲ ।

(ଉଭୟ ଚାଲିଗଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ନରନାରାୟଣ ବାବୁ । ଆଖିରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ—ହାତରେ ବାଡ଼ି—ଦେହରେ କୋଟ, କାନ୍ଧରେ ଚଦର । ଚଦର ରଖିଦେଲେ । କୋଟ ବାଡ଼ି ମଧ୍ୟ ରଖି ଦେଲେ । ତପରେ ଚେୟାରରେ ବସିଲେ ।]

ନର—ଶୁଣୁଚ ? ଟିକିଏ ଏଆଡ଼େ ଆସିଲ ।

ଲୀଳା—(ପ୍ରବେଶି) ପୁଅ ଫେରି ଆସିଛି ।

ନର—କାହିଁକି ଆଉ ଫେରିଲା ? ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦି'ଟାଙ୍କୁ ଏଇଠି ବସେଇ ଦେଇ ଆଉ ସାତଦିନ ରହିଲାନି । ବୁଝିଲ, ପାଠ ପଢ଼ି ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ମଣିଷ ହେଲେ ନି !

ଲୀଳା—ସେମାନେ ଆଉ କଣ କହିଲେ ?

ନର—କହିବେ ଆଉ କଣ ? ସବୁତ ତାଙ୍କର ମନ ମାନିଯାଇଛି । କୌସ୍ତୁଭକୁ ସେମାନେ ଦେଖି ଯାଇଥିଲେ ଭଲ ହେଇଥାନ୍ତା । କଥା ବହୁତ ବାଟ ଆଗେଇ ଯାଇଛି । ସଦାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କର ଅମାପ ସମ୍ପତ୍ତି । ସେଇ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଛଡ଼ା କିଏ ବା ଆଉ ତାଙ୍କର ଅଛି ?

ଲୀଳା—ହେଲେ……

ନର—କଣ ହେଲେ·· ?

ଲୀଳା—ପୁଅ ମନ—

ନର—ଭଗବାନ ତମକୁ ସବୁ କାହିଁକି ମା କରିଥିଲେ ? ମା ହେଇତ, ପୁଅକୁ ବୁଝେଇ ଦେଇ ପାରୁନ ?

ଲୀଳା—ଆଜିକାଲି କଣ ସେ ସମୟ ଅଛି ?

ନର—କଣ ତମେ କହୁଛ ? ଆଜିକାଲି ସମୟରେ ପୁଅ ବାପର ଅବାଧ ହେବ, କେହି କାହାକୁ ମାନିବେ ନାହିଁ, ଗୁରୁଜନ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବେନି, ଏଇଥିପାଇଁ ଖାଲି କଣ ହବ ?

ଲୀଳା—କାହିଁକି ଯେ' ସେ ଏମିତି ହେଉଛି ? ବାହାହବା କଥା ପଡିଲେ ତା' ମନ ଖରାପ ।

ନର—ଖାଲି ତମ ପୁଅ କାହିଁକି ? ଏତ ହୋଇଛି ଏ ଯୁଗର ଧର୍ମ ।

ଲୀଳା—କଣ ତାଙ୍କୁ ଜବାବ ଦେଲ ଶୁଣେ—

ନର—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପୂରା ଜବାବ କଛି ଦେଇନାହିଁ । ଆମେ ତ ବର ପକ୍ଷ, ଆମର ଏତେ ତନାଘନା କାହିଁକି ?

ଲୀଳା—ପ୍ରଭୁ ହେ, ପୁଅର ମନ ବଦଳେଇ ଦିଅ । ଏଇ ଲଗ୍ନରେ ସଂସାର ତା'ର ଯେମିତି ହସି ଉଠୁ ।

ନର—ପୁଅକୁ ଜଣେଇ ଦିଅ, ଏଥର ଯେମିତି ଭଦ୍ରଲୋକରେ ଆମକୁ ଅପମାନିତ ନ କରେ ।

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

(ବସ୍ତି । ମୁକୁନ୍ଦର କୁଡ଼ିଆଘର ସାମନା ରାସ୍ତା । ପ୍ରବେଶ କଲେ ତିନକଉଡ଼ି ମହାନ୍ତି—ଆଗରେ ଚାଲିଛି ଝିଟିପିଟି)

ଝିଟିପିଟି—ଜଲଦି ଚାଲିଆସ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ ! ହୋଇପରା ଦୁଶିଲାଣି ।

ତିନକଉଡ଼ି—କାହିଁ ? କୋଉ ଘରଟା ?

ଝିଟିପିଟି—ହେଇ ଯେ ଦିଶୁଚି ଛପର, ପିଣ୍ଡାରେ ଉଡ଼ୁଚି ମାଳନେତ ।

ତିନକଉଡ଼ି—କିନ୍ତୁ ଝିଟିପିଟି, ମୁକୁନ୍ଦାଟା ବଡ଼ ଅବାଗିଆ ଲୋକଟା । କଥା କଥାକେ ତା'ର ଠେଙ୍ଗା ।

ଝିଟିପିଟି—ଠେଙ୍ଗା ? ଆଁ, ଏଡ଼େ ବହପ ତା'ର ଠେଙ୍ଗା ଦେଖେଇବ ? ଆମେ ପିଟିକି ଅଣ୍ଡା ବହେଇ ଦବାନି ?

ତିନକଉଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ, ସେତିକି ହୋଇଥିଲେ ଖରାରେ ଚାଲି ଚାଲି ତା' ଘର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ତା' ହାତରେ ପରା ସବୁ ଗାଁବାଲାଯାକ ।

ଝିଟିପିଟି—ଏଁ, ତା' ହାତରେ ସବୁ ଗାଁବାଲା ? ଆମ ହାତରେ କିଛି ନାହିଁ ?

ତିନକଉଡ଼ି—ଶୁଣ, ତୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ଚୁପ୍‌କିନା ପଚାର—ମୁକୁନ୍ଦା ଘରେ ଅଛିନା ?

ଝିଟିପିଟି—ପଚାରିବି ? ମୁଁ ପଚାରିବି ? କାଆଁକୁ ପଚାରିବି ଗୋମାସ୍ତା-ବାବୁ ?

ତିନକଉଡ଼ି—ତାଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ପଚାର । ମୁକୁନ୍ଦ ନାହାକି ଅଛନ୍ତି ନାହିଁ ?

ଝିଟିପିଟି—ଆଜ୍ଞା, ଇଙ୍ଗ୍ଲିଶପତ୍ର କହୁଛି—ତା' ହାତରେ ସବୁ ଗାଁ ବାଲୁ, ଆମହାତରେ କିଛି ନାହିଁ ।

ଢିନକଡ଼ି—ସେଥିପାଇଁ ଭୟ କରିବାର କଣ ଅଛି ? ଆମ ହାତରେ କିଛି ନ ଥିଲେ ଟଙ୍କା ତ ଅଛି ।

ଝିଟିପିଟି—ଟଙ୍କା ଅଛି ? ସତେ ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ ଟଙ୍କା ଅଛି ?

ଢିନକଡ଼ି—ଗୋମାସ୍ତା ଢିନକଡ଼ି ମହାନ୍ତି, ଜମିଦାର ମାଳମାଧବ ସାମନ୍ତରାୟ ଖାଲି ଟଙ୍କାରେ ବଞ୍ଚେଇ ଦେବେ । (ପକେଟରୁ ଟଙ୍କା ଥଳି ବାହାର କରି ଝମ୍‌ଝମ୍ କଲେ) ଟଙ୍କାର ସୁଅ ଛୁଟି-ଯିବ । ଏଇ ଯଉଁ ରାସ୍ତାରେ ଆମେ ଠିଆ ହୋଇଛେ ଦରକାର ହେଲେ ଗୋଡ଼ ମାଟି ଖପରା ଭଳିଆ ଏଇଠି ବର୍ଷା ହୋଇଯିବ ଟଙ୍କା ।

ଝିଟିପିଟି—ଟଙ୍କା ବର୍ଷା ହୋଇଯିବ ? କାହିଁ, ଟିକିଏ ବର୍ଷା କଲ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ ।

ଢିନକଡ଼ି—ହବାର ବେଳ ଆସିନାହିଁ । ସେ ବେଳ ଯେତେବେଳେ ଆସିବ, ସେତେବେଳେ ବଳେ ହବ ।

ଝିଟିପିଟି—ଦଟା ହେଲେ ବର୍ଷା କର । ଅଣ୍ଟା ଖର୍ଚ୍ଚ କିଛି ନାହିଁ ।

ଢିନକଡ଼ି—ଆଗେ ତୁ ଯା' ବୁଝିଆ । କାମଟା ଯଦି ହାସଲ ହୋଇ-ଯାଏ ଖାଲି ଟଙ୍କାର ସୁଅ ଛୁଟିବ ।

ଝିଟିପିଟି—ଆଜି ତା' ଭିତରେ ତମେ ତ ପହଁରିବ ଗୋମାସ୍ତା-ବାବୁ ।

ଢିନକଡ଼ି—ତୁ ବି ଖଣ୍ଡେ ପହଁରି ଦବୁରେ ତା' ଭିତରେ ।

ଝିଟିପିଟି—ସତ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ ? ହେଲେ ଦେବ ଯେତେବେଳେ ଦେବସିନା, ଏଇକ୍ଷଣି ଗୋଟିଏ······

ତିନକଡ଼ି—ଉଠେଇ ନେବୁନା ତୁ ନେ ।

(ଗୋଟିଏ ରୁପା ଟଙ୍କା ଝିମକାନ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ-ଝିଟିପିଟି ତାଙ୍କୁ ଦୁ ହାତରେ ଧରିନେଲା ।)

ଝିଟିପିଟି—ଆବ, ଗୋଲ ଗୋଲ ଚକ ଚକ ।

ତିନକଡ଼ି—(ଝିଟିପିଟି ପିଠିରେ ହାତ ମାରି) ଯା, ଏବେ ବୁଝିଆ ।

ଝିଟିପିଟି—ହଁ ଏବେ ଯିବ । (ଟଙ୍କା ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସି) ହଉ ଯାଉଚି ।
ପଚାରିବ ମୁକୁନ୍ଦା ଅଛୁ ନା ?

ତିନକଡ଼ି—ମୁକୁନ୍ଦା ନୁହେଁ, କହିବୁ ମୁକୁନ୍ଦଭାଇ ଅଛନା ?

ଝିଟିପିଟି—ମୁକୁନ୍ଦାଇ ଅଛନା ? ପଚାରିବ ? (ଆଗକୁ ଯାଇ ପୁଣି ଫେରିଆସି) ଇହି—ଇ (ଖିଲ ଖିଲ ହସି) ଗୋମସ୍ତା ବାବୁ, ଇହି—ଇ—ଇ ।

ତିନକଡ଼ି—କାହିଁରେ କଣ ହେଲା ?

ଝିଟିପିଟି— କଣ ହେଲା ଆଉ ପଚାରୁଛ ?

ତିନକଡ଼ି—କଥା କଣ ?

ଝିଟିପିଟି—ଇହି—ଇ, ନାଜ ମାଉ ତ ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ । (ଆଖିଠାରି ଦେଲା—ତିନକଡ଼ି ଆଗେଇଯାଇ)

ତିନକଡ଼ି—ଯା ପଚାର । ମାଇକାନିଆଟା ମୁକୁନ୍ଦା ଭାର୍ଯ୍ୟା ହବ ବୋଧେ ।

ଝିଟିପିଟି—ମୁକୁନ୍ଦାଇ ଭାର୍ଯ୍ୟା ? ମୁଁ ତ ଭାବିଥିଲି ଆମ ଗାଁ ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡି ଠାକୁରାଣୀ ଏଇ ଗାଁକୁ ବୁଲିଆଇଛନ୍ତି ବୋଲି ।

ତିନକଡ଼ି—ଯା ଯା, ପଚାର ।

ଝିଟିପିଟି—ଯାଉଚି । କଣ ପଚାରିବି ତ ? ଭୁଲିଗଲି ସବୁ । ମନେ ରହୁଚି ନା ? ଆଉଥରେ କହିଦିଅ ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ, ଯାଇକି କଣ ପଚାରିବ ?

ତିନକଡ଼ି – ପଚ୍ଛରିବୁ ମୁକୁନ୍ଦଭାଇ ଅଛନା ?

ଝିଟିପିଟି—ମୁକୁନ୍ଦାଇ ଅଛନା ? ହଉ (ଆଗେଇଯାଇ ଖୁବ୍ ଧୀର କଂଠରେ) ମୁକୁନ୍ଦା—ଆଇ ଅଛନା ?

ତିନକଡ଼ି—ତୁଟା କେଡ଼େ ବୋକାଟାଏ ବେ ? ଜୋର କର ଡାକ ।

ଝିଟିପିଟି—ବୋକାଟାଏ ? ହେଲି ଅବା ବୋକାଟାଏ ! ତୁମେ ଗୁଲକ ନୋକ, ଯାଇ ପଚ୍ଛର ।

ତିନକଡ଼ି—ଆବେ, କାମଟା ଜଲଦି ଜଲଦି ହେଇଗଲେ ଟଙ୍କାଟା ବି ଜଲଦି ଜଲଦି ଆସିଯିବ ।

ଝିଟିପିଟି – ଟଙ୍କା ନ ଆସୁ । ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ ଏ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ ହାତରୁ ଟଙ୍କା ନ ଆସୁ ।

ତିନକଡ଼ି—ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ ହାତକୁ ଖାଲି ଆସିବ ନାଇଁରେ ଝିଟିପିଟି, ତୋ' ହାତକୁ ବି ଆସିବ ।

ଝିଟିପିଟି—ଆସିବ ? କାଇଁ ? ଏତେ ଟଙ୍କା ରଖିଚ, ମାଗିଲା ବେଳକୁ ପକଉଚ ଗଣନା ଗୋଟିଏ । ଟଙ୍କା ଯେ ଆସିବ ସବୁ ତମର ନା ?

ତିନକଡ଼ି – ହଉବେ ଆଉ ଗୋଟେ –

ଝିଟିପିଟି—ଆଉ ଗୋଟେ ? ମା ମଙ୍ଗଳାଚଣ୍ଡୀ ଫେର୍ ଗୋଟେ ।

(ତିନକଡ଼ି ପୂର୍ବ ଢଂଗରେ ଆଉଗୋଟେ ଟଙ୍କା ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ଝିଟିପିଟି ଧରିନେଲା—)

ତିନକଡ଼ି—ଏବେ ଯା' ଶୀଘ୍ର କାମ ସାରିଦେ । ଫେରିଯିବା ପରା ।

ଝିଟିପିଟି—ହେ ହେ ! କଣ ପଚ୍ଛରିବି ଭୁଲି ତ ଗଲି ।

(ତିନକଡ଼ି କହମହ କରି ଗୁନ୍ଥିଁଲେ)

ବାସ୍ ବାସ୍ । ଏବେ ଧରି ପାଇଲିଣି ଯେ । (ତକ୍ଷି ପରିଷ୍କାର କରି) ମୁକୁନ୍ଦ—ଆଇ ଅଛନା ? ମୁକୁନ୍ଦା—ଆଇ ଓ……

ରାହାସ—(ଭିତରୁ) କିଏ ?

ଝିଟିପିଟି—(ଧୀରେ ଆସି) ହେଇ ହେଇ । (ମୁକୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ରାହାସ ହାତରେ ଝାଡ଼ୁ ଧରି ପ୍ରବେଶ କଲା—)

ରାହାସ—କିଏ ? କିଏ ଡାକୁଥିଲ ?

ଝିଟିପିଟି—(ଝାଡ଼ୁ ଦେଖି ଭୟ କରି) ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ହେ···ଏ-ଇ ।

ତିନକଡ଼ି— ଲୋକଟା ଘର ଡଲୁଆ । ଝାଡ଼ୁ ଦେଖି ଭୟ ପାଉଚି ।

ରାହାସ—(ଝାଡ଼ୁ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ) ତୁମେ ବାବୁ ଡାକୁଥିଲ ?

(ଝିଟିପିଟି ଚୁପ ଚୋ.କ ଇଙ୍ଗିତରେ ସମ୍ମତି ଦେଲା ।)

ତିନକଡ଼ି—ହଁ, ଆମେ ଡାକୁଥିଲୁ । ମୁକୁନ୍ଦ ପାଖରେ ଘରି ଗୋଟେ ଜରୁରୀ କାମ ଅଛି ।

ରାହାସ—ଜରୁରୀ କାମ ? କି ଜରୁରୀ କାମ ବାବୁ ?

ଝିଟିପିଟି—କହିଦେଉନ ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ ।

ତିନକଡ଼ି—ଘରି ଜରୁରୀ, ତମକୁ·····

ଝିଟିପିଟି—ହଁ କହିଦିଅ ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ, ତୁମକୁ ଟଙ୍କା ମିଳିବ ।

ତିନକଡ଼ି—ନା ନା, କଥା କଣକି, ଆମେ ହେଲୁ ସାଆନ୍ତ ଘର ଲୋକ·····

ରାହାସ—ମଲାମୋର, ସାଆନ୍ତଘର ଲୋକ, ଏଠି କାହିଁକି ? ଯା' ପାଖରେ କାମ ତାକୁ ନ ଡାକି, ମାଇପି ଲୋକଟାକୁ ପଦାକୁ ଡାକି ଆଣି —

ଝିଟିପିଟି—ଇଲେ ଇଲେ ମିଛେଇ ।

ରାହାସ—ମୁଁ ମିଛେଇ ? ଆଁ ମୁଁ ମିଛେଇ ? ଆଉ ତମେ ସବୁ ସତିଆ ?

ତିନକଡ଼ି—ନା ବୁଝିଲ କି—

ରାହାସ—କଣ ଆଉ ବୁଝିବ—ନାଆଁ ପାଉଁଶ ? ଏ ଯଉଁ ଭେଣ୍ଡିଆଟା ମତେ ମିଛେଇ କରିଦେଲାଣି । ହାଁ ହାଁ (କାନ୍ଦ) କାଲିକ ଗଲା ଯା'ହାତ ଧରିଥିଲି, ସେ ମତେ କେବେ ମିଛେଇ କହିନ, ଆଉ ଏ ଅଲପାପୁଷ ଭେଣ୍ଡାଟା……

ଝିଟିପିଟି—ସିମିତ ଗଳା ଦବୁନ କହି ଦଉଚ ହଁ, ମୁଁ ଫେର୍ ଯଦି ରାଗିଯିବ ତ କିଛୁ ନା କିଛୁ ଗୋଟେ ହାଙ୍ଗାମ୍ କରିଦେବି ।

ରାହାସ—ଇଲୋ ବୋଉଲୋ, ମତେ ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ଡାକି, ମୁଁ ମଲିଲୋ ଆସି ।

ତିନକଉଡ଼ି—ଆମେ ଯେ ଟାଏ ଭଲକାମ ପାଇଁ ଆସିଥିଲୁ । ଶୁଣିଥିବ ସାମନ୍ତ ମାଳମାଧବ ସାମନ୍ତରାୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ଭାରି ପ୍ରତାପଶାଳୀ ଲୋକ ।

ଝିଟିପିଟି—ପରତାପଶାଳୀ ବୋଲି ଇମିତି ପରତାପଶାଳୀ—ପାହାଡ଼କୁ କହିବେ ଚାଲି ପାହାଡ଼ ଚାଲିବ; ନଈକି କହିବେ ବସ ବସିଲା ନଈ । (ତିନକଉଡ଼ି ଆଖି ତରାଟି ଚାହିଁଲେ) ଇଲୋ ବୋଉଲୋ, ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ ମୋର ଏବେ ନ ହେଲା କଥାକୁହା ।

ତିନକଉଡ଼ି—ଏ ଗାଁରେ ଯେତେ ଭଲ ଜମି ସବୁ ତ ତାଙ୍କର । ଆମେ ଆସିଛୁ କଣ କି, ସେଇ ଜମିରୁ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ କିଛି ମୁକୁନ୍ଦ ନାଁରେ ପଟ୍ଟା କରିଦବୁ ।

ରାହାସ—ପଇସା ନ ନେଇ ପଟ୍ଟା କରିଦେବ ?

ତିନକଉଡ଼ି—ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ; (ଟଙ୍କା ଥଳି କାଢ଼ି ଝମ୍‌ଝମ କରି) ଏତିକ ବି ମୁକୁନ୍ଦ ହାତରେ ଦେଇଯିବୁ ।

ରାହାସ—ତାହାହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଡାକି ଦଉଚି । ଦି’ଦିନ ହେଲା ବାବୁ, ଘରେ ଆମର ଚୁଲ୍ଲୀ ଲଗିନାହିଁ—ଗୃଉଳ ମାଣେ ‘ନାହିଁ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଚଳୁଛୁ……

ଝିଁଟିପିଟି—ଏତେବେଳକୁ ? ହୁଁ……

ତିନକଡ଼ି—କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ନବାକୁ ହେଲେ ଗୋଟେ ସର୍ତ୍ତରେ ନବାକୁ ହେବ । ତମେ ଯଦି ସେଇ ସର୍ତ୍ତରେ ମୁକୁନ୍ଦକୁ ରାଜି କରେଇ ପାରିବ, ତେବେ ତମ ଭାଗ୍ୟ ଫିଟିଗିଲା ।

ରାହାସ—ସର୍ତ୍ତ ? ସେ ଫେର୍ ଗୋଟେ କଣ ?

ତିନକଡ଼ି—କିଛି ନାଇଁ—ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥା । ତମ ଗାଁର ଭାଗ-ଚାଷୀମାନେ ଜବରଦସ୍ତ ଜମି ଦଖଲ କରି ଆମକୁ ଛାଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି ଆଉ ମୁକୁନ୍ଦ ଜଣେ ମାତବ୍ବର ଲୋକ ।

ଝିଁଟିପିଟି—ହଁ, ମାତବ୍ବର ନୁହେଁ ଆଉ କ’ଣ ?

ତିନକଡ଼ି—ମାନେ ଆମର କହିବାର କଥା ହଉଚି, ମୁକୁନ୍ଦ ଯେମିତି ସେ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ନ ମିଶେ । ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଟିକିଏ ରହିଲେ ହେଲା । ଆଉ ତେଣିକି ଦେଖିବ, ଏ କୁଡ଼ିଆଘର ବଦଳରେ ଏଇଠି ତମେ ଠିଆ କରେଇବ କୋଠା ।

ଝିଁଟିପିଟି—ସିମିତି ଏ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ କରିଛନ୍ତି ନା ?

ରାହାସ—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କେବଠୁ ମନା କରୁଛି, ଏଇ ଗାଁବାଲାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶିଲେ ଶାଗ ସିଝିବ ନା ମୁଗ ସିଝିବ ? ଖାଲି ଲୁଚ୍ଚା କଥାରେ ମାତି…… । ଏଇ ଦି’ଦିନ ହେଲା ଉପାସ ରହିଚି, କିଏ ଆଣି ପୂରେଇ ଦେଇ ଯାଉଚି ? ବାବୁ କିଏ ଦବ ? ଗାଁର କା’ ଘରେ ଚୁଲ୍ଲୀ ଲାଗୁଚି ? ସମସ୍ତଙ୍କର ଏଇ ଘଟଣା ।

ତିନକଡ଼ି -- ସେଇଆ ବୁଝ—ଏତେବେଳକୁ ରଜା ହେଇ ସରନ୍ତଣି ।
ଝିଂଟିପିଠି—ଆଉ ତମେ ବ ରାଣୀ ହେଇ ସାରନ୍ତଣି ।
ତିନକଡ଼ି—(ରାହାସ ପାଖକୁ ଆଉରି ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ) ବୁଝିଲ ?
ରାହାସ—(ହସି) କଣ ?

(ତିନକଡ଼ି ତା କାନ ପାଖରେ ତୁମ୍ମୀତୁମ୍ମୀ କହିଲେ)

ରାହାସ—(ଧୀରେ) ସତ କହୁଚ ?
ତିନକଡ଼ି—ବିଲକୁଲ ସତ । ନିଅ । (ବେଗରୁ କାଢ଼ି କିଛି ଟଙ୍କା ଦେଲେ – ରାହାସ କାନରେ ବାନ୍ଧିଲା)
ରାହାସ—ବାବୁ, ତମକଥା କହି ତାଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚେ ରାଜି କରେଇ ଦେବି । ପେଟ ଯେତେବେଳେ ପୋଡ଼ିଲାଣି······
ତିନକଡ଼ି—କାମ ହାସଲ ହେଇଯାଉ । ତିନକଡ଼ି ଇମିତି ସିମିତି ଲୋକ ନୁହେଁ । ଯାହା ଉପରେ ମୋର କରୁଣା କଟାକ୍ଷ ପଡ଼େ ସେ ଅଳ୍ପଦିନରେ ରାଜରାଣୀର ସୁଖପାଏ । ହଁ, ତମ ନାଁ'ଟି କ'ଣ କି ?
ରାହାସ—ରାହାସ ।
ତିନକଡ଼ି—ବେଶ୍ ରାହାସ । ମୁଁ ଯାଉଛି । ସବୁକଥା ତମକୁ ଲାଗିଲା । ମୁକୁନ୍ଦ ଯେମିତି ଆମ ସାଙ୍ଗକୁ ଆସେ ।
ରାହାସ—ସେ ଜବାବ ମୁଁ ଦେଉଛି ବାବୁ । (ଚାଲିଗଲା)
ଝିଟିପିଠି—ଟୋକାଟାଏ ତ···ରୁହାଣୀରେ ଖାଲି ଛୁରି ଚଳେଇ ଦେଇଗଲା । ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ, ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁଙ୍କୁ ତେଇଶି ବରଷ ସାନ କରଦିଅ ।
ତିନକଡ଼ି—(ହାତଯୋଡ଼ି) ଜଗନ୍ନାଥ ହେ; ତୁମେ ଦାରୁ ହୋଇଯାଅ ।

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

(ବସ୍ତିର ଗ୍ରେଟିଆ ଘରଟିଏ—ନରେନ୍ଦ୍ର ବାସସ୍ଥାନ । ଘର ଭିତରେ ପଡ଼ିଛି ଗ୍ରେଟିଆ ଟେବୁଲଟିଏ ଓ ତିନି ଚାରି ଖଣ୍ଡ କାଠ ଚେୟାର । ଦୂରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଟେବୁଲ ଉପରେ ବହି ରହିଛି । ସିନ୍ ଉଠବା ବେଳାକୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ଚିନ୍ତାକୁଳ ମନରେ ଏପାଖ ସେପାଖ ପଦଚାଳନା କରୁଛି —ବାହାରୁ ଶୁଭିଲା—ନରେନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ।)

ବାହାରୁ—ନରେନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର !

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଦ୍ୱାର ପାଖକୁ ଆସି) କିଏ ? କୌସ୍ତୁଭ ? ଆ, ଭାଇ, ତୋ ପାଦ କେମିତି ଏ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ବସ୍ତି ଭିତରେ ପଡ଼ିଲା ?

କୌସ୍ତୁଭ—(ଆସି) କାହିଁକିରେ ? ବସ୍ତିରେ ରହିବା କ'ଣ ତୋର ଏକଚାଟିଆ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବସ । (କୌସ୍ତୁଭ ବସିଲା—ନରେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଏକ ଚେୟାରରେ ବସିଲା) ସ୍ୱପ୍ନବିଳାସୀ, ପଦ୍ମଭୃଙ୍ଗ କବି କୌସ୍ତୁଭଙ୍କୁ ପାଇ ମୋର ଏଇ ଟିକି ଘର ଆଜି ଧନ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଲୋକର ଖିଆଲ ନେଇ ସଂସାର ଯାତ୍ରା କରିବା ସମୟ ସମୟରେ ବିପଜ୍ଜନକ ନୁହେଁ କି ?

କୌସ୍ତୁଭ—ତୋର ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନବାଣ ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସିନି ଭାଇ । ତୁ ଦାର୍ଶନିକ, ଜୀବନକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ତର୍ଜମା କରିବା ତୋର କାମ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଆଚ୍ଛା ଭାଇ, ତୋର ସବୁ ଭଲ ତ ? ଆମ ଘର ଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲୁ ?

କୌସ୍ତୁଭ—ମୋ ଭଲ ମନ୍ଦକଥା ପଚାରି ଅଯଥା ସମୟ ନଷ୍ଟକରିବା ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ବରଂ ତୋ' ଘରର ଭଲ ମନ୍ଦ ଯଦି

ପଟ୍ଟରୁ ମୁଁ କହିବ ବାପା ତୋର ତୋର କଥା ଭାବି ଭାବି ଅବସନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ସେ ପାଇଛନ୍ତି ଏକ ଚରମ ଆଘାତ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଓ, ତାହାହେଲେ ତୁ ସିଧା ଆମଘରୁ ଏଇଠିକି ଆସିଛୁ ?

କୌସ୍ତୁଭ—ମୋ କଥାରୁ ଯଦି ସେଇ ଇଙ୍ଗିତ ତୁ ପାଉ, ତେବେ ସେଇଆ ଧରିନବୁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଯା’ ହଉ ଭାଇ, ବାପାଙ୍କ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ତୁ ଟିକିଏ ତାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ନେଉଥିବୁ । ସେ ଭଟେ ଘର ଭଲ ପାଆନ୍ତି କୌସ୍ତୁଭ ! ମୁଁ ତ ସଂସାର-ଛଡ଼ା ହେଲି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ମୁଁ ବୁଝିପାରେନା ନରେନ୍ଦ୍ର, ଘରର ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଗୁଡ଼ି ଲୋକ କେମିତି ତୋଭଳି ସଂସାର ଛଡ଼ା ହୁଏ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବୁଝିପାରିବୁନି ତୁ ଭାଇ ! ଆଗରୁ ପରା କହୁଛି ତୁ ସଦ୍ଭୁକ୍ । ସଂସାର ଜଞ୍ଜାଳ ସହିତ ତୋର କିଛି ସଂପର୍କ ନାହିଁ । ଯେଉଁଦିନ ତୁ ତୋ’ ସ୍ତରରୁ ତଳକୁ ଆଖି ପକେଇ ଦେଖିବୁ, ଅଗଣିତ ନିରନ୍ନ ଭିକ୍ଷୁକର ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଚିତ୍କାରରେ ଯେଉଁଦିନ ତୋ’ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଙ୍ଗିବ, ଯେଉଁଦିନ ତୁ ଦେଖିବୁ ତୋରି ଘରପାଖରେ ତୋରି ଭଳି ଲୋକ ଝିରପୋକ ଭଳି ଝରିପଡ଼ୁଛନ୍ତି—ସେଇଦିନ ତୁ ବୁଝିପାରିବୁ ଲୋକ କପରି ସଂସାର-ଛଡ଼ା ହୁଏ—ଆଉ କାହିଁକି ବା ହୁଏ ?

କୌସ୍ତୁଭ—ତୁ କ’ଣ ଏଇ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଦଳକୁ ଅନ୍ନ ଦେଇପାରିବୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସେ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି କୌସ୍ତୁଭ । ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ଗଠନର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ସେଇ । ତୁ ଦେଖୁନୁ ଏଇ ପୃଥିବୀରେ କେତେ ବୈଷମ୍ୟ ? ଜଣେ ସୁକୋମଳ ବିଛଣା ଉପରେ ନିଜର ଦେହ ଅଳସ ଭାଙ୍ଗୁଛି, ଆଉ ଜଣେ ମୁଠାଏ ମୁଢ଼ି ପାଇଁ ତା ଦେହର ରକ୍ତ, ମାଂସ, ହାଡ଼କୁ ଜାଳି ପାଉଁଶ କରି ଦେଉଛି । କାହାର ପିଲା ସୁନାର ଗିନାଟରେ ଦୁଧ ପିଉଛି, ଆଉ କେଉଁଠି ଗ୍ଳେଟ ଶିଶୁ ତା'ର ମାଆର ଶୁଖିଲା ସ୍ତନକୁ ଟାଣି ନିରାଶ ହୋଇ ଚିତ୍କାର କରୁଛି—କାହିଁକି ? କହିପାରିବୁ —ଯେଉଁ ଶିଶୁ ଆଜି ଧରଣୀରେ ଜନ୍ମ ନେଇଚି ତାର କି ଦୋଷ ? ସେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ନହୋଇ ଅନାହାରରେ ମରିବାପାଇଁ କ'ଣ ଏଇ ମାଟି ଉପରେ ଜନ୍ମ ନେଇଥିଲା ?

କୌସ୍ତୁଭ—କିନ୍ତୁ ଜଣକର ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କେମିତି ଦାୟୀ ହେବ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଭାଗ୍ୟ ! ଆମରି ଗାଁରେ ଶହେ ଘର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଆଉ ଆଠଶ ଏକର ଜମି ଅଛି । ଆମର ସେଥିରୁ ସାତଶ ଏକର । ଆଉ ଶହେ ଘର ଲୋକଙ୍କର ଶହେ ଏକର—ଘର ପିଛା ଗୋଟାଏ ଏକର ମାତ୍ର । ଆମ ଘରପାଇଁ ସାତଶ ଏକର ଜମି ଯଥେଷ୍ଟ ବେଶୀ—ତେଣୁ ଅପବ୍ୟୟର ମାତ୍ରା ଖୁବ ଅଧିକ । ଯଦି ଏଇ ଆଠଶ ଏକର ଜମିକୁ ଶହେ ଘର ଭିତରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଆଯାଏ ତେବେ ଉଣା ଅଧିକେ ସମସ୍ତେତ ସୁଖରେ ଚଳିଯିବେ ।

କୌସ୍ତୁଭ—କିନ୍ତୁ ଏ ଦେଶର ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା ଯେତେ ସେଇ ତୁଳନାରେ ଜମି କାହିଁ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଖାଲି ଜମିକଥା ମୁଁ କହୁନ । ସମସ୍ତ ପୁଞ୍ଜିକଥା ମୁଁ କହୁଛି । ଜମି ସହିତ କଳକାରଖାନା କଥା ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତାକରିବାକୁ ହେବ । ମୋଟ ଉପରେ ଲକ୍ଷପତି ଆଉ ଭିକ୍ଷୁକର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଆମକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସମାଜରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀ ମହାଭାଗ୍ୟବାନ ଏବଂ ଅପର ଶ୍ରେଣୀଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ହତଭାଗ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲେ ଅଗ୍ରଗତି ଅସମ୍ଭବ । ରାଗ, ଦ୍ୱେଷ, ହିଂସା ସବୁବେଳେ ଲାଗି ରହିବ । ଅନେକ ଲୋକ ତ ଏଇ ଦେଶରେ କୋଟିକୋଟି ଟଙ୍କା ଲୁଚେଇ ଛପେଇ ରଖିଚନ୍ତି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଯେ' ଭାଇ ଲୁଚେଇ ଛପେଇ ଟଙ୍କା ରଖିବ, ତା'କୁ ତୁମେ କଣ କରିବ ? ଅଭ୍ୟାସ ନ ବଦଳିଲେ ତମେ ତା'କୁ ବନ୍ଦ କରିବ କେମିତି ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବନ୍ଦ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସବୁ ପ୍ରକାର ମୂଳଧନ ଏମିତି ବଣ୍ଟାହେବ ଯେଉଁଥିରେକି ଜଣେ ଲୋକ କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ରଖିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ପାଇବ ନାହିଁ । ତା' ହାତକୁ ବଳକା ଟଙ୍କା ଆସିଲେ ସେ ସିନା ରଖିବ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଏ ଗୋଟାଏ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ସମସ୍ୟା—ତୁ ଏକା ଏକା···

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ଯେ' ଏକା ଏକା ସବୁ କରିଦେବି ତା' ନୁହେଁ । ଆମର ଏ ସଂଗ୍ରାମ ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ସଂଗ୍ରାମ । ଏ ସଂଗ୍ରାମ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂଗ୍ରାମ । ଅର୍ଥନୀତିରେ ସମତା ଆଣିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମାଜରୁ ଜାତିଭେଦ ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ଭାବ ଦୂରକରି ସାମାଜିକ ସମତା ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ହେବ । ଆମେ ଯଦି ଏଇ ଗାଁରେ ସମାଜବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରୁ ଅନ୍ୟ-ଲୋକଙ୍କ ଆଖି ଫିଟିଯିବ । ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମଚେତନା ଆସିବ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଲକ୍ଷ୍ୟ ତୋର ମହତ୍ ଜନ୍ମୁ ବାପଦାଁ ଶଙ୍କୁଳ । ହୁଏତ···

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହୁଏତ···ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପୂର୍ବରୁ ଶଶ୍ବାଦ୍ ହେଇଯିବ । ହେଲେ ଚନ୍ତା କ'ଣ ?

କୌସ୍ତୁଭ—ଜୀବନକୁ ଏତେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଖିରେ ତୁ ଦେଖୁଚୁ ? ତୋ' ପଛରେ ଯେଉଁ ବାପ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଖରଚ କରି ତତେ ଶିକ୍ଷିତ କରେଇଚି, ତା'ର ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ଯେ ଅଛି ଅମାପ, ଏ କଥାଁ ତୁ ଭୁଲି ଯାଉଚୁ କାହିଁକି ?,

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ମୋଟେ ଭୁଲି ଯାଉନୁ ଭାଇ । ବରଂ ଭାବୁଚି ମୋ ପିଛା ଏତେଗୁଡ଼ା ମୂଳଧନ ବ୍ୟୟ କରିବାର ଅଧିକାର ବାପାଙ୍କର ଥିଲା କି ନାହିଁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ସେ ସବୁ ଛାଡ଼ । ଘରକୁ କେବେ ଯାଉଚ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଘର ? କାନ୍ତୁ ମୁଁ ଏଠୁ ଚାଲିଗଲେ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଯେ' ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବେ । ନୈତିକବଳ ତାଙ୍କର ଦବିଯିବ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଅରେ କାନ୍ତୁ ତୋର ଘରକୁ ଯିବା ଉଚିତ । ଯେତେ-ହେଲେ ବାପ ତ; ତାଙ୍କ ମନରେ ମିଛ କଷ୍ଟ ଦେଇ ସବୁଦିନେ ବାହାରେ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଭାଇ !

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସବୁଦିନେ ମୁଁ ବାହାରେ ରହିବି ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚୟ ମୁଁ ଦିନେ ଫେରିଯିବି । ଯାହା ହାତର ସ୍ପର୍ଶ ଲାଗି ମୋ ଦେହରେ ରକ୍ତ ମାଂସ ଜମି ଉଠିଚି ତା'ର ଆକର୍ଷଣ କଣ ମୋ ପାଖରେ କମ୍ ? ମୁଁ ଦିନେ ନିଶ୍ଚେ ଫେରିଯିବି । (ଆଖି ଅଶ୍ରୁରେ ଛଳ-ଛଳ କରି)

କୌସ୍ତୁଭ—ନରେନ୍ଦ୍ର ! ଆମ୍ଭର କଥାକୁ ତୁ ଅଭିଶାପ ବୋଲି ଭାବୁଛୁ, ସେ ଅଭିଶାପ ନୁହେଁ, ଆଶୀର୍ବାଦ । ତୋର ଯଦି ବଞ୍ଚିଯାଉ, ତୁ ହେବୁ ଏ ଦେଶର ଅଦ୍ୱିତୀୟ ନେତା । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଭଳି ତୁ ବି ପୂଜା ପାଇବୁ, ସେତେବେଳେ ବାପ ମୁହଁରେ କ'ଣ ଫୁଟି ଉଠିବ ନାହିଁ ଗର୍ବର ହସ ? ନିଶ୍ଚୟ ଫୁଟି ଉଠିବ — ସେତେବେଳେ ସେ କହିବ— ଏମିତି ପୁଅ ଜନ୍ମ କରି ମୁଁ ଧନ୍ୟ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ତୋ'ର ଆଶୀର୍ବାଦ ଭାଇ – ବାପାଙ୍କୁ ସବୁକଥା ବୁଝେଇଦବୁ । କହିବି ସେ ଶୁଣନ୍ତୁ । ଗୋଟାଏ ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ, ଦେଶର ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ, ସ୍ୱାଧୀନତାର ମହତ୍ତ୍ୱ ପାଇଁ ମୋ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତୁ ।

(ପ୍ରବେଶ କଲେ ଛକଡ଼ି ପଧାନ ଓ ଜଣେ କଙ୍କାଳସାର ଲୋକ)

କଙ୍କାଳ—ଭୋକ, ଖାଇବାକୁ ଦିଅ ବାବୁ···ଖାଇବାକୁ ଦିଅ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଦେଖ ଭାଇ, ଆଜି ବି ଲାଗି ରହିଛି ଏ ଦେଶରେ ନଅଙ୍କର କରାଳ ଛାୟା । ଏମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଏଇ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ବଳିଷ୍ଠ ନାଗରିକ । ଯାଙ୍କୁ ନେଇ ପୃଥିବୀର ଅଗ୍ରଗତି ସହିତ ଆମେ ତାଳ ଦେଇ ଚାଲିବା । ଏଇମାନେ ହେବେ ଆମ ଦେଶର ପରମାଣୁ ଶକ୍ତିର ଉଦ୍‌ଭାବକ । (ଆଖିରେ ଲୁହ)

କୌସ୍ତୁଭ—ନା, ଆଜି ବେଶୀ ନୁହେଁ ନରେନ୍ଦ୍ର, ତୁ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଆଉ ବେଶୀ କଷ୍ଟ ଦେ'ନା । ମୁଁ ଚାଲି ଯାଉଚି । ହଁ, ମୁଁ ଚାଲିଯାଉଚି ନରେନ୍ଦ୍ର, ତୋ ପ୍ରାଣରେ ମୁଁ ବହୁତ ଆଘାତ ଦେଲି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସେ କିଛି ନୁହେଁ, ସେ କିଛି ନୁହେଁ । (ଲୁହ ପୋଛି) ଦୁର୍ବଳତା ସମସ୍ତଙ୍କର ଥାଏ, ମୁଁ ବି ତ ମଣିଷ ।

ଛକଡ଼ି—ନାଇଁବାବୁ, ଆପଣ ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି, ଆପଣ ସହରର ଦେବତା ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଠିକ୍ କହିଛ ତୁମେ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାମାନବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଛି, କୌସ୍ତୁଭ ମତେ ଏଭଳି ମହାମାନବ ଆଖ୍ୟା ଦେନା । ଯେଉଁ ଦିନ ଏ ଦେଶର କୋଟି କୋଟି ନରନାରୀ ମହାମାନବର ଆସନରେ ବସିବେ, ସେଇ ଦିନହିଁ ମୁଁ ମହାମାନବ ବୋଲି ଗର୍ବ କରିବି ।

ଛକଡ଼ି—ଜମି ବାଡ଼ିର ମୋହ ଛାଡ଼ି ଆପଣ ଯେ ଆସି ଗରିବ ଚାଷୀଙ୍କ ସାଥିରେ କାନ୍ଧ ମିଳେଇଛନ୍ତି, ସେଥିରେ କି ସ୍ୱାର୍ଥ ଆପଣଙ୍କର ଅଛି ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅଛି ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥ—ଜନ୍ମଭୂମିର ସ୍ୱାର୍ଥ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ହଉ ମୁଁ ଯାଉଛି ଭାଇ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହଉ, ମଝିରେ ମଝିରେ କିନ୍ତୁ ଆସିବୁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ହଁ । (ଚାଲି ଗଲା । ନରେନ୍ଦ୍ର ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତା' ଯିବା ପଥକୁ ଚାହିଁ ରହିଲା । ଆସିଥିବା କଙ୍କାଳ "ଖାଇବାକୁ ଦିଅ ବାବୁ !" କହି ଠିଆ ହେଉ ହେଉ ପଡ଼ିଗଲା । ନରେନ୍ଦ୍ର ଫେରି ଚାହିଁଲା ।)

ନରେନ୍ଦ୍ର—କଣ ହେଲା ପ୍ରଧାନେ ? (ଛକଡ଼ି ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ଲୋକ-ପାଖକୁ ଯାଇ)

ଛକଡ଼ି—କିଛି ନୁହେଁ, ବିଚାରି ଘରେ ତିନିଦିନ ହେଲା ଖାଇବାକୁ ନାହିଁ । ସେ ଉପାସରେ ରହିଛି

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଦୁର୍ବଳତା ଯୋଗୁ ପଡ଼ିଗଲା । (ପୁଣି ପ୍ରବେଶ କଲେ ତିନି ଚାରିଟି କଙ୍କାଳ ମୂର୍ତ୍ତି ।)

ଛକଡ଼ି—ଏମାନେ ସବୁ ଗୃହ ପାଞ୍ଚଦିନ ହେଲା ଉପବାସରେ ରହିଛନ୍ତି ।
ଗାଁରେ କାହାର ଘରେ ଖାଇବାକୁ ନାହିଁ । ଗଲା ଦୁଇବର୍ଷର
ମରୁଡ଼ି ଦେଶଟାକୁ ସାର ଦେଇଛି ।

କଙ୍କାଳଦଳ—ଖାଇବା ବିନା ମରିଯିବୁ ଆମେ ବାବୁ, ଆମକୁ
ଖାଇବାକୁ ଦିଅ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ) ଖାଇବ ? ଘରେ ଧାନ ନାହିଁ
ବୋଲି ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରକୃତି ଦେହରେ କଣ ଗଛପତ୍ର ନାହିଁ ?
ମାଟିର ସବୁଜ ଗୁଡ଼ିରେ କଣ ଘାସ ନାହିଁ ? ଘାସପତ୍ର ଖାଇ ବଞ୍ଚି
ରୁହ । ବଞ୍ଚିରୁହ ତୁମେ—ଯେ ପ୍ରକାରେ ହେଉ ବଞ୍ଚି ରୁହ—
ଦେଶ ଗୃହେଁ ତୁମେ ବଂଚିବ—ତୁମେ ମରି ପାରିବ ନାହିଁ—ମରି
ପାରିବ ନାହିଁ । (ପାଗଳ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଉଠିଲେ)

———

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(ଦୂରରୁ ଦିଶୁଛି ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ସଭା ହବାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଛି । ଟେବଲ୍ ଚେୟାର ପଡ଼ିଛି । ଦଳେ ଲୋକ ଆସିଲେ— ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ପୋଷ୍ଟର । ସେଥିରେ ଲେଖାଅଛି—"ଭାଗଚାଷୀ ଉଚ୍ଛେଦ ବନ୍ଦକର" "ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ଜିନ୍ଦାବାଦ" ସ୍ଲୋଗାନ୍ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଛି । ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଗୋଟିଏ ପଲ୍ଟଆର ଆସିଲା । ପଲ୍ଟଆର ସାମନାରେ ନରେନ୍ଦ୍ର—ପଛରେ ଛକଡ଼ି ପଧାନ ଓ ବନ୍ଦନା ।)

ଜାଗରେ ଜାଗରେ·········
ଜାଗରେ ଚାଷୀଭାଇ ଜାଗରେ·····
ଉନ୍ନତ କରି ଆଜ ଅବନତ ଶିର
ଜାଗରେ ଚାଷୀଭାଇ ଜାଗରେ ।
କୋଟି କୋଟି କଙ୍କାଳ ଗୁଡ଼ିଏ ଆଜି ରଡ଼ି
ଭୋକଲା ମରୁଚି ରାଜପଥେ ପଡ଼ି
ବଂଚ ରହିବାକୁ ଚଳାଅ 'ସଂଗ୍ରାମ'
ଜାଗରୁ ରକ୍ତିମ ରାଗରେ । ୧ ।
ସବୁରି ମୁଖେ ଦେବାକୁ ଅନ୍ନ
ଶପଥ କରରେ ତୁ ବୀର ସୈନ୍ୟ
ଧରରୁ ଲଙ୍ଗଳ ଚଷିଯା ତୋ ହଳ
ନାହିଁ ଏଡ଼ିବାକୁ କା'ର ସାଧରେ । ୨ ।

ଛକଡ଼—ଭାଇମାନେ ; ବସିଯାଅ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହବ । (ସମସ୍ତେ ବସିଲେ) ଆଜକାର ଏଇ ସଭାରେ ସଭାପତି ପଦ ପାଇଁ ମୁଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ ନାମ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଅଛୁ ।

ଅନ୍ୟଜଣେ—ଶ୍ରୀ ଛକଡ଼ି ପଧାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ମୁଁ ସମର୍ଥନ କରୁଛୁ ।

ଛକଡ଼ି – ଆସନ୍ତୁବାବୁ, ଚେୟାରରେ ବସନ୍ତୁ ।

(ନରେନ୍ଦ୍ର ଚେୟାରରେ ବସିଲ—କରତାଳି—ବନ୍ଦନା ଫୁଲମାଳ ଦେଲ – କରତାଳି)

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଉଠି) ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଏଥର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଶ୍ରୀ ଛକଡ଼ି ପ୍ରଧାନ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହିବେ । (ବସିଲା

ଛକଡ଼ି—(ଠିଆହୋଇ) ସଭାପତି ମହାଶୟ, ଆମ୍ଭେମାନେ ହେଲୁ ଗରିବ ମଲମୁଣ୍ଡିଆ । ଆମରିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଗରିବ ଭାଗଚୃଷୀ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଜମିର ମାଲିକମାନେ ଆମ ଆଗରେ ଭୂଆଁ ବୁଲେଇ ଆମକୁ ଠକୁଛନ୍ତି । ଆମେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ ଠେଙ୍ଗାରେ ଭୟ ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ସରକାର ଯାହା ଯେତେ ସବୁ ନୂଆଆଇନ କରୁଛନ୍ତି ତାକୁ ଅମାନ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ଏଇ ଜମିମାଲିକମାନେ । ଏ ସବୁ ଆଉ ଆମେ ବରଦାସ୍ତ କରିବା ନାହିଁ । ଜମିତ ଭଗବାନ ଦେଇଛନ୍ତି, ପେଟ ଆମର ତାତି ଉଠିଚି—ସହି ସହି ଆମେ କୂର୍ମ ହେଇ ଯାଇଚେ—ଆଉ ସହିହେବ ନାହିଁ । (ଖୁଁ ଖୁଁ କାଶିଲେ—)ପାଣି-ପା-ପାଣି । (ଜଣେ ଉଠିଯାଇ ପାଣି ଗ୍ଲାସେ ଆଣି ଦେଲ । ସେ ପିଇଲେ ।) ଗତସନ ବର୍ଷା ହୋଇ ନାହିଁ । ଏ ବର୍ଷ ବର୍ଷା ଆଉ ବନ୍ୟାରେ ଫସଲହାନି ହୋଇଛି । ଆମେ ମରିବା—ଏଠି ପୁଣି ରନ୍ତଲେଇର ନେପାଳୀବାବା ଦୃଶ୍ୟ

ଦେଖିବା । ନା, ଭାଇମାନେ ଜାଗିଉଠ । ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଟରେ ଆମକୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ଜମି ଉପରେ ଯାଇ ଶୋଇଯାଅ । ଦେଖିବା କିଏ ଆମକୁ ବେଦଖଲ କରୁଛି ? କିଏ ଆମଠୁ ଜମି ଛଡ଼େଇ ନେଇଯାଉଚି ? (କରତାଳି) ଖାଲି କରତାଳି ଦେଲେ ହବ ନାହିଁ । ଆମକୁ ଲଢ଼େଇ କରିବାକୁ ହବ । (ବସିଲେ—କରତାଳି)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଛକଡ଼ି ପଧାନଙ୍କ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣିଲେ । ଦେଶରେ ଚାରିଆଡ଼େ ଉନ୍ନୟନ ଯୋଜନା ଚାଲିଛି । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପରିକଳ୍ପିତ ରାମରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପାଇଁ ଦେଶ-ବ୍ୟାପୀ ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଏଣେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଦାବିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ପୁଞ୍ଜିପତିଦଳ ଜାଗ-ରିଆର । ଚାଷୀର ଦୁଃଖ କାହାରି କାନରେ ବାଜୁନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଲୋକହିଁ ଏ ଦେଶର ମୂଳପିଣ୍ଡ—ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ନ ହେଲେ ଦେଶର ଅଗ୍ରଗତି ଅସମ୍ଭବ । ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଆଗରେ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାର୍ଥ ନହାତି ତୁଚ୍ଛ । ସମାଜର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ଜମିର ସମବଣ୍ଟନ ଆବଶ୍ୟକ । ଜମି ଭଳି ଏ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ବଡ଼ବଡ଼ କଳକାରଖାନାମାନ ରହିଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଶର ସମ୍ପତ୍ତି ହେବା ଉଚିତ । ବନ୍ଧୁଗଣ ! ନିଜର ଦାବି ହାସଲ ପାଇଁ ତମେ ସମସ୍ତେ ଏକଜୋଟ ହୁଅ । ଶୋଇ ରହିବାର ବେଳ ଆଉ ନାହିଁ । ସଂଗଠିତ ନହେଲେ ଚାଷୀକୁଳ ସମୂଳେ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯିବ । ମାଟିର ପୋକ ଯେଉଁମାନେ ମାଟି ଅଭାବରୁ ସେମାନେ ଶେଷରେ ମରିଯିବେ । ଜମିମାଲିକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ହେବ । ଜମିପାଇଁ ଯଦି ରକ୍ତର

ରକ୍ତ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ତା'ବି ଦେବାକୁ ହେବ । (କରତାଳି)
ଏଇ ହଉଚି କୃଷୀର ଶେଷ ସଂଗ୍ରାମ । ଏଥିରେ ଜିତିଲେ କୃଷୀ
ବଂଚିବ—ହାରିଲେ ମରିଯିବ । ତେଣୁ ପ୍ରାଣଦେଇ ଲଗି ପଡ଼ ।
ଜୀବନ ଯାଉ ପଛେ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଜୟଯୁକ୍ତ କରାଅ ।

(ବସିଲା—କରତାଳି)

ବନ୍ଦନା—(ଉଠି) ସଭାପତି ମହାଶୟ ଓ ବନ୍ଧୁଗଣ ! ଆଜିର ଏଇ ସଭା ଆମର ସଂଗ୍ରାମକୁ ଜୟଯୁକ୍ତ କରାଇବ । ଏହାର ସୂଚନା ମିଳି ସାରିଛି । ନରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ସଚ୍ଚା ଦେଶସେବୀ ଆଜି ଆମର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ଆମର ଜୟ ନିଶ୍ଚୟ ହେବ । ଏ ଦେଶର ନାଗରିକକୁ ତା' ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦାବିରୁ କେହି ବଂଚିତ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । କୃଷକ ଭାଇମାନେ, ଆମର ଦାବି ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ।

[ସମସ୍ତେ ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଦେଉଥିଲେ]

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ପଥ—ଝିଟିପିଟି ନିଦଅଳସ ଆଖିରେ ପ୍ରବେଶ କଲା)

ଝିଟିପିଟି—(ପିଠିରେ ଚଟପୋଡ଼ା ମାରି) ମଶାଗୁଡ଼ାକ କ'ଣ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ? ଏଁତ ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷକୁ ଟେକି ନେଇଯିବେ । ରାମ ରାମ, ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ କାଇଁ ? କଇଲା ମତେ ଟଙ୍କା ଦବ —କାଇଁ ? ଯାହା ଆଣିଲା ସବୁ ଗର୍ଭେ ସ୍ୱାହା । ମୁକୁନ୍ଦାଇ

ହାତ ହେଲା, ସାଆନ୍ତେ ଟଙ୍କା ଦେଲେ—କଉ ହନ୍ ଭାଗ
ମୋର ଅଛି ।

(ବାହାରୁ ଶୁଭିଲା—ଝିଂଟିପିଟି, ଝିଂଟିପିଟି !)

ଆଇଗଲା ପରା କଅଣ ?

(ପଶି ଆସିଲେ ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ଶାଢ଼ୀ ଧରି ଢନକଢ଼)

ଢନକଢ଼—କି ରକମ ଅଛୁ ବାପ ?

ଝିଂଟିପିଟି—ବାପ ତ ଏଇଖିଣି ଯାଇ ଗୋସବାପ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥାନ୍ତା ।

ଢନକଢ଼—ରାମରାମ ! ସେ କଥା ତୁଣ୍ଡରେ ଧରନ୍ତି ? ବାପ, ତୁଇ ତ ମୋର ସବୁ ।

ଝିଂଟିପିଟି—କାହିଁକି ଇମିତି ଖୋସାମତିଆ କଥାଗୁଡ଼ା କହୁଚ ? ମୋ ଭାଗ ମତେ ପକେଇଦବତ ।

ଢନକଢ଼—ନେ, ନଉନୁ । ତୋତେଇତ ଭାଗ ଦବାପାଇଁ ମୁଁ ଏଠିକି ଆସିଛି ।

ଝିଂଟିପିଟି—କାଇଁ ଦିଅ । ଗୋଲ୍‌ଗୋଲ୍ ଚକ୍‌ଚକ୍ ।

(ଝିଂଟିପିଟି ପାଞ୍ଚଟି ଟଙ୍କା ଢନକଢ଼ଙ୍କ ହାତରୁ ନେଇ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସିଲା ।)

ଢନକଢ଼—ବୁଝିଲୁ ବାପ, ଗୋଟିଏ କାମ ମୋର ତତେ କରିଦବାକୁ ହବ ।

ଝିଂଟିପିଟି—ଗୋଟିଏ କାମ ? କି, ମୁଁ ଆଉ ଇମିତି କାମ କରୁଛି କି ? ଏମିତି କହି କହି ତ ବଣାଶେ କାମ ମୋତେ ଉଠେଇଲଣି ।

ଢନକଢ଼—ନା, ଏ କାମ ଭାରି ଗୁପ୍ତରେ—ବିଶ୍ୱାସରେ କରିବାକୁ ହବ ।

ଝିଟିପିଟି—କଳ୍ପନା, ଇମିତ ଆଉ କରଦେବନ ଯେ ।

ତିନକଉ—ଶୁଣ୍, ଏଇ ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡଟା ନେଇ ସହାସକୁ ଦବାକୁ ହବ । ଖବରଦାର୍, କେହି ଯେମିତ ଜାଣି ପାରବେ ନାହିଁ । ଇମିତ କ ମାଟ୍ଟ ବ ନୁହେଁ ।

ଝିଟିପିଟି—(ହସି) ଇହିଇ—ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ମନ ତ ଖାଲ······
···(ବାହାରକୁ ଗୃହିଁ) ହେଇ ମୁକୁନ୍ଦାଇ ଆଇଲଣି । ଆଜ୍ଞା ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ, ଶାଢ଼ୀଖଣ୍ଡଟା ମୁକୁନ୍ଦାଇ ହାତରେ ତା' ଘରଯା ପାଖକୁ ପଠେଇ ଦେଲେ ହୋନ୍ତାନ ?

ତିନକଢ଼ି—ଚୂପ୍‌ଚୂପ୍ । (ଝିଟିପିଟି ହାତରୁ ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡକ ଛଡ଼େଇ ନେଇ ଲୁଗୃଇ ଦେଲେ)

ଝିଟିପି—ଆ, ମୁକୁନ୍ଦାଇ ।

ମୁକୁନ୍ଦ—(ପ୍ରବେଶ କର)ଏ, ଝିଟିପିଟି ଯେ ।

ଝିଟିପିଟି—ଖାଲ ଝିଟିପିଟି କାହିଁକ, ଅସରପା ବ ଅଛୁ ।

ମୁକୁନ୍ଦ—(ତିନକଢ଼ିଙ୍କୁ ଦେଖି) ଆରେ ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ ଯେ, ଜୁହାର ଜୁହାର । ଏ ଆଡ଼କୁ କୁଆଡ଼େ ପାଦ ପଡ଼ୁଛି ?

ତିନକଢ଼ି ଆଉ କୁଆଡ଼କୁ ? ହର ବନା ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କାହିଁ ? କ'ଣ, ସବୁ ହେଇଗଲା ତ ?

ମୁକୁନ୍ଦ—ଗୋମସ୍ତାବାବୁ, ସବୁର କର ଦେଖିବ । ମୁକୁନ୍ଦ ଏମିତ ଯେମିତ ଲୋକ ନୁହେଁ । (ଅନୁଚ ସ୍ୱରରେ) ଗାଁକୁ ଫଟେଇ ଦ ଦଳ କର ସାରିଲଣି । ଦେଖନା, କୋଉ ଆଡ଼କା ପାଣି କୋଉ ଆଡ଼କୁ ଯାଉଛି ?

ଝିଟିପିଟି—ହଁ, ମୁକୁନ୍ଦାଇ, ତୁ ନ ହେଲେ ଏ କାମ କରିବ କଏ ?

ତିନକଢ଼ି—ହଉ, ଗସ୍ତଟା କେତେ ଦୁର ?

ମୁକୁନ୍ଦ—ମୋ ଦୁଃଖ କଥା କ'ଣ କହିବ ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ ? କାଲିଠୁ ଦାମୁଡ଼ିଆଟା ହଜିଚି ଯେ' ଖୋଜି ଖୋଜି ନାକେଦମ୍ । ଯାଉଛି ତା'କୁଇ ଖୋଜିବାକୁ । ଫେର୍ ଦେଖାହବ । ଜୁହାର୍ ।

(ମୁକୁନ୍ଦ ଚାଲିଗଲା । ଓଳନକଡ଼, ଝିଟିପିଟି ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ)

ଝିଟିପିଟି—ସୁଯୋଗଟା ତ ମିଳିଗଲା ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ । ମନ୍ଦ ଖୋଜୁଥିଲି ଯାହା—ବଇଦ ବତେଇଲା ସେଇୟା ।

ଓଳନକଡ଼—ତୁଟା ସବୁ ଭଣ୍ଡୁର କରିଦବୁ ।

ଝିଟିପିଟି—ଆଉ ଡେରି କାହିଁକି ? ଏବେ……

ଓଳନକଡ଼—ତୁ ତେବେ ଏଇଠି ଥା । ମୁଁ ଏଇ ଶାଢ଼ୀଟା ଦେଇ କରି ଆସୁଛି ଯେ' । ଜଗନ୍ନାଥ ହେ !

ଝିଟିପିଟି—ହଉ ହଉ ତମେ ଯା' । ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ !

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କ ଘରର ଏକ କୋଠରୀ । ଠିଆ ହୋଇ ରଜନୀଗନ୍ଧା ଫୁଲ୍‌ଧରି ଗୀତ ଗାଉଚି ବଉନ୍ଦା)

ମୋ ମନ କିଏ ଚୋରି କଲା
    କି ମନ୍ତର କରିଦେଲା……
କିଏ ଅଜଣା ଆସି ମୋ ପୁରେ
    ବାନ୍ଧିଲା ମୋତେ ତା ପ୍ରେମ ଡୋରରେ
ଛନ୍ଦିଲା ମୋତେ ବାହୁ ଯୁଗଳେ
    କି କୁହୁକ (ମୋତେ) କରିଦେଲା ।୧।

ରଜନୀଗନ୍ଧା ଫୁଲର ହାରେ
ମଣ୍ଡିଲ ଗଙ୍ଗା (ମୋ) କ ସର୍ବାଙ୍ଗରେ
କ ପୀୟୂଷ ଘ୍ରାଣେ ଭରିଦେଲ୍……
ଆପଣାର (ମୋତେ) କରିନେଲ୍ ।୨।

(ଗୀତ ଶେଷ ହୋଇ ଆସିବାବେଳକୁ ପହଞ୍ଚିଛି କୌସ୍ତୁଭ । ଗୀତରତା ରଚନା ତା'ଙ୍କୁ ଦେଖି ନାହିଁ । ଗୀତ ଶେଷରେ—)

କୌସ୍ତୁଭ—ବନ୍ଦ କଲ କାହିଁକି ରଚନା ? ଗାଅ, ତମର ସେ ବୀଣାଜିଣା କଣ୍ଠ ଚମତ୍କାର ଲାଗେ ଶୁଣିବାକୁ ।

ରଚନା—ସତରେ ? କିନ୍ତୁ ତମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଁ ତ ଗାଉ ନଥିଲି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତମର ଯାହା ହେଉ, ମୁଁ ଯେ ବେଶ୍ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଉଠିଲି । ତମ କଣ୍ଠର ଛନ୍ଦରେ ଅନ୍ତର ମୋର ଗୀତ ମୁଖର ହୋଇ ଉଠିଛି । ମୁଁ ଯେମିତି ଆଜି ନିଜକୁ ଭୁଲି ଯାଇଛି ରଚନା ! ମାଟିର ରଜନୀଗନ୍ଧା ଆଉ ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ରମା, ବେଶ୍ ସୁନ୍ଦର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ।

ରଚନା—ଆଜି ତା' ସହିତ ଆକାଶର ସାନ୍ଧ୍ୟା ବଢ଼ଉ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଚମତ୍କାର ! ତମର କବିତ୍ୱକୁ ମୁଁ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ରହିପାରୁନି ।

ରଚନା—ଛି, ତମଠୁ ପ୍ରଶଂସା ନ ପାଇଲେ ମୋରି କ'ଣ ଚଳନ୍ତା ନାହିଁ ?

କୌସ୍ତୁଭ—କିନ୍ତୁ, ମୋର ଯେ' ଚଳନ୍ତାନି । (ରଚନାର ବେଣୀ ଧରି ଝିଙ୍କିନେଲା କୌସ୍ତୁଭ ।)

ରଚନା—(ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନରେ ଚାହିଁ) ଦୁଷ୍ଟ !

କୌସ୍ତୁଭ—ତମଠୁ କମ ଚନ୍ଦା ! ତମର ନୀଳ ଆଖି ଯୋଡ଼ିକ ଯା' ଭିତରେ ଦୁଷ୍ଟାମିର ଯେଉଁ ଅଭିନୟ କରିପାରିଚ ମୋର ଦୁଷ୍ଟାମି ନିଶ୍ଚୟ ତା'ଠୁ ଖୁବ୍ କମ୍ ।

ଚନ୍ଦା—କେଜାଣି ? ତୁମେ ଜାଣିଥିବ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ହଁ ଚନ୍ଦା ! ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଗୁରୁତର କଥା ନେଇ ଏଠିକି ଆସିଥିଲି । ତମ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରି ମତେ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାକୁ ହେବ । ବାପା ମା ତେଣେ ଭୀଷଣ ଉତ୍ସୁକ ହୋଇ ଚାହିଁ ବସିଥିବେ । ଅତି ଶୀଘ୍ର ମତେ ମଧ୍ୟ ଫେରିଯିବାକୁ ହବ ।

ଚନ୍ଦା—ମୋ ସହିତ ଗୁରୁତର କଥା ? କିନ୍ତୁ ସେ ବେଳ ତ ଆମର ଆସିନି କୌସ୍ତୁଭବାବୁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—କିଏ କହେ ଆସିନି ? ଫୁଲ ଫୁଟିବା ଆଗରୁ ଅଗାମୀର ଗନ୍ଧ କଣ ତା' ହୃଦୟରେ ନ ଥାଏ ? ପ୍ରକାଶିତ ହବାକୁ ହୁଏତ ଡେରି ଲାଗେ —କିନ୍ତୁ ଥାଏ ତ ?

ଚନ୍ଦା—କିନ୍ତୁ ସେ ଥିବାର ମୂଲ୍ୟ କଣ ? ଫୁଲ ନ ଫୁଟିଲେ ଭ୍ରମରର ତା' ଉପରେ କିଛି ଦାବୀ ଥାଏ କି ?

କୌସ୍ତୁଭ—ଥାଏନା ।

ଚନ୍ଦା—ଶତ ଝଞ୍ଜା ଭିତରେ ମଣିଷ ଯେଉଁ ସଂସାର ଗଢ଼ିବସେ ତା'ର ଭିତରେ ଥାଏ ସୃଷ୍ଟିର ସାର୍ଥକତା ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଠିକ୍, ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଚି ଚନ୍ଦା, ମୁଁ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରିଚି । ମୋ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମୁଁ ଆପେ ଆପେ ପାଇ ସାରିଛି । (ଟିକିଏ ରହି) ହଁ, ରଜନୀଗନ୍ଧା ଫୁଲ କଣ କଲ ?

ଚନ୍ଦା—କଣ ହବ କି ?

କୌସ୍ତୁଭ—ହଅନା ।

ରଚନା—(ଆଗେଇ ଯାଇ ଝୁଙ୍କି ଉଠେଇ ଆଣି) ନଅ, ଚମତ୍କାର ଫୁଲ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଆଜି ଏଇ ଚମତ୍କାର ଫୁଲର ସଂଯୋଗରେ ଆଉରି ଚମତ୍କାର ହୋଇ ଉଠିବ ତମର କୃଷ୍ଣକବରୀ । ପୁଣିଆସ ଆଉରି ଚନା, ଏଇ ଫୁଲରେ ମୁଁ ତମର ଗଭା ମଣ୍ଡନ କରିଦିଏ—ଆସ ।

ରଚନା—ଦେହରେ ମୋର ବେପଥୁ । ମୁଁ ପଡ଼ିଯିବି କୌସ୍ତୁଭବାବୁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ତମକୁ ସମ୍ଭାଳିନେବା ପାଇଁ ହାତରେ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଶକ୍ତି ଅଛି । (କୌସ୍ତୁଭ ପୁଣିଯାଇ ରଚନାର ଗଭାରେ ଗୋଟିଏ ରଜନୀଗନ୍ଧା ଫୁଲ ଖୋସି ଦେଇ ଆସୁ ଆସୁ ରଚନା ତାର ହାତ ଧରିନେଲା ।)

ରଚନା—ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ତମେ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଅଷ୍ଟାଦର ଇତିହାସ ବଡ଼ କରୁଣ ଚନା ! ବାପା ମା ଜିଦ୍ ଧରି ବସିଛନ୍ତି ଆଉ ଗୋଟିଏ ବାଳିକା ସହିତ ମୋର ବିବାହ କରେଇ ଦେବେ ।

ରଚନା—(ଚମକି ପଡ଼ି) ତାହାହେଲେ···?

କୌସ୍ତୁଭ—ନା, ମୁଁ କହୁଥାରେ ଶୁଣ । ବାପା ମାଙ୍କର ସେ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମୁଁ ଅସମ୍ମତି ଜଣେଇଦେବି । ତମର ଜୀବନକୁ ମୁଁ ତ ନଷ୍ଟ କରି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ନା । ତମବିନା ଆଗକୁ ଯେ ପାଦେ ହେଲେ ମୁଁ ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ରଚନା—ସତ କହୁଚ ? ଫାଲ୍‌ଗୁନର ବସନ୍ତ ସହିତ ସୁରଭି ଆସେ-ଆଉ ମୋ ଜୀବନ ବସନ୍ତରେ ଆସିଛ ତୁମେ—

କୌସ୍ତୁଭ—ସାରା ଜୀବନ ମୁଁ ରହିବି ତୁମ ସହିତ । ଆକାଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସ୍ନିଗ୍ଧ ଆଉ ଶୀତଳ । ତମରି ମୁହଁ ତଳେ ମୁଁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ସ୍ପର୍ଶ ପାଇବି । ଚନ୍ଦ୍ର ଆମକୁ ପାଗଳ କରିଦେବ ଚିନ୍ତା ! ତମେ ଆଉ ମୁଁ ପାଗଳ ହେଇଯିବା ।

(କୌସ୍ତୁଭ ବନ୍ଦନାକୁ ଧରି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଚାଲିଗଲା—ବନ୍ଦନା ମଧ୍ୟ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା । ପ୍ରବେଶ କଲେ ନୀଳମାଧବବାବୁ—ପଛରେ ତିନକଡ଼ି—ନୀଳମାଧବ ଉତ୍ତେଜିତ)

ନୀଳମାଧବ—ସର୍ବନାଶବେଳେ ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ପୁଅ ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି । ମୁଁ ଚାହେଁ ସବୁ ନଷ୍ଟ ହେଇଯାଉ । ଧ୍ୱଂସ ଖାଲି ଧ୍ୱଂସ ଲୋଡ଼ା । ଆଉ କାହିଁକି ? କାହାପାଇଁ ମୁଁ ସଂଚୟ କରିବି ? କାହାପାଇଁ ? ଯା' ପାଇଁ ମୋର ଚିନ୍ତା ଥିଲା, ସେ ତ ଆଜି ମୋ ଆୟତ୍ତର ବାହାରେ । କୁଳାଙ୍ଗାର, ଅପଦାର୍ଥ ! ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ପୁଅ ତା'ର ପିତୃଋଣ ପରିଶୋଧ କରୁଛି । ତୁମେ ଠିକ୍ କହୁଛ ତିନକଡ଼ି, ତମେ ତା'କୁ ଛକଡ଼ି ପଧାନ ଝିଅ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖିଛ ?

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ ! ମୁଁ ଏକା କାହିଁକି ? ସାରା ଖଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳରେ ଏକଥା ଏବେ କିଏ ନ ଜାଣେ ? ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ସେଇ କଥା ସାଆନ୍ତଙ୍କ ପୁଅ ଛକଡ଼ି ପ୍ରଧାନ ଝିଅକୁ......

ନୀଳମାଧବ—ବନ୍ଦକର, ବନ୍ଦକର ! ନରେନ୍ଦ୍ରକୁ ମୁଁ ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର କରିବି । ତା' ମୁହଁ ଚାହିଁଲେ ପିତୃପିତାମହଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ । ମୁଁ ତା' ମୁହଁ ଚାହିଁବି ନାହିଁ । ସେ ମୋର ପୁଅ ନୁହେଁ ତିନକଡ଼ି, ମୋର ପୁଅ ନାହିଁ, ମୁଁ ଅପୁତ୍ରିକ ।

ତିନକଡ଼ି—ଯେତେ ଭଲ କଥା କହିଲେ, ସବୁ ତ ଆଜ୍ଞା ତାଙ୍କୁ ଅଡ଼ୁଆ ଲାଗିଲା । ଟୋକା ଖଣ୍ଡିକ କି ମନ୍ତ୍ର କରିଚି କେଜାଣି ସାନବାବୁ ଆଉ ଘରକୁ ବି ଆସୁନାହାନ୍ତି ।

ମାଳମାଧବ—ଚିରଦିନ ସକାଶେ ଏ ଘରର ଦୁଆର ତା'କୁ ବନ୍ଦ । ମୋର କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ତା'ର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ସବୁ ସଂପତ୍ତି ବଚିନା ନାଁରେ ମୁଁ ଉଇଲ୍ କରି ଦେଇଯିବି । ଉଇଲ୍, ହଁ ତିନକଡ଼ି, ଓଃ ମତେ ଟିକିଏ ଧର ତିନକଡ଼ି, ଦେହ ଖୁବ୍ ଅବଶ ଲାଗୁଚି । ଦେଖୁନୁ, ଦେହ ମୋର କେମିତି ଥରୁଚି । ଦୁର୍ବଳତା, ଭୀଷଣ ଦୁର୍ବଳ ମୁଁ । ମରଣର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି ମୁଁ ଦେଖୁଚି ସବୁକିଛି ସାଧନା ମୋର ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ ଯାଉଚି । ଭସ୍ମସ୍ତୂପର ଅଙ୍ଗାର ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ମୁଁ ଆଜି ନିଜକୁ ପୁଣି ଏକ ନୂତନ ଅଗ୍ନିରେ ନିକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଓଃ, ତିନକଡ଼ି, ଦେଖୁଚି ଏ ସମୟ କି ଭୀଷଣ, କି ନିଷ୍ଠୁର ।

(ତିନକଡ଼ି କାନ୍ଧରେ ହାତଦେଇ ଚାଲି ଯାଉ ଯାଉ)

ମୁଁ ଅପୁତ୍ରକ—ସାମନ୍ତ ବଂଶର ଶେଷ ଦୀପଶିଖା ଆଜି ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ଲିଭିଯିବ । (ଚାଲିଗଲେ)

—ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ—

ପଥ—ମୁକୁନ୍ଦ କ୍ଷେତରୁ ପିଟାଖାଇ ଆସିଛି । ମୁଣ୍ଡରୁ ତା'ର ବହୁଛି ଧାରଧାର ରକ୍ତ । ପଛରେ ଝିଙ୍କିପିଙ୍କି ।)

ମୁକୁନ୍ଦ—ପାହାରଟା ଅସଲ ଜାଗାରେ ବସିଯାଇଚିରେ ଝିଙ୍କିପିଙ୍କି । ଠେଙ୍ଗାଟା ମୋର ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ନ ହେଲେ ମୁଁ ବଟେଇ ଥାଆନ୍ତି ନା ? ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସାତଟି ମୁଁ ନେଇଥାନ୍ତି ।

ଝିଟିପିଟି—ଭାଗ୍ୟ ଖରାପ ମୁକୁନ୍ଦ ଭାଇ । ଆହା, ରକତ ଗୁଡ଼ାକ ପାଣି ଭଳିକି ବହି ପଡ଼ୁଛି ।

ମୁକୁନ୍ଦ—ଭାରି ଶୋଷ ଲାଗୁଚି ରେ । ପାଣି ଟିକଏ ଦିଅନ୍ତୁନା କୁଆଡ଼ୁ ହେଲେ ଆଣି । ଗୋଡ଼ ଖାଲି ଦୋହଲେଇ ଯାଉଚି । ମୁଁ ଚାଲିବ କେମିତିରେ ? ଓହୋ ଅ...ଅ...

ଝିଟିପିଟି—ଟିକଏ ଆସକତ ମାରନେ ମୁକୁନ୍ଦ ଭାଇ । ତୁ ଟିକଏ ଗୋଡ଼ଟା ଚାଟ କର । ମୁଁ ଝିଙ୍କି ଦଉଚି ।

(ଝିଟିପିଟି ଆଣୁ ଝିଙ୍କିଦେଲା)

ମୁକୁନ୍ଦ—ଏବେ ଥାଉ । ଚାଲ ଯିବା, ଔଷଧ ଟିକିଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ ହେଲେ ମୁଁ ମରିଯିବ ।

ଝିଟିପିଟି—ଚାଲ, ଆଇସ୍ତେ...ଆଇସ୍ତେ ।

ମୁକୁନ୍ଦ—ଧରେ ଟିକଏ ଝିଟିପିଟି, ମୁଁ ଉଠେ । ଶୋଷରେ ତଣ୍ଟି ଫାଟି ଯାଉଛି ।

(ଝିଟିପିଟି ଧରିଲା—ମୁକୁନ୍ଦ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଉଠିଲା ।)

କାଳ ହେଲା କଣରେ ? ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଜନମ କଲା ପୁଅ ନରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ, ବାପ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗାଁଟାକୁ ଉଠଉଛନ୍ତି । ତାହାରି ବଳରେ ଏ ଗୁଡ଼ାକ ମାତିଛନ୍ତି ନା ? ନ ହେଲେ ମୁକୁନ୍ଦ ଆଗକୁ କିଏ ଆସିଥାନ୍ତା ରେ ?

ଝିଟିପିଟି—ଲୋକଙ୍କର ଦୋଷ କଣ ମୁକୁନ୍ଦ ଭାଇ ? ସେମାନେ ତ କିଛି କରୁ ନ ଥିଲେ । ତମେ ଆଗକରି ତାଙ୍କୁ ପିଟିଲ ବୋଲି ସିନା । ମୁଁ ସେଇଥିପାଇଁ ତ ଲୁଚିଗଲି, ନଇଲେ ମୁଁ ବି ତ ଆଜି......

ମୁକୁନ୍ଦ—ଓହୋ, ଭାରି କଷ୍ଟ ହେଉଛି ।

(ଉଭୟେ ଚାଲିଗଲେ—ଅନ୍ୟ ଆଡ଼ୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ ନରେନ୍ଦ୍ର ଓ ବନ୍ଦନା)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଗାଁଟା ଯାକ ହୁଲସ୍ଥୁଲ । ପୁରୁଣା ମତବାଦର ଜିଦ୍ ପାଇଁ ଅଶାନ୍ତି ଆଜି ଶେଷ ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଚି ।

ବନ୍ଦନା—ଆଉଥରେ ଯାଇ ଆପଣ ବାପାଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବହୁତ ବୁଝେଇଚି—ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରିଚି ବନ୍ଦନା, କିନ୍ତୁ ଫଳ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ବାପା ମତେ ତ୍ୟଜ୍ୟପୁତ୍ର କରି ସାରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ମୋର ଦାବୀ ନାହିଁ । ଦରକାର ବି କଣ ? ଯେଉଁଠି ଦେଶର ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ଲୋକ ଅନାହାରରେ ଝରିପୋକ ଭଳି ଝରି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି—ସେଠି ସମ୍ପତ୍ତି ରଖିବା ଗୋଟାଏ ଅଭିଶାପ ଛଡ଼ା ଆଉ କଣ ?

ବନ୍ଦନା—କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତ ତ ପୁଣି ଅଛି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ହସି) ଦେଶର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ଭବିଷ୍ୟତ ନାହିଁ, ମୋର ବା ଥାଇ କଣ ହେବ ? (ଛକଡ଼ି ପଧାନ ପ୍ରବେଶ କଲେ) ଖବର କ'ଣ ମଉସା ?

ଛକଡ଼ି—ଶୁଣା ହଉଚି ପୋଲିସ ଫୌଜ ଆସିବେ । ଗାଁଯାକ ଘେରାଉ କରି ରଖିବେ । ସବୁ ଜମିର ଦଖଲ······

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଭୟ କଣ ? ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦାବୀରୁ ତମକୁ ତିଳେହେଲେ କେହି ହଟେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପୋଲିସ ଆସୁ, ଗୁଳି ଆସୁ, କମାଣ ଆସୁ ତମେ ଅଟଳ ରୁହ ମଉସା । ପାଣି ଆଉ ପବନ ଯେମିତି ଭଗବାନଙ୍କ ଦାନ, ମାଟି ସେମିତି ସେଇ ଭଗବାନଙ୍କ ଦାନ । ପାଣି ପବନ ଉପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଯେମିତି ସମାନ ଅଧିକାର ଅଛି, ମାଟି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ଅଧିକାର ଅଛି । ସେ ଅଧିକାର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର । ସେଥିରୁ କେହି ତମକୁ ହଟେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତୁମେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

କରୁଚ । ଗୁଳି କମାଣ ତମର କଣ କରିବ ? ତୁମେ ଆଦୌ ଚିନ୍ତା କରନାହିଁ ।

ଛକଡ଼ି—ଦେଶର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ମଧ୍ୟ ମାଲିକମାନେ ବଦଳୁ ନାହାନ୍ତି କେମିତି ? ସେମାନେ ପଚିଶି ତରକାରି ଖାଇବେ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭାତ ମୁଠିଏ ବି ମିଳିବ ନାହିଁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସବୁ ବଦଳିଯିବ ମଉସା । ଲୋକବଳ ସଂଗଠିତ ହେଲେ ଏ ଦେଶ ସୁନାର ଫସଲରେ ହସି ଉଠିବ । ମାଲିକମାନେ ବଳେ ବୁଝିପାରିବେ । ହଁ, ଲୋକମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲ ତ ତମ ଘରେ ଏକଜୋଟ ହେବା ପାଇଁ ?

ଛକଡ଼ି—ହଁ, ସମସ୍ତେ ପରା ଆସି ସାରିଲେଣି । ମୁଁ ଚାଲି ଆସିଲି ଡାକିବା ପାଇଁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ତା'ହେଲେ ଚାଲ । ଆମକୁ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଠିକ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

(ସେମାନେ ଚାଲିଗଲେ—ପ୍ରବେଶ କଲେ ମାଳମାଧବବାବୁ ଓ ତିନକଡ଼ି)

ମାଳମାଧବ—ବୁଢ଼ାହେଲେ ବି ରକ୍ତ ଆଜି ମୋର ତାତି ଉଠୁଚି ତିନକଡ଼ି ! ମୋର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଦାବୀ—ହକ୍ ପିତୃ ପିତାମହଙ୍କ ଅର୍ଜିତ ସଂପତ୍ତିରୁ କିଏ ମତେ ବେଦଖଲ କରିବ ? ଖୁନ୍ କର । ମୁଁ ଚାହେଁ ଗାଁଟା ଶ୍ମଶାନ ହୋଇଯାଉ—ସେଇ ଶ୍ମଶାନ ଉପରେ ମୁଁ ପ୍ରଳୟ ନାଚ ନାଚିବି ତିନକଡ଼ି ! ବାହୁ ମୋର ଶିଥିଳ ହେଲେବି ଆଜି ମୁଁ ସଂହାର ପରାକ୍ରମ ଅନୁଭବ କରୁଛି—ମୋର ଖାନଦାନୀ, ଆଭିଜାତ୍ୟ ସବୁ ଆଜି ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ ହୋଇଯିବାକୁ ବସିଚି । ନା, ମୁଁ ତା' କରିବାକୁ ଦେବିନି । ସେଥିପାଇଁ ଯଦି ଦରକାର ହୁଏ ପୁଅ ଛାତିରେ ବି ମୁଁ ଗୁଳି ଚଳେଇବି ।

ତିନକଡ଼ି—ଯେତେ ବୁଝେଇଲେ ଆଜ୍ଞା, ସେ ଯେଉଁ ଛକଡ଼ି ପ୍ରଧାନ ଆଉ ତା'ର ଅଣ୍ଡିରଚଣ୍ଡୀ ଝିଅ—

ନୀଳମାଧବ—ଆଉ, ତମର ସେ ପୁରୁଣାଗଳ୍ପ ମତେ ଆଉଥରେ କହି ପାଗଳ କରି ଦିଅନା । ମୋର ଆଉ ସମ୍ବଳ କ'ଣ ଅଛି ? ଜମିଦାରୀ ଯାଇଛି, ମାତ୍ର ଏଇ କେତେ ଏକର ଜମି । ସେ ଜମି ବପରକୁ ଯଦି ଇମିତିଭାବରେ ବିପତ୍ତି ଆସେ—ମୁଁ ସହିପାରିବି ନାହିଁ—ରହିପାରିବି ନାହିଁ । ମୋ ଠାକୁର ଚଳିବେ କେମିତି ? ମୁଁ ଚଳିବି କେମିତି

ତିନକଡ଼ି—ସ୍ୱତମତ ଆଜ୍ଞା ଯୁଦ୍ଧ ।

ନୀଳମାଧବ—କ୍ଷତି କଣ ? ଯୁଦ୍ଧକୁ ଡରିବା କାପୁରୁଷତା । ବସୂାଳଶ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରି ଦେଖିଛ ? ଭୟ କର ନାହିଁ । ଲକ୍ଷ, ଲକ୍ଷ, ଦେଶସାରା ଅରାଜକତା ଘୋଟିଯାଉ । ଗୁଳି ମୁହଁରେ ମଶାମାଛି ପରି ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ମରିଯାଆନ୍ତୁ । ଭୂମି ସମସ୍ୟା—ଖାଦ୍ୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ତା' ନ ହେଲେ ହେଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ତିନକଡ଼ି—ଜମିଗୁଡ଼ାକୁ ଆଜ୍ଞା ଅନ୍ୟ ନାଁରେ ପଟ୍ଟା କରିଦେଲେ ଚଳନ୍ତା ନାହିଁ ?

ନୀଳମାଧବ—ଖୁବ୍ ଚଳନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କାହା ନାଁରେ ପଟ୍ଟା କରିବ ? କିଏ ଅଛି ?

ତିନକଡ଼ି—ଏଇ ଆଖପାଖ ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକ, ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କ ନାଁରେ......

ନୀଳମାଧବ—(ଚିନ୍ତାକରି) ଠିକ୍ କଥା କହିଚ । ବେଶ୍, ତାହା ହିଁ କର ।

ତିନକଡ଼ି—କାହା ନାଁରେ ଆଜ୍ଞା ।

ମାଲମାଧବ—କାହା ନାଁରେ ? ହଁ ଶୁଣ, କିଛି ବିଚସା ନାଁରେ ଆଉ କିଛି କୌସ୍ତୁଭ ନାଁରେ—

ତିନକଉଡ଼ି—କୌସ୍ତୁଭ ?

ମାଲମାଧବ—ଅବିଶ୍ୱାସ ହଉଚି ତିନକଉଡ଼ି ? କୌସ୍ତୁଭକୁ ମୁଁ ଭଲ କରି ଚିହ୍ନିଛି । ମୁଁ ସେ' ଚିସାର ବିବାହ ତା'ର ସହିତ ଠିକ୍ କରି ସାରିଛି । ନରେନ୍ଦ୍ର ଯାଇଛି, ତା'ର ବଦଳରେ ମୁଁ ପାଇଛି କୌସ୍ତୁଭକୁ । ମତେ ସେ ଜବାବ ଦେଇଛି—ଭରସା ଦେଇଛି ।

ତିନକଉଡ଼ି—ଖାଲି ସେମାନଙ୍କ ନାଁରେ କଲେ ସନ୍ଦେହ ହବ ।

ମାଲମାଧବ—ସନ୍ଦେହ ? ଆଚ୍ଛା, ଆଉ କିଛି ମୁକୁନ୍ଦ ନାଁରେ--ଆଉ ଅତି ବିଶ୍ୱାସୀ ଯେଉଁ ଦିଗୁରିଜଣ ସାଗରେଦ ଅଛନ୍ତି କିଛି ସେଇମାନଙ୍କ ନାଁରେ ଲେଖିଦିଅ ।

ତିନକଉଡ଼ି—ଆଜ୍ଞା ! ଜଗନ୍ନାଥ ହେ, ତମେ ଦାରୁ ହେଇଯାଅ ।

ମାଲମାଧବ—ଆଉ କ'ଣ ଗୁହଁ ? ଆଚ୍ଛା, ତମ ନାଁରେ ବି କିଛି ଲେଖିଦିଅ ।

[ବାହାରୁ ଶୁଭିଲା—ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ—ଜିନ୍ଦାବାଦ]

ଶୀଘ୍ର, ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଯଥା କରିଦିଅ । ଆଉ ପଚିଶ ତିରିଶ ନମ୍ବର ମୋକଦ୍ଦମା କରିବାର ଯୋଗାଡ଼ କର । ମୁଁ ନରେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ କିଛି ରଖିବି ନାହିଁ । ସବୁ ସଂପତ୍ତିକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେବି । ଯେଉଁମାନେ ଭିକାରୀ ହେଇ ଜନ୍ମ ନେଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ନେବେ ମୋର ଜମି ?

ମାଲ—ଆଜ୍ଞା ।

ମାଳ—ଆଚ୍ଛା ଶୁଣ, କିନ୍ତୁ ପଞ୍ଚାପାଉଣ୍ଡ ସବୁ ମୋ' ଜିମାରେ ରହିବ। କୋର୍ଟରେ ଦରକାର ବେଳେ ମୋଠାରୁ ନେଇ ଦାଖଲ କରିବ। ବୁଝିଲ ?

ଡିନକଡ଼ି—ତା' ହବ ଆଜ୍ଞା। (ଶୁଭିଲ୍—ମାଲିକ ଶ୍ରମିକ ଭେଦ ଦୂର ହେଉ)

ମାଲମାଧବ—ଶାନ୍ତ ନାହିଁ। ଏ ଗୋଟିଏ ପବନ ବହି ଆସୁଛି। ଆସୁ, କେତେବେଳଯାଏ ବହିବ ବହୁ। (ଚାଲିଗଲେ)

ଡିନକଡ଼ି—ଦାରୁ ହେଇଗଲ ହେ ତୁମେ ଜଗନ୍ନାଥ! ଏ କି କାଳ ଆସିଲ ?

(ଚାଲିଗଲେ)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

(ନରନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କ ଘର। ନରନାରାୟଣ ବାବୁ ଇତଃସ୍ତତଃ ବୁଲୁଛନ୍ତି)

ନର—ଶୁଣୁଚ ?

ଲୀଳା—(ଭିତରୁ) କ'ଣ ?

ନର—ଏଆଡ଼େ ଟିକିଏ ଆସିଲ।

ଲୀଳା—(ପ୍ରବେଶ କରି) କ'ଣ କି ?

ନର—ମନେ ପଡ଼ୁଚି, ଆଜିପରା ମାସର ଉଣେଇଶି ଦିନ। କୋଡ଼ିଏ ଦିନ ଭିତରେ ବାମହରି ପୁରକୁ ଜବାବ ପଠାଇବା କଥା। ବୈଶାଖମାସ ଛ' ଦିନ ଛଡ଼ା ଆଉ ଯେ ଲଗ୍ନ ନାହିଁ। କ'ଣ କୌସ୍ତୁଭ ରାଜି ହେଲା ?

ଲୀଳା—(ମୁହଁ ଖୁଆଇ) ପୁଅର ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ......

ନର—ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ! କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଏକପ୍ରକାର ଜବାବ୍ ଦେଇ ସାରିଛି ।

ଲୀଳା—ସେ ଜବାବ୍ ତମକୁ ବଦଳେଇବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପୁଅର ଇଚ୍ଛାରେ ବାହାଘରଟା ହବ ନା ବାପାମା'ଙ୍କ ମନ ଅନୁସାରେ ହବ

ନର—ବାପାମାଆ ତ ଜାଣି ଜାଣି ପୁଅର ଅମଙ୍ଗଳ କରିବେ ନାହିଁ । ଆଉ ପୁଅର ଯହିଁରେ ଖରାପ ହେବ ସେପରି ପ୍ରସ୍ତାବ ବାପମା ଆଣିବେ କାହିଁକି ? 'ରାମହରିପୁର ସଦାନନ୍ଦବାବୁଙ୍କ ଝିଅ କୋଉ ଗୁଣରେ ଖରାପ ? ଯଦି କୌସ୍ତୁଭ ଚାହେଁ, ସେ ନିଜେ ଯାଇ ଦେଖିଆସୁ ।

ଲୀଳା—କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ, ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମୋଟେ ରାଜି ନୁହେଁ ।

ନର—କାହିଁକି ? ତା'ର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ମୁଁ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଁ ।

ଲୀଳା—ତୁମେ ତାକୁ ପଚାର । ହେଲେ ସେ'ତ ପିଲ୍ଲୋକ । ତା' ମନ ଯେଉଁଠି କହୁଛି, ସେଇଠି ଆମେ ତା'ର ବାହାଘର କରେଇବା ଉଚିତ । ଆଉ ଆଜିକ'ଲି ତ ସମୟ ସେଇପରି ହେଇଛି ।

ନର—କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଏକପ୍ରକାର ଜବାବ ଦେଇ-ସାରିଛି ।

ଲୀଳା—ବରପକ୍ଷ ଆମେ । ଆମ ପାଖକୁ ଇମିତି କେତେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିବ । ସବୁ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ତ ଆମେ ରାଜି ହେଇ ପାରିବା ନାହିଁ । ତା'ପରେ ରାମହରିପୁରରେ କିବା ଇମିତି ଜବାବ ଦିଆଯାଇଛି ? ପକ୍କା ତ କିଛି ହେଇନି । ସେ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ବଦଳେଇ ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କ ଝିଅ ଚିନା ସହିତ କୌସ୍ତୁଭର ବିବାହ ଠିକ୍ କର ।

ବାହାରୁ—ବାବୁ ଚିଠି ।

ନର—ଦେଖ, କ ଚିଠି ଆସିଛି ?

(ଲୀଳାବତୀ ଯାଇ ଚିଠି ଆଣିଲେ—ଏବଂ ଖୋଲି ନରନାରାୟଣ ବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼େଇ ଦେଲେ ।)

ନର—(ପଢ଼ିଲେ) ପ୍ରିୟ ନରନାରାୟଣବାବୁ ! ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିଚୟ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ମୋର ଖୁବ୍ ପରିଚିତ । ଗୋଟାଏ ଅତି ଗୁରୁତର ବିଷୟ ନେଇ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏ ପତ୍ର ଲେଖୁଛି । ଯଦି ଅଧିକାରର ସୀମାବାହାରକୁ ଯାଉଥାଏ, କ୍ଷମା କରିବେ ! ଆପଣଙ୍କ ପୁତ୍ର କୌସ୍ତୁଭର ବହୁମୁଖୀ ଗୁଣରେ ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଛି ଏବଂ ମୋର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ବିଚିତ୍ରା ସହିତ ତା'ର ବିଭାଘର କରେଇବାପାଇଁ ମୋର ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା । କୌସ୍ତୁଭ ଓ ବିଚିତ୍ରା ଉଭୟେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି । ଆପଣ ରାଜି ହେଲେ ଯଥାଶୀଘ୍ର ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବ । ପ୍ରକାଶ ଥାଉ—ଭାବୀ ଜାମାତା ନାମରେ ମୁଁ ଷାଠିଏ ଏକର ଜମି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ପଟ୍ଟା ଲେଖି ଦେଇଛି । ଆଶା ସପରିବାର କୁଶଳରେ ଥିବେ । ଇତି—ଭବଦୀୟ ଶ୍ରୀ ନୀଳମାଧବ ସାମନ୍ତରାୟ ।

ଲୀଳା—ବେଶ୍ ଭଲ ହୋଇଚି । ଆଉ କାହିଁକି ? ଏବେ ବିଭାଘର ଆୟୋଜନ କର । ରାନୁ, ରାନୁ ! ଶଙ୍ଖଟା ବଜେଇବୁଟି । ଶୁଭ କାମର ଆରମ୍ଭରେ ଶଙ୍ଖ ବାଜିବା ଦରକାର । (ଶଙ୍ଖବାଜିଲା)

ନର—ତୁମେ ହେଉଚ କୌସ୍ତୁଭର ମା' । ତୁମର ଯହିଁରେ ଇଚ୍ଛା, ଯେଉଁଥିରେ ତୁମର ଖୁସି, ତାହାହିଁ ତୁମେ କର ।

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

(ରାଜପଥ । ଅନ୍ଧ ଭିକାରୀଟିଏ ଆବେଗରେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଚାଲିଛି)

ମୋ କରମ ମନ୍ଦ ମୁହିଁ ଜନ୍ମ ଅନ୍ଧ······
ହୁଏ କେତେ ହିନମାନ (ପ୍ରଭୁ)
ମୋ କରୁଣ ଡାକ, ବାଜେନା କି କାନେ—
ଅଶ୍ରୁ କି ତବ ଦାନ । ୦ ।

ଅଧମ ଜନରେ କର ହେ କରୁଣା
ଅପାର ମହିମା ନ କର ଊଣା,
ଦୀନ ଜନ ଦୁଃଖୀରଙ୍କି ସାଥୀ ତୁମେ
ଆହେ ଗଜ-ଉଦ୍ଧାରଣ । ୧ ।

ବିସ୍ତାର ଦିଅ ହେ ଆଲୋକର ରଶ୍ମି
କାଳିମାର ରେଖା ଦିଅ ପ୍ରଭୁ ନାଶି,
ଡାକି ଡାକି ଥକି ଗଲିଣି ପ୍ରଭୁ ହେ—
ଦିଅ ଚରଣେ ଶରଣ । ୨ ।

ସପ୍ତମ ଦୃଶ୍ୟ

(ବସ୍ତିର ଗ୍ରେଟିଆ ଘରଟିଏ — ନରେନ୍ଦ୍ରର ବାସସ୍ଥାନ । ଘର ଭିତରେ ପଡ଼ିଛି ଗ୍ରେଟିଆ ଟେବୁଲଟିଏ ଓ ଦୁଇତନଖଣ୍ଡ ଚେୟାର । ଦୂରରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟିଆ ଟେବୁଲ ଉପରେ କେତେଖଣ୍ଡ ବହି ରହିଛି । ନରେନ୍ଦ୍ର ଟିକିଏ ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲା ଏବଂ ବହି ଟେବୁଲ ପାଖକୁ ଯାଇ କଣ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାହାରୁ ଶୁଭିଲା ସବିତାର ଡ଼ାକ—)

ସବିତା—(ବାହାରୁ) ନରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଅଛନ୍ତି ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହଁ, ଅଛନ୍ତି, ଅଛନ୍ତି—ଆସ ।

(ପଶି ଆସିଲା ସବିତା—କାନ୍ଧରେ ଝୁଲୁଛି କ୍ୟାମେରା—ହାତରେ ଚମଡ଼ା ବ୍ୟାଗ)

ସବିତା—ନମସ୍କାର ନରୁଭାଇ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଆରେ ସବିତା, ତୁ କୁଆଡ଼େ ?

ସବିତା—ତୁମେ ଯେଉଁଆଡ଼େ, ମୁଁ ବି ସେଇଆଡ଼େ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବୁଝିଲି । କିନ୍ତୁ କେମିତି କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ? ଆମ ଘରକୁ ଯ୍ୱା' ଭିତରେ ଯାଇଥିଲୁ ?

ସବିତା—ହଁ ଯାଇଥିଲି ଯେ କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଚାଲି ଆସିବାଠାରୁ ଆଉ ତୁମ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏନା ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବାପା ଭଲ ଅଛନ୍ତି ?

ସବିତା—ମନରେ ତାଂକର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ତମେ ଆସିବାଠାରୁ ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ କେହି କେବେ ହସ ଦେଖି ନାହିଁ । ଆଚ୍ଛା ନରୁଭାଇ, ଏତେଗୁଡ଼ା ସମ୍ପତ୍ତି ଛାଡ଼ିଦେଇ ତମେ ଯେ ଏଠି ଅଜ୍ଞାତବାସ କରୁଛ ଏଥିରେ ଫାଇଦା କଣ ଅଛି ? ତମର

ଷ୍ଟ୍ରଗଲ୍ (struggle) ଭିତରେ ଯେଉଁ ଝଡ଼ ରହିଛି, ସେଥିରେ ନିଜକୁ ହନ୍ତସନ୍ତ କରିବା ଅପେକ୍ଷା, ଘରେ ତ ଯାଇ ଶାନ୍ତିରେ ଦିନ କଟାଇ ପାରନ୍ତ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମତେ ଉପଦେଶ ଦେ'ନା ସବି, ମୁଁ ବହୁତ ଭାବିଚି—ବହୁତ ଚିନ୍ତା କରିଚି । ଶେଷରେ ଏଇ ପଥକୁହିଁ ବାଛି ନେଇଛି । କେଉଁ ଅଭିଶାପରୁ ଦେଶର ଆଜି ଏ ଦୁର୍ଗତି ? ସମାଜ ଭିତରେ ଆକାଶ ପାତାଳର ପାର୍ଥକ୍ୟ କିଣ ପାଇଁ ?

ସବିତା—କିନ୍ତୁ, ତମେ ତ ଯୋଗୀ ପରି ତପସ୍ୟା କରି ସେମାନଙ୍କ ସୁଖଶାନ୍ତି ଫେରେଇ ଆଣି ପାରିବ ନି ' ଜୀବନରେ ଅନବରତ ଲାଗି ଯେଉଁ ଷ୍ଟ୍ରଗଲ ଫର୍ ଏକଜିଷ୍ଟେନ୍ସ (struggle for existence) ସେଇ ସଂଗ୍ରାମ ଭିତରେ ଯେ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ସେଇ ତ ଜିତିବ—ଆଉ ଦୁର୍ବଳ ଯେ' ସେ ଆପେ ଆପେ ମରିଯିବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସେଇଥି ପାଇଁ ତ ମୁଁ ଚାହେଁ ଦୁର୍ବଳ ଭିତରେ ଜଗେଇବାକୁ ବିପ୍ଳବର ଆକାଂକ୍ଷା—ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦରି ଘର ଭିତରେ ଶୋଇ ରହିଲେ ତ ଜୟର ପତାକା ଉଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ସବିତା—କିନ୍ତୁ ଶେଷଟା ଯେ ତମର ଅନିଶ୍ଚିତ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇ ସଂସାରରେ କିଣ ଅଛି ସବିତା ? ବାର୍ଥ କଣ୍ଟେନ୍ସ ଦି ଜର୍ମ ଅଫ୍ ଡେଥ୍ (Birth contains the germ of death) ତଥାପି ତ ମଣିଷ ବଂଚି ରହିବାର ପ୍ରବଳ ଆକାଂକ୍ଷାରେ ଆଗକୁ ଚାଲିଛି । ପରାଜୟ ଆସିପାରେ ଏଇ ଚିନ୍ତା ବା ସମ୍ଭାବନାରେ କିଣ କିଛି କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ? ତାହାହେଲେ ତ ମଣିଷ ବଂଚି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ସବିତା—ଯାହାହେଲେ ବି ବାପାଙ୍କ ମନରେ—

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହୋଇପାରେ ମୁଁ ବାପାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆଘାତ ଦେଇଚି ! କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଉ ମାତ୍ର ତୁଳନାରେ ପିତାମାତା ଭାଇବନ୍ଧୁ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନର ବନ୍ଧନ ଯେ ଅତି ତୁଚ୍ଛ । ସେ ସବୁ ମୋହ ଭିତରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଲେ ମଣିଷ ଯେ' ଉଠିପାରିବ ନାହିଁ ।

ସବିତା—ନା ନରୁଭାଇ, ମୁଁ ତାହା କହୁନାହିଁ । ମଣିଷ ଉଠୁ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଡ଼ାଳ ଦେଇ ସେ ଉପରକୁ ଉଠୁଚି, ଉଠିବା ପରେ ସେଇ ଡ଼ାଳକୁ ଯେମିତି ସେ କାଟି ନ ଦେଉ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—କାଟିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ମୋଟେ ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ତୁ କହୁ କାଟିବା ସେଇ କାଟିବା ଭିତରେ ଯେ ଅନନ୍ତ ଆଶୀର୍ବାଦ ଭରି ରହିଛି । ତୁ କଣ ଦେଖି ପାରୁନୁ—ଦେଶରେ ଯେତେବେଳେ ଏକ ପ୍ରକାର ସମତା ଆସିଯିବ, ସେତେବେଳେ ଘରେ ଘରେ ଫୁଟି ଉଠିବ ହସ—କ୍ଷେତରେ ନାଚିବ ଫସଲ—ନଦୀ ବନ ପ୍ରାନ୍ତରର ସବୁଠୁ ଭାସି ଆସିବ ମଣିଷର ଆତ୍ମତୃପ୍ତିର ସଙ୍ଗୀତ । ବିରୋଧ, ଶତ୍ରୁତା, ଘୃଣା ଏ ସବୁ ଚାଲିଯାଇ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସଂସାର । ଭବିଷ୍ୟତର ଏଇ ସଂସାର, ଏଇ ସମାଜ କଥା ଭାବି ମୁଁ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ଉଠେ ।

ସବିତା—ଶନ୍ନା ବାହାଘରକୁ ଯାଉଚ ? ନିଶ୍ଚୟ ଯିବା ଉଚିତ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—କିନ୍ତୁ ବାପା ଯେ ମତେ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ଘରେ ତ ମୋର କୌଣସି ଦାବୀ ନାହିଁ ।

ସବିତା—ଖୁବ ଅଛି । କେମିତି ଗୋଟାଏ ଉଇକ୍ ମୋମେଣ୍ଟ୍ (Weak moment) ରେ ସେ କଣ କହି ପକାଇଥିଲେ

ବୋଲି ସେହି କଥାକୁ ସବୁବେଳେ ଧେଇ ବସିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତା'ପରେ ତନ୍ଦ୍ରା ବା ତମପାଖରେ କି ଅପରାଧ କରିଛି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଅପରାଧ କିଛି ନୁହେଁ । ମୋର ଉପସ୍ଥିତି ହୁଏତ ବାପାଙ୍କର ଅଶାନ୍ତ ପ୍ରାଣକୁ ଆଉରି ଉତ୍ତେଜିତ କରିବ ।

ସବିତା—ମୋଟେ ନୁହେଁ । ବାପ ପୁଅର ସଂପର୍କ—ସେଠି ତ ଅଜ୍ଞାତ କଥାର ଚିନ୍ତା ନ ଥାଏ । ତମକୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ସବୁ ରାଗ ଅଭିମାନ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯିବ । ତମେ ଯିବା ଉଚିତ ନରୁହାଇ । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ କ'ଣ ଚଳିବ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ତ ଇଚ୍ଛା କରି ଛାଡ଼ୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସଂସାର ଯଦି ମତେ ଇଚ୍ଛା କରି ଛାଡ଼ିଦିଏ ମୁଁ ତ ନାଚାର । ଛାଡ଼, ସେ ସବୁ ଆଲୋଚନାରୁ ମିଳିବ କଣ ? ତୁ କୁଆଡ଼େ ଆସିଥିଲୁ କହିଲୁ ।

ସବିତା—ଏ ସବୁ ଆଲୋଚନା ଭିତରେ ସେ କଥା ମୁଁ ଏକଦମ୍ ଭୁଲି ଯାଇଚି । ତମେ ଜାଣିନ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ 'ସମ୍ବାଦ' ପତ୍ରିକାର ଜଣେ ସମ୍ବାଦଦାତ୍ରୀ ଭାବରେ କାମ କରୁଛି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସତେ ? ତାହାହେଲେ ତ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୋଇଛି ।

ସବିତା—ଆଜି ମୁଁ ବି ଆସିଲି ସେଥିପାଇଁ—କିଛି ସମ୍ବାଦ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ । ତମର ଏଇ ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଆନ୍ଦୋଳନର ଖବର ଆଉ ତା' ସହିତ ତମର ଫଟୋଟିଏ ମୋର ଆବଶ୍ୟକ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଫଟୋ ? ମୋର ଫଟୋ ନେଇ କଣ କରିବୁ ?

ସବିତା—କାହିଁକି—ତମେ ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ । ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଚରମ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ତମେ ଦେଖେଇ ସାରିଚ । ତମ ଫଟୋର କଣ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ? ଆମ ପତ୍ରିକାରେ ତମର ଫଟୋ ଆମେ ବାହାର କରିବୁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ନା, ତା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏମିତି ଭାବରେ ଶସ୍ତା ନାମ କମେଇବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁ ନା । ହୁଏତ ତା' ଦ୍ୱାରା ମୋର ସାଧନା ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସିଦ୍ଧିର ପଥ କଳଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିବ ।

ସବିତା—ମୋଟେ ନୁହେଁ ନରୁଭାଇ । ତମପରି ବିପ୍ଳବୀ କେତେ ଜଣ ଏ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ତାର ହିସାବ ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁକି ମୁଁ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁନା । କିନ୍ତୁ ନିଜର ଡ୍ରମ (drum) ନିଜେ ପିଟିବା ସପକ୍ଷରେ ମୁଁ ମୋଟେ ନୁହେଁ । ଲୋକେ କହିବେ କଣ ?

ସବିତା—ସମୟ ଆସିଛି । ଏଇ ଆଡଭର୍ଟାଇଜ୍‌ମେଣ୍ଟ (advertisement) ଯୁଗରେ ନିଜେ ନିଜକୁ ନ ଚାହିଁଲେ ଆଉ କେହି ତମକୁ ପଚାରିବେ ନାହିଁ । ଯା'ର ଏକ୍‌ଜାମ୍ପଲ (example) ତ ଆମ ଦେଶରେ ଅଭାବ ନାହିଁ । ପଠାଣିସାମନ୍ତଙ୍କ ପରି ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଭଳି ନେତା, ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଭଳି ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରଚାର ଅଭାବରୁ ତ ଏଇ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଭାର ମହତ୍ତ୍ୱ କଣ କମ୍ ? ଆଖି ସାମନାରେ ତ ଦେଖୁଛ, ବଙ୍ଗ

ଦେଶରେ ଦୁଇ ତିନୋଟି ବଡ଼ ଖବରକାଗଜ ଅଛି ବୋଲି ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀ ସହଜରେ ହାସଲ କରି ପାରୁଛନ୍ତି । ଏଇ ବିଜ୍ଞାପନ ଯୁଗରେ ଏ ସବୁର ଦରକାର ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ନା, ସବିତା; ସେମିତି ଭାବରେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ମୁଁ ଚାହେଁନା ।

ସବିତା—ତୁମେ ନ ଚାହିଁଲେ ମଧ୍ୟ ତମକୁ ବଡ଼ ହବାକୁ ହେବ । ମନା କରନା ନରୁଭାଇ ! ମୁଁ ତମର ଫଟୋ ନିଶ୍ଚୟ ନେବ । ତମେ କର୍ମୀ, କର୍ମରେହିଁ ବୁଡ଼ି ରହିବ । ଆଜି ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତୁମକୁ ବଡ଼ କରି ତୋଳିବା, ତା' ଆମେ କରିବୁ । ତମେ ଠିଆ ହୁଅ, ମୁଁ ଗୋଟାଏ ସ୍ନାପ ନିଏ ।

(ସବିତା ନରେନ୍ଦ୍ରକୁ ଫଟୋ ଉଠାଇବା ଯୋଗରେ ଛିଡ଼ା କରେଇ ଦେଲା ।)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସବି, ଏ ସବୁ ତୋର ପାଗଳାମି ।

ସବିତା—(କେମେରା adjust କରୁ କରୁ) କଥା କୁହନା । ହଲଚଲ ନ ହୋଇ ଠିଆ ହୁଅ ।

(ନରେନ୍ଦ୍ର ଠିଆ ହେଲା—ସବିତା ଫଟୋ ତୋଳିଲା)

ବେଶ୍ ହୋଇଗଲା । ଥାଙ୍କ୍ ୟୁ (Thank you)

(ପ୍ରବେଶ କଲା ବନ୍ଦନା)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବନ୍ଦନା, ଏ ହେଉଚି ସବିତା । ଆମ ଘର ପାଖରେ ତା' ଘର ।

(ବନ୍ଦନା ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବିତା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା—ସବିତା ମଧ୍ୟ ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବନ୍ଦନା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲା)

ସବିତା—ହଉ, ନରୁଭାଇ, ମୁଁ ଏବେ ଆସୁଚି । ପରେ ପୁଣି ଦେଖାହବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସବୃ, ଜଗତରେ ସବୁ କଣ୍ଟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି କିନ୍ତୁ ତୋର କିଛୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉନ ।

ସବିତା—ସେଇଟା ତ ତମର ଆଶୀର୍ବାଦ । ଆଚ୍ଛା, ମୁଁ ଆସୁଛି । (ଚାଲିଗଲ)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଅଜବ ଝିଅଟିଏ ଏ' ସବିତା । ମୋର ଫଟୋ ତୋଳି ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଛପେଇବ । ଯେତେ ମନାକଲି ସେ ଶୁଣିବାକୁ ନାରାଜ ।

ବନ୍ଦନା—ବାପା ଡକେଇଛନ୍ତି ଆପଣଙ୍କୁ । ତାଙ୍କୁ କାଲି ରାତିଠାରୁ ଭୀଷଣ ଜ୍ୱର ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଜ୍ୱର ? ସର୍ଦ୍ଦି ନା ମେଲେରିଆ ?

ବନ୍ଦନା—ସେ କଥା ଡାକ୍ତର କହିବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଓ, ହଁ, ହଁ, ସେ କଥା ଡାକ୍ତର କହିବ ।

ବନ୍ଦନା—(ନୀରବ ରହିଗଲା, ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର ।)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହଉ ଚାଲ ।

— — — —

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ଗ୍ରାମ ପଥର ଏକାଂଶ । ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ଆସିଛି । ଦୁଇଟି ବୁଢା ପଛରେ ଲୁଚି ରହିଛନ୍ତି ନଟକଢ଼ି ଓ ଝିଟିପିଟି ।]

ଝିଟିପିଟି—(ପିଠିରେ ଚଟପୋଡ଼ାମାର) ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ଆଉ ବସି ହବନି । ମଶାଗୁଡ଼ା ପିଠିକି ଫୁଲେଇ ଦେଲେଣି ।

ଡିନକଢ଼ି—ଚୁପ୍ ଚୁପ୍, ପାଟି କରନା ।

ଝିଟିପିଟି—କାଆଁ ପାଟି କରିବିନି ? ମୁଁ କ'ଣ ଚୋର ନା ତସ୍କର ।
(ଝିଟିପିଟି ବୁଦା ପଛରୁ ଉଠି ଆସିଲା—ଡିନକଢ଼ି ତା'ପାଖକୁ ଯାଇ)

ଡିନକଢ଼ି—ତତେ ନେହୁରା ହଉଚିରେ ଝିଟିପିଟି, ଆଉ ଟିକିଏ ବସ ଭଲା ।

ଝିଟିପିଟି—ତ୍ୟମ ତମର ବସିବ, ତମର ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଛି । ମୁଁ ଏ ମଶାରେ ମରିବି କାହିଁକି ? ଏ ଯେଉଁ ଅନ୍ଧାର ରାତି, ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ !

ଡିନକଢ଼ି—ଏ, ଆଉ ଟିକିଏ ଯାଇ ବସ ଭଲା । ଭୁଠା ସବୁ ଭଣ୍ଡୁର କରିଦବୁ ।

ଝିଟିପିଟି—କଣ କଉଚ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ବରହ୍ମରାକ୍ଷସ ଇମିତି ସିମିତି ନୁହେଁ । ହେଇ ଅନ୍ଧାରରେ ଗୋଟେ କଣଟେ ହୁଉଚି ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ ! (ଡିନକଢ଼ିକି କୁଣ୍ଢେଇ ଧରିଲା)

ତିନକଡ଼ି—ଏ ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟିଆ, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ବଦମାସି ? ଯା ପଢ଼ ଭଲ ଦଶା ଅଛୁ ତ ଯା ।

ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି—ସେ ରକମ ମତେ ରଗେଇବନି କହୁଚି ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ —ହଁ ।

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ ! କେଡ଼େ ବଦଶକୁନିଆ ଲୋକଟାରେ ଭୁ ? ବାପ ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି, ବକ୍‌ସିସ୍ ମିଳିବ, ଯା ବାପ, ଆଉଟିକିଏ ବସ ।

ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି—(ହାତ ବଢ଼େଇ) ଆଗେ ଦେଇଦିଅ ।

ତିନକଡ଼ି—ଆଜ ବେଶୀ କିଛି ଆଣିନାହିଁରେ । ତୁ ଫେରିଗଲେ, ଆଗେ ତତେ ତୋ ବକ୍‌ସିସ୍ ପଇସା ଛୁଡ଼େଇ ଦେବ । ବାପଟା ମୋର ଯା ।

ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି—ହେଲେ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ଏଟା ଭଲ ଦିଶୁନି । ମୁଁ କାଲି ତମର ନାଗି ମାଡ଼ଖାଇ ଘରେ ପଡ଼ିଚି, ଆଉ ତମେ ତା······

ତି [illegible] ଡ଼ି—ଆରେ ଗୋଟିଏ ହାତରେ କୋଉଠି ତାଳିବାଜେ ଦେଖିଚ ?

ଝି [illegible] ଣ୍ଟି ସବୁ ଦେଖିଚି ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ହେଲେ ମୁଁ ତ ହେଲି ମୂରୁଖ ଲୋକ । (ବାହାରେ ହଠାତ୍ ପତର ଖଡ଼ ଖଡ଼ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି) [illegible]ଇ, ହେଇ—

ତି [illegible] —ପତର ଖଡ଼ ଖଡ଼ ଶୁଭିଲାଣି, ଲୁଚି ଯା, ଲୁଚି ଯା ।

ଝି [illegible] —(ଚିତ୍କାର କରି) ବରହ୍ମ ରାକ୍ଷସ; ମା ମଙ୍ଗଳ

ତି [illegible] —ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ ।

[illegible]ିପିଣ୍ଟିକି ଠେଲି ଦେଲେ ବୁଦା ଆଡ଼ଆଡ଼କୁ—ଉଭୟ ଲୁଚିଗଲେ । [illegible]ାରୁ ଶୁଭୁଚି ପତର ଖଡ଼ ଖଡ଼ ଶବ୍ଦ । ପ୍ରବେଶ କଲା ସୁହାସ— [illegible]ରେ ଗାଲେ ପାନ,—ହାତରେ ରୁମାଲ—ଗୁର ଆଡ଼କୁ [illegible])

ଗହ୍ୱାସ—ସାପ ଥିବ କି ବେଙ୍ଗ ଥିବ କି ଭୂତ ଥିବ, ମିଣିପୁଅଟା ତମେ ସାଙ୍ଗରେ ଜବାବ କର······ଦେଖୁଚ । (ହିଁଟିପିଟି ଝୁଙ୍କି ଦେଇ) ମା'ଲୋ,. ମୁଁ ଯାଏଁ କୁଆଡ଼େ ?

ତିନକଡ଼ି—(ଉଠି) ଗହ୍ୱାସ, ସତରେ ତମେ ଆଇଚ ?

ଗହ୍ୱସ—(ହସି) ମଲି ମୋର, ଏଇ ବୁଢା ଭିତରେ ବଇଚ, ମୁଁ ମାଇପିଲୋକଟା ଆସି କେତେ ଧନ୍ଦ ହେଲିଣି । ଜବାବ ଟିକଏ ବି ଦଉନ ?

ତିନକଡ଼ି—ସତରେ ତମେ ଆସିବ ବୋଲି ମୁଁ ଭାବି ନ ଥିଲି । ଏ ଯଉଁ ଅଂଧାରିଆ ରାତି, ମରଦଲୋକ ତ ଡରିଯିବେ ଆଉ ମାଇପିଙ୍କ କଥା କଣ ? ସତରେ ଗହ୍ୱାସ, ତମେ ମତେ ଭଲ ପାଅ ବୋଲି ସିନା ଆସି ପାରିଲ ।

ଗହ୍ୱାସ—ଖାଲି କଣ ସେତିକ ? କେତେ ଧନ୍ଦା ପକେଇଦେଇ ମୁଁ ଆଇଚି ତ ? ତାଙ୍କ ଦେହ ତ ସେଇ ମାଡ଼ଗୋଳ ଦିନଠୁ ଖରାପ । ଘରେ କାଠ ମୁଣ୍ଡି ଆଠା ପରି ପଡ଼ିଚନ୍ତି ।

ତିନକଡ଼ି—ଟିକଏ ଭଲ ହେଇ ଆଇଲେଣି ନା ?

ଗହ୍ୱାସ—ଆଉଚ । ପୂରା ଭଲ ହବାକୁ ଆଉରି (ଆଙ୍ଗୁଳି ଦେଖାଇ) ଦୁଇ ମାସ । ଏ ଦୁଇ ମାସ ଯେ ପେଟ ପାଟଣା କେମିତି ପୋଷା ହେବ । ଏ ସାଲ ତ ଫସଲ ନାହିଁ ।

ତିନକଡ଼ି—ମଲି, ଏଇ ଗୋଟାଏ କଥା । ତିନକଡ଼ି ମହାନ୍ତିର କୃପା କଟାକ୍ଷ ତମ ଉପରେ ପଡ଼ିଚନ୍ତି ; ପେଟ ପାଟଣା ତ ଛାର କଥା, ହାତଗୋଡ଼ ଖାଲି ଲୁଚିଯିବ । ଖାଲି ଚକ୍ ଚକ୍ ରୂପାର ଗହଣା । ବୁଝିଲ ?

ଗହ୍ୱାସ—ସତରେ କହୁଚ ?

ଜନକଡ଼—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ ! ଜନକଡ଼ି ମହାନ୍ତି ତା' ଜୀବନରେ କେବେ ହେଲେ ମିଛକଥା କହି ନାହିଁ । (ପକେଟରୁ ରୂପା ବଳା ହଳେ ବାହାର କରି) ନଅ ତମର ପାଇଁ ଆଣିଚ ।

(ଗାନ୍ଧାସ ନେଇ ଦେଖି ପୁଣି ଜନକଡ଼ଙ୍କି ଫେରାଇଦେଲା)

ଗାହାସ—ହାତରେ ଦେଇଦିଅ ।

(ଗାନ୍ଧାସ ହାତ ବଢେଇ ଦେଲା—ଜନକଡ଼ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ ।)

ଜନକଡ଼—ବେଶ୍ ମାନିଚି । ବଢିଆ, ବଢିଆ ।

ଗାହାସ—ହେଲେ ନାକଛବ୍ବଟେ ନାଇଁ । ନାକଟା ତ ଖାଲି କରିଛୁ ।

ଜନକଡ଼—ପରବାୟୁ ନାହିଁ । ଆରଥରକୁ ହେଇପିବ ।

ଗାହାସ—ପାକେଟିରେ କେତେ ଟଙ୍କା ଆଣିଚ କହିଲ ।

ଜନକଡ଼—ଦେଖିବ ? ହଉ ଦେଖ ।

(ଜନକଡ଼ ଦୁଇହାତ ଟେକିଲେ—ଗାନ୍ଧାସ ପକେଟ ଅଣ୍ଡାଳି ଟଙ୍କା କାଢ଼ି ଗଣିଲା ।)

ଗାହାସ—ମୋଟେ ନ'ଟଙ୍କା ଛ'ଅଣା ଦି ପଇସା ।

ଜନକଡ଼—ବେଶୀଥିଲା । ଝିଙ୍କିପିଠିଆଟା କେତେବେଳେ କାଢ଼ି ନେଇଗଲାଣି ବୋଧ ହଉଚି । ସେ ଆଉ ମତେ ରଖିବ ନାହିଁ ।

ଝିଣ୍ଟିପିଠି—(ବୁଦାଭିତରୁ ଉଠିଆସି) କଣ କହିଲ ? ତମକୁ ଧରମ ଫରମ ଛାଡ଼ିଗଲାଣି ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ ; ମିଛରେ ମୋ ନାଁରେ ଦୋଷ ଦଉଚ । ଝିଙ୍ଗିପିଟ୍ଟି ଯଦି ଫେର୍ ଗୋଟେ ହାଙ୍ଗାମ କରି ପକେଇବ କହୁଚି—ହଁ ।

ଗାହାସ—ମଲା ଲୋ, ଏ ଭେଣ୍ଡିଆଟା କଉଠି ଥିଲା ?

ଝିଣ୍ଟିପିଠି—ଥିଲା ଏଇ ବୁଦା ମୂଳରେ । ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ଏ ବେଳକୁ ତ ଟଙ୍କା ବାହାରି ଆଉଚି ଆଉ ଝିଣ୍ଟିପିଠି ବାରିକ ଯେତେ-

ବେଳେ ପିଠିରୁ 'ମଶା ଓଡ଼େଇ' ଟଙ୍କାଟେ ମାଗୁଥିଲ, ସେତେବେଳକୁ ନ ଥିଲା !

ତିନକଉଡ଼ି—ଜରର ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି; ବେଶୀ ଆସି ନାହିଁ ବୋଲ ତତେ ପଚା ମୁଁ କହୁଥିଲି । ଘରକୁ ଗଲ ତୋ ଟଙ୍କା ତଚେ ଯଦି ମୁଁ ଆଜି ନ ଛୁଣ୍ଡେଇ ଦେଇଛି, ତାହେଲେ ମୁଁ ସାତକଉଡ଼ି ମହାନ୍ତିର ପୁଅ ତିନକଉଡ଼ି ମହାନ୍ତି ନୁହେଁ ।

ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି—ଠିକ୍ କଉଚ ?

ତିନକଉଡ଼ି—ବିଲ୍‌କୁଲ୍ । ଏଥିରେ ଆଉ ଏପାଖ ସେପାଖ ପାଇବୁ ନାହିଁ ।

ରାହାସ—ଆମ ଘରକୁ ଚାଲ, ଆଜି ସେ ଜଲ୍‌ଦି ଖାଇପିଇ ଶୋଇ ଗଲେଣି । ଠିକ୍ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ଭଳି ନିଦ । ଉପରେ ମଇଁଷି ଚାଲିଗଲେ ବି ସେ ନିଦ ଭାଙ୍ଗେନାଇଁ ।

ଝିଣ୍ଟିପିଣ୍ଟି—ଠିକ୍ ହେଇଚ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ତମକୁ ତ ନେଉଚ ସୁଝାଣ ।

ତିନକଉଡ଼ି—ହଉ ଚାଲ । ଜଗନ୍ନାଥ ହେ······

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ଛକଉଡ଼ି ପଧାନ ଘର—ଦଉଡ଼ିଆ ଖଟ ଉପରେ ଚଦର ଖଣ୍ଡେ ଘୋଡ଼ିହୋଇ ବସିଛି ଛକଉଡ଼ି ପଧାନ—ଜ୍ୱର ଗୁଡ଼ିଗଲେ ମଧ କାଶ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ହଉଚ—]

ଛକଉଡ଼ି—ବନ୍ଦି, ମା ବନ୍ଦି !

ବନ୍ଦନା—(ଭିତରୁ) କଣ ବାପା ? (ଆସି) ସେ କାଶ ଔଷଧଟା ଖାଇଲଣିନା ?

ଛକଡ଼ି—ନାଇଁ ଲୋ ମା, ଖାଇନାଇଁ ବୋଲି ତତେ ଡାକୁଚି, ଟିକଏ ଗିଲାସରେ ଗଡେଇ ଦେଲୁ ।

(ବନ୍ଦନା ଗ୍ଲାସରେ ଔଷଧ ଢାଳିଲା)

ବନ୍ଦନା—ନଅ । (ଛକଡ଼ି ଔଷଧ ଖାଇଲା) ଟିକଏ ଶୋଇପଡ଼ ବାପା ।

ଛକଡ଼ି—କେତେ ଶୋଇବି ? ଶୋଇ ଶୋଇ ତ ଦେହ ହାତ ସବୁ ବଥା ହେଇ ଗଲାଣି । ଘର ଇଚ୍ଛା ଗାଁ ଆଡ଼େ ଟିକଏ ଯିବାକୁ ।

ବନ୍ଦନା—ନା ବାପା, ଆଜ ବୁଲାବୁଲି କରନା । କାଶଟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଛାଡ଼ିଗଲେ, ତେଣିକି ଯିବ ଯେ ।

ଛକଡ଼ି—ଆମ ଦେଶଟା କଣ ହେଇଗଲାରେ ? ଧନୀଙ୍କ ଘୃଣା କଣ ପଇରରେ ଭଆରି ? ଦୁଃଖୀଙ୍କ କଥା ଟିକଏ ହେଲେ ବୁଝି ନାହାନ୍ତି । ଯାହାର ଶ୍ରମଝାଳରେ ସେମାନେ ବଂଶ ଚଳୁଚନ୍ତି, ଶେଷରେ ସେଇମାନଙ୍କୁ ମାରିବେ ବୋଲି କେତେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ନ କରୁଚନ୍ତି ? ଭଗବାନ ହେ, କାହାକୁ ମାରୁଚ, କାହାକୁ ତାରୁଚ ? (ଖୁଁ ଖୁଁ କାଶି ଉଠିଲା)

ବନ୍ଦନା—ତମକୁ ମନା କଲି ବାପା, ତମେ କଥା କହିବ ନାହିଁ । ସବୁ କଥାରେ ଯଦି ଏମିତି ଅମାନିଆ ହୁଅ...

ଛକଡ଼ି—ହଉ ମା, ତୋ କଥା ମାନିଲି । ଆଉ କଥା କହିବି ନାହିଁ । ହେଲେ କେତେ ଶୋଇବି ? ଆଖିକି ନିଦ ଆସୁନି କାହିଁ ?

ବାହାରୁ—କଡ଼ିକାକା ଅଛନ୍ତି ?

ଛକଡ଼ି—ହଁ ହଁ—ଦେଖ ତ କିଏ ମା ?

(ବନ୍ଦନା ଆଗେଇ ଯାଇ ଖୋଲିଲା—ପଶି ଆସିଲେ ସନିଆ ଓ ପହଲି—ହାତରେ ଝଡ଼—ବନ୍ଦନା ଖୁସିଗଲା ।)

ପଦ୍ମଲ—କଉଡ଼ିକାକା କେମିତି ? ଟିକିଏ ଭଲ ହେଲଣିନା ?

ଛକଉଡ଼ି—ଜ୍ୱର ଆଉ ନାହିଁ । ହେଲେ କାଶଟା ମଝିରେ ମଝିରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଦଉଚି ।

ସନିଆ—କାଶଟା ବଡ଼ ବଦମାସ ବେମାର । ଭେଉସ୍ତା ସନ ମତେ ଇମିତି ହେଲା ଯେ ଡାକ୍ତର ବଇଦ ଦେଖେଇଲି—ଯେତେ ଔଷଧ ମହୋଷଧି କଲି କିଛିରେ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କାଳକାଶ ବୋଲି ମୁଁ ବୁଝିଗଲି କଉଡ଼ିକାକା !

ପଦ୍ମଲ—ତୋର ସେଥର ଥାକଛା କଥା ନ ଥିଲା ।

ସନିଆ—ତୁ ତ ଦେଖିଚୁରେ ପଦ୍ମଲି, ସେ ଯଉଁ କାଶ । ଡାକ୍ତର ମୋ ଆଶା ତ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲା । ଡାକ୍ତରଖାନା ଢଦଟା ମୋ ପାଇଁ ଢେର୍ ମିହନତ କରିଛି ।

ଛକଉଡ଼ି—ବାପ, କଲିକତାରୁ କେବେ ଆସିଲୁ କି ?

ପଦ୍ମଲ—ଏଇ ତ କାଲି ଆସିଲୁ । ପହଞ୍ଚି ତମ ଅସୁଖ କଥା ଶୁଣି ତ ଆଜି ତମଘରକୁ ହାଜିର୍ ।

ସନିଆ—ହଁ, କଣ ହେ, କଉଡ଼ିକାକା, ଗାଁରେ ସବୁ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହଉଚି ?

ଛକଉଡ଼ି—ସାନ୍ତରା ଆମ ଛାତି ହାଣ୍ଡିରେ ପଗ ଧୂଳି ଦଉଚନ୍ତି । ଏ ଗାଁରେ ତାଙ୍କର ଯେତେ ଜମି ସବୁ ଜମିକୁ ସ୍ତ୍ରୀ' ତା' ନାଁରେ ମିଛପଟା ଲେଖିଦେଇ ଆରମ୍ଭ କରିଚନ୍ତି ଉଚ୍ଛେଦ ପାଲା । ଏ ସବୁର ମୂଳତ ସେଇ ହାରମଜାଦା ତିନିକଉଡ଼ି ମହାନ୍ତି ।

ପଦ୍ମଲ—ଆଇନ ନୂଆ ହେଇଚି ଭାଗ ଚୃଷୀଙ୍କ ସେ ଉଚ୍ଛେଦ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଛକଉଡ଼ି—ଆରେ ଆଇନରେ ସିନା ପାରିବେ ନାହିଁ—ଏଟା ଯେ କଳାପୋତା ଯୁଗ । ଯା' ଆଇନରେ ହବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତା' ଅନ୍ୟବାଟେ ଦେଇ ହବ ।

ପହଲି—ସତ ନା କି ?

ସନିଆ—ହଁ, ତା' ନହୁ ଆଉ କଣ ? ଘୁସ୍ ଝୁସ୍ କରୁଛି......

ଛକଉ—ଠଙ୍କା ଆଜ କାଲ ଯା' ପାଖରେ ଅଛି, ସେ ତ ସବୁଠୁ ବଳବାନ୍ । ଆଉ ଏଇ ମଳ ମୁଣ୍ଡିଆ ଲୋକ ଗୁଡ଼ାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଛି କଣ ?

ସନିଆ—ଇଷ୍ଟେସନରେ ନାବେଇବା ବେଳକୁ ରଥିଦା କହୁଥିଲା କଣ ଆମ ସାଆଁନ୍ତଙ୍କ ପୁଅ ନରେନ୍‌ବାବୁ ଘରୁ ବାହାର ଆସିଛନ୍ତି ? ଗରିବ ଲୋକଙ୍କୁ କୁଆଡ଼େ ସେ ଭାରି ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ଛକଉ—ପିଲା ଖଣ୍ଡେ ଏକା । ସେ ଭଲଆ ପିଲା ଏ କାଳରେ ନାହାଁ ।

ସନିଆ—ଆମ ବାବୁ ବାଡ଼ର ମେଟ୍‌ବାବୁର ମେଟ୍ ପୁଅ ଠିକ୍ ସେଇମିତି ଅଛି ।

ଛକଉ—କେଉଁ ଗୁଣ ଯେ' ତାଙ୍କର ଖରାପ, ଇମିତି କେହି କେବେ ଦେଖିନି । କଥାଭାଷା, ଚାଲି ଚଳଣ, କି ଢଂଗର ? ମୁଁ ବା କି ଲୋକ ? ମୋତେ ଜ୍ୱର ହେଇଚି ବୋଲି ପାଞ୍ଚଥର ସେ ଆମ ଘରକୁ ଆସି ସାରିଲେଣି । ଆଉ ଔଷଧପତ୍ର ଖାଇବା ନଖାଇବା ସବୁ ତାଙ୍କ ନିଜେ ଆସି ବୁଝୁଚନ୍ତି ।

ପହଲି—ଶାମ ବଜାର ଗିରିଶବାବୁ ବାଡ଼ର ହିଦମଣି ଠିକ୍ ଏଇ ଢଙ୍ଗର ଏକା । ଏ ରକମ୍ ଗୁଣର ଲୋକ ଭାଗ୍ୟଗ୍ଧିନି ଜନ୍ମି-ଥାନ୍ତି ।

ସନିଆ—ହଁ କଉକାକା, ଗାଁ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ମେଣ୍ଟମାଣ୍ଟ ଉପରକୁ ଯାଉଚି ନା ?

ଛକଡ଼ି—ମେଣ୍ଟେମାଣ୍ଟେ ? ସାନ୍ତସ୍ପ ପରା ଜିଦ୍ ଗ୍ରୁଡ଼୍ ନାହାନ୍ତି । ଭାଗଚାଷୀଙ୍କି ତାଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱ ନ ଦେଲେ ମେଣ୍ଟେମାଣ୍ଟେ କମିତି ହବ ? ଆମେ ତ ଚୁହୁଁଛୁ ମେଣ୍ଟେମାଣ୍ଟେ—ଓଲଟି ସେମାନେ ସବୁ ଗୋଳମାଳ ଲଗଉଛନ୍ତି । ଭଡ଼ାଟିଆ ଲୋକ ଆଣି କହୁଛନ୍ତି ଏ ଗାଁରେ ରକ୍ତନଦୀ ବୁହାଇବେ । କେଉଁ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ତାଙ୍କର ଜମି କରିଥିଲେ—ଅସଲ ସୁଧର କେତେ ଗୁଣ ସେ ଉଠେଇ ସାରିଲେଣି । ତଥାପି ଲୋଭ ଦେଖ । ତମେ ସବୁ କଲିକତା ଗ୍ରୁଡ଼ି ଆସି ଗାଁରେ ରୁହ । ଗାଁ କଥା ବୁଝ ।

ପହଲି—ହେଲେ ସେ ରୋଜଗାର ଆଉ ଏଠି ମିଳିବ ନା ?

ଛକଡ଼ି—ରୋଜଗାର ? ବାପ, ପଶ୍ଚିମରେ ଅଇଁଠା ପତର ଚାଟିବାଠୁ ଯା' ଜମି ଦି ଚାରି କଆର ଅଛି, ଲଗିପଡ଼ି ତାକୁଇ ଉଠିଆ କର । ମାଟିପରା ଆମ ମା । ତାକୁଇ ପୂଜା କଲେ ସବୁ ଅଭାବ ମେଣ୍ଟିଯିବ । (କାଶିଲେ କିଛି କ୍ଷଣ)

ବନ୍ଦନା—(ପହଞ୍ଚି) ବାପା, ତମେ ସେତେବେଳୁ ବସି କଥା ହଉଚ ନା ?

ଛକଡ଼ି—ସନିଆ ପହଲି କଲିକତାରୁ ଫେରିଛନ୍ତି ମା । ସବୁବେଳେ ପାଟି ବନ୍ଦ କରି ଶୋଇ ରହିବାକୁ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ।

ସନିଆ—ହଉ, କଡ଼କାକା, ତୁମେ ଘୁମେଇ ପଡ଼ । ଆମେ ଏଥର ଆସୁଚୁ ।

ଛକଡ଼ି—ହଉ ।

ପହଲି—ସନ୍ଦେସ ଚାରିଟି ତମପାଇଁ ଆଣିଥିଲୁ କାକା ।
(ପକେଟରୁ ବାହାର କରି) ନିଅ ।

ଛକଡ଼ି—ରଖ ମା ।

(ବନ୍ଦନା ନେଲା)

ପଦ୍ମଲି—ହଉ କାକା, ଆମେ ଏବେ ଆସୁଚୁ ।

ଛକଡ଼ି—ଗାଁ କଥା ଟିକଏ ବୁଝୁଥିବ । ଦେଖୁଚ ତ ଅବସ୍ଥା । କେତେ ଦିନ ଏଠି ରହିବ ?

ସନିଆ—ଏକମାସ ଲେଖା ଛୁଟି ନେଇ ଆସିଚୁ ।

ପଦ୍ମଲି—ହଉ, ଆମେ ଫେର୍ ଆସିବୁ ଯେ । (ଦୁଇଜଣ ଚାଲିଗଲେ)

ଛକଡ଼ି—ନରେନବାବୁ ଫେର ଆସିବାର କଥା—କାହିଁ ତ ଆସିଲେ ନାହିଁ ମା ?

ବନ୍ଦନା—ଡାକ ଆଣିବାକୁ ଯିବି ?

ଛକଡ଼ି—ଏତେ ରାତିରେ ? ଥାଉ, ସମୟ ପାଇଲେ ସେ ବଳେ ଆସିବେ ଯେ ।

ବନ୍ଦନା—ହଉ ବାପା, ଆଉ କଥା ନ କହି ତମେ ଟିକଏ ଆଖିବୁଜି ଏବେ ଶୋଇପଡ଼ ।

(ଛକଡ଼ି ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।)

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ପ୍ରାନ୍ତର—ଗୋଟିଏ ପାଖରୁ ଲହୁ ଲୁହାଣ ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି ଛକଡ଼ି ମହାନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ହାତ ଧରି ଚାଲୁଚ ଝିଟିପିଟି । ଛକଡ଼ି ବେଳେ ବେଳେ "ଉଃ ଉଃ" ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ୍କାର କରୁଥାନ୍ତି—ଧୀରେ ଧୀରେ ବସିଲେ]

ଛକଡ଼ି—ଉଃ ! ଶୋଷ ଲାଗୁଚରେ ଝିଟିପିଟି ! (ଶୋଇଲେ—ଝିଟିପିଟି ପାଖରେ ବସିଲା) ଜଗନ୍ନାଥହେ, ଶେଷେ ଏଇୟା କଲ ? ମୁକୁନ୍ଦା କଉ ମଣିଷ, ତା' ହାତରେ ମତେ ମରେଇଲ ?

ଝିଟିପିଟି—ସେଇ କଥା ବୁଝନ୍ତ । ମୁକୁନ୍ଦାଇ କଉ ମଣିଷ—ସେ ଫେର୍ ତମକୁ ମାଇଲା କାଇଁକି ? ପେରେମ, ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ପେରେମ ।

ତିନକଉଡ଼ି—ତଣ୍ଟି ଶୁଖିଯାଉଚିରେ ଝିଟିପିଟି ! ପାଣିଟିକିଏ ଦଅନ୍ତୁନ ?

ଝିଟିପିଟି—ପଙ୍କ ମୋ ବକ୍ସିସ୍ । ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ ମୋ ଉପରେ ବଢ଼ ପାହାର !

ତିନକଉଡ଼ି—ମତେ ଚିହ୍ନିନଲେ ସେ ମୁକୁନ୍ଦା । ହଉ, ଭଲ ହେଲେ ତ'ଛି ମୋର କଥାବାର୍ତ୍ତା । ଆଜ୍ଞୁ ଖୋଜୁ ଟୋକୁ ମହାଦେବ ମୁଣ୍ଡରେ ସେ ଚଟା ବସେଇ ଦେଇଛି ।

ଝିଟିପିଟି—ଅଚ୍ଛା, କଇଲ, ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ ! ମୁକୁନ୍ଦାଇ କଣ ଖରାପ କାମଟା କଉଛି ପକେଇଚି ?

ତିନକଉଡ଼ି—ଗୋଟେ ହାତରେ ତାଳି ବାଜେ କରେ ? ନିଜ ଗାଈ ଖରାପ ହବ ତ ସେଥିକୁ ପରକୁ କାହିଁକି ଦୋଷ ଦବ ?

ଝିଟିପିଟି—ପର୍ଥମରୁ ମତେ ସେ ସବୁ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା । ପର ଇସ୍ତ୍ରୀ, ତା' ପଛିଁ ତମର ଏତେ ଖରାପ ଆଖି କାହିଁକି ?

ତିନକଉଡ଼ି—ଉଃ ତଣ୍ଟି ଶୁଖିଗଲା । ପାଣିଟୋପେ କୁଆଡ଼ୁ ଆଣିଦବୁନା'ରେ ?

ଝିଟିପିଟି—ପାଣି ? କଉଠୁ ଆଣିବ ? କଉଁଥିରେ ଆଣିବ ?

ତିନକଉଡ଼ି—ଆରେ କୋଉଠୁ ଗୋଟେ ଲୋଟା କି ଗିଲସ ଯୋଗାଡ଼ କରି ପାରିବୁ ନି ?

ଝିଟିପିଟି—ମା ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ ; ଏ ଅଉଁ ରାତି । ସେଥିକି ପୁଣି ଭୂତ··· ବରହ୍ମ ରାକ୍ଷସ । ଭଇପ' ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ସକାଳଟା ହେଇ ଯାଉ ।

ତିନକଡ଼ି—ଶଳା, ପାଣି ନ ପିଇଲେ ରାତିରେ ତ ମୁଁ ମରିଯିବି—
ସକାଳକୁ ଆଉ ଥିବି ? ମୋ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ସକାଳକୁ ପାଣି ପିଇବ ।

ଝିଟିପିଟି—ନା ମରିବ ନାହିଁ । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ତମେ ମରିଯିବ
ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ ? ମୁକୁନ୍ଦାଇ ଆଗେ ମରିବ—ତା'ପରେ
ତୁମେ । ରହାସ ପରା ମତେ ଏ କଥା କହୁଥିଲା ।

ତିନକଡ଼ି—ଚୂପ୍ ଚୂପ୍ । ତୁ ଆଉ ସେ ଅଣ୍ଡିରାଚଣ୍ଡିଟା ନାଁ
ଧରନା । ହାଇରେ ଝିଟିପିଟି, ରହାସକୁ ମୁଁ କଣ ନ ଦେଇଚି ?
ଟଙ୍କା ଗହଣା ଲୁଗା ଯାବତ୍ ଜିନିଷ ଦେଇଚି । ଅସଲ ବେଳକୁ
ଦେଖୁଚୁ ଟୋକାଟାର ବହପ ? ଢଇତା ସାଙ୍ଗରେ ଲେଉଟି ପଡ଼ି
ପଶଶ ଗୁଞ୍ଜୁଣି ସେ ମତେ ପିଟିଚିରେ ।

ଝିଟିପିଟି—ମତେ ବି, ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ—ଢ଼ ଗୁଞ୍ଜୁଣି ମତେ ବି
ପିଟିଚି । ହେଲେ ତମର ଯୋଗୁ ସିନା—

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ, ମୋଅର ଯୋଗୁ ? ଆବେ ମୁଁ କଣ
ତତେ କହୁଥିଲି ସେଠିକି ଯିବାକୁ ? ତୁ ତ ସେଇ ବୁଦା
ମୂଳରେ ଆରାମରେ ବସିଥାଉ । ତୁ ସେଠିକିଁ ଗଲୁ କାହିଁକି ?

ଝିଟିପିଟି—ଦୋଷ ହେଇଚି, ଦୋଷ ହେଇଚି ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ;
ଗାଲରେ ଚାପୋଡ଼ା ମାରିଲି ନାକ ଘଷି ହେଲି । ତମ ସାଙ୍ଗରେ
ମୁଁ ଆଉ କସ୍ମିନ୍ ଯିବି ନାହିଁ । (ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଲା)

ତିନକଡ଼ି—ହାଇରେ, ହାଇରେ ଝିଟିପିଟି, ଏତେ ରାତିରେ ମତେ ଏଠି
ପକେଇ ଦେଇ ତୁ ଚାଲିଯିବୁ ? ମୁଁ ଆଉ ବଞ୍ଚିବି ନା ?

ଝିଟିପିଟି—ମୋ ଟଙ୍କା ପକା ।

ତିନକଡ଼ି—ପାଖରେ କଣ ଏଇନେ ଟଙ୍କା ଅଛି ? ତୋ' ପାଇଁ ମୁଁ
କଣ ନ କରିଚିରେ ଝିଟିପିଟି ? ଏ ବିପଦବେଳରେ ତୁ ବି ସାଥ୍
କରିବୁ ନା ? ମୁଁ ମରିଯିବିରେ ।

ଝିଟିପିଟି—ମର । ମୁଁ କସ୍ମାତ୍ ରହିବ ନାହିଁ । (ଚାଲିଗଲା)

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ, ଝିଟିପିଟି ଶେଷରେ ଯା' କଲା ?

(ବାହାରୁ ଶୁଭିଲା ହସ)

କିଏ ଆସୁଛ ? (ପହଞ୍ଚିଲେ ଟର୍ଚ୍ଚ ଧାଷ୍ଟି ସନିଆ ଓ ପହଲି)

ସନିଆ—ପହଲିଦା, ଦେଖିଲୁ ତ କଡ଼କାକାର ମେଯ୍ଲେକୁ ?

ପହଲି—ଆଃ, ସେ କଥା କହୁଛ ?

ତିନକଡ଼ି—କିଏ ବାବା ?

ପହଲି—(ଚମକି ପଡ଼ି) କେ ? ଆରେ, ତୁମି ଆବାର୍ କେ ?

ସନିଆ—(ଟର୍ଚ୍ଚ ଟିପି) ତିନକଡ଼ି ଗୋମାସ୍ତା ନା କି ଗୋ ? ଏ ତମର କି ହାଲତ୍ ?

ତିନକଡ଼ି—ପଡ଼ିଛିରେ ବାପ ଏଇଠି । ଝିଟିପିଟିଆ ମତେ ପକେଇ ଦେଇ ଯାଇଛି ଏଇଠି । ଟିକିଏ ପାଣି କେଉଁଠୁ ଆଣି ଦେଇ ପାରିବ ?

ସନିଆ—ପାଣି ? ସେ ଆବାର୍ କି ରକମ ଜିନିଷ ? ରାତିରେ କେଉଁଠୁ କିଏ ସେ ସବୁ ଆଣି ତମକୁ ଦବ ?

ପହଲି—(ପାଖକୁ ଯାଇ ନଇଁପଡ଼ି ଟର୍ଚ୍ଚ ଆଲୁଅରେ ଦେଖି) ତମର ତାଳୁ କଣା ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ତିନକଡ଼ି—ଦେହରେ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ବାପ, ଦଶଟଙ୍କା ଦେବ । ଟିକିଏ ନେଇ ଆମ ଘରେ ମତେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିବ ?

ସନିଆ—କଥା ? ରାତି ଆସି ବାର କି ତେର ହେଲାଣି । ଗାଁବାଲା ଚଢ଼େଇଛନ୍ତି ତ ? ଠିକ୍ କରିଛନ୍ତି ।

ପହଲି—କେତେ ଏକର ଜମି ପଟ୍ଟା ନେଇଛ ଗୋ ?

ସନିଆ—ଛାଡ଼ । ଲୋକଟା ଖୁବ୍ ବଦମାସ—ଚାଲ ।

ପହଲ—ଥକ୍, କାଲ୍ ଆବାର ଦେଖା ।

(ଗ୍ଭଲଗଲେ—ଶୁଭିଲ କମ୍ଳୁ ଚୌକିଦାରର ଡାକ)

ଚୌକିଦାର—ହୁସିଆର୍ ! ହୁସିଆର୍ !

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ ! (କମ୍ଳୁ ଲଣ୍ଠନ ଧରି ପହଞ୍ଚିଲା)

ଚୌକିଦାର—ହୁସିଆର୍ ! ହୁସିଆର୍!

ତିନକଡ଼ି—ବାପ, କମ୍ଳୁଆ ନା କିଏରେ ? (କମ୍ଳୁ ତିନକଡ଼ିଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲା)

ଚୌକିଦାର—ଆରେ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ଏ କ'ଣ ?

ତିନକଡ଼ି—କହନା ବାପ, ଗାଁବାଲା ମିଳି ପିଟି ପକେଇଛନ୍ତି । ହକ୍ ମୋ ଜମି । ଦଶବର୍ଷ ହେଲା ଗ୍ଭକରୀ ବାବଦକୁ ସାଆନ୍ତ ଘରୁ ପଟ୍ଟା ନେଇ ମୁଁ ଗ୍ଭଷ କରି ଆସୁଛି । ଭଲ ହେଲା ଏ ଭାଗଗ୍ଭଷୀ ଆଇନ ଯେ ଗାଁବାଲା ମିଳୁଛାରେ ଲଗେଇଥିନ୍ତି ଗୋଳମାଳ । କହୁଚନ୍ତି ଜମି ସବୁ ତାଙ୍କର । ଶେଷରେ ବାପ, ପିଠେଇ ମୋ ଅଣ୍ଟୁ ଗଣ୍ଠି ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଚନ୍ତି।

ଚୌକିଦାର—ଗୋଳ ତାହାହେଲେ ବଢ଼ିଲା । ଆଜି ଥାନା ବାରି ଥିଲି, ଯାଇଥିଲି ଯେ' ମୁନସିବାବୁ ଗାଁ ଗୋଳମାଳ କଥା ପଚ୍ଚରୁଥିଲେ । ମୁକୁନ୍ଦାଇ ମାଡ଼ପରେ ଆଉ ତ କିଛି ନଥିଲା ।

ତିନକଡ଼ି—ଥାନାରେ ଏତଲାଟେ ଦିଅନ୍ତି ଯେ, ହେଲେ ଯିବି କେମିତି ?

ଚୌକିଦାର—ଚିନ୍ତା କରନ ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ; ମୁଁ ତା'ର ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଦଉଚି ।

ତିନକଡ଼ି—ଭାରି ଶୋଷ ଲାଗୁଚିରେ, ପାଣି ଟିକିଏ ଦିଅନ୍ତୁନା ।

ଚୌକିଦାର—ନିଶ୍ଚୟ ଆଜ୍ଞା । ଆଚ୍ଛା ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ଅବଦୁଲ ମିଆଁର ହଳଆ ଗାଡ଼ିଟା ଠିକ୍ କର ସେଇଥିରେ ଥାନାକୁ ଚାଲିଯିବା ।

ତିନକଡ଼ି—ଧରମ ହବ ତୋର ବାପ । ସେଇଯା ଯୋଗାଡ଼ କରଦେ । ତୁ ନିଜେ ଯିବୁନାରେ ?

ଚୌକିଦାର—ନିଶ୍ଚୟ । ମୋ ଏଲାକାରେ ହେଉଚି । ଏ ତ କମ୍ କଥା ନୁହେଁ ।

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ତୋର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ ।

ଚୌକିଦାର—ହଉ, ଗୋମାସ୍ତାବାବୁ, ପାଣି ଆଉ ଗାଡ଼ି ଠିକ୍ କର, ମୁଁ ଆସୁଚି । (ଚାଲିଗଲା)

ତିନକଡ଼ି—ଜଗନ୍ନାଥ ହେ, କି ଲୀଳା ନ କଲ ?

—ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ—

[ନରେନ୍ଦ୍ର ଘର । କାନ୍ଥରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖାଯାଇଛି—"ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ଯୁଗର ଡାକ"—ତା' ଉପରକୁ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଚି ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଫଟୋ । ନରେନ୍ଦ୍ର ଠିଆ ହୋଇ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଫଟୋ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଶଙ୍କିତ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ସେ ଫେରି ଆସିଲା ଟେବୁଲ ପାଖକୁ । ଚେୟାରରେ ବସିପଡ଼ି ଡ୍ରୟରରୁ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜ ଆଣି ଲେଖି ବସିଲା । ପ୍ରବେଶକଲା ସବିତା]

ସବିତା—ନମସ୍କାର ନରୁଭାଇ !

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଆରେ ସବିତା, ତୁ କୁଆଡ଼େ ?

ସବିତା – ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ତ କିଛି ନାହିଁ । କାୟା ଯେଉଁଆଡ଼େ ଛାୟା ସେଇଆଡ଼େ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମାନେ ?

ସବିତା – କିଛି ବୁଝିପାରିଲ ନାହିଁ ? ଖବର କାଗଜରେ ତମର ଫଟୋ ଛାପି ସାରା ଦେଶରେ ମୁଁ ଚହଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି— ତମର ମୁଭ୍‌ମେଣ୍ଟ (movement) ଖବରରେ ସାରା ଦେଶ ଆଜି ହୁଲସ୍ଥୁଲ—ତମକୁ ବଡ଼ କରିବାପାଇଁ ଶପନେ ସପନେ ଜାଗରଣେ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛି, ତଥାପି ତୁମେ ବୁଝି ପାରିଲ ନାହିଁ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର – ବଡ଼ ମିଷ୍ଟିରିୟସ୍ (mysterious) ତୁ ସବିତା ! ମତେ ଭୁଲ ବୁଝୁଛ । ବଡ଼ ହେବାପାଇଁ ତିଳେ ହେଲେ ମୋର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ତା' ଥିଲେ ମୁଁ ଆଜି ବୈରାଗୀର ଜୀବନ ଯାପନ କରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ତୁ ଜାଣିନୁ ସବିତା, ହୃଦୟ ଭିତରେ ମୋର ଅପୂରନ୍ତ ବେଦନା । କଲେଜ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଘରକୁ ଆସିଲି, ବାଟରେ ଦେଖିଲି ଖଣ୍ଡିଏ ରୁଟି ପାଇଁ ସାତର ବୟସର ଝିଅଟିଏ ଗୋଟାଏ କୁକୁର ସହିତ ସାଡମତ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି । ଅର୍ଥନୀତିର ଏ ଯେଉଁ ଜୁଆବାଜି ଖେଳ ଏ ତ ଏଇ ମଣିଷର ସୃଷ୍ଟି । ସେଇଦିନ ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୁଁ ଶପଥ କଲି ସବିତା, ବୁଭୁକ୍ଷୁ ସର୍ବହରାର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ମୁଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବି । କାହିଁ ସେତେବେଳେ ତ ବଡ଼ ହେବାର ଆକାଂକ୍ଷା ତିଳେ ହେଲେ ମୋର ନ ଥିଲା —ଆଉ ଏବେ ବି ସେ ଆକାଂକ୍ଷା ମୋର ନାହିଁ ।

ସବିତା—ତମର ଆକାଂକ୍ଷା ହୁଏତ ଆଉ ନଥାଉଲେ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଗୌରବ ତମ ପାଖକୁ ଆପେ ଆପେ ଆସୁଚି, ତା'କୁତ ତମେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଗୌରବ ? ସଂଗ୍ରାମ ଯେ ଶେଷ ହୋଇନି ସବି ; ବିଜୟ ପରେ ସିନା ଗୌରବ ଆସେ, ତା' ଆଗରୁ ତ ନୁହେଁ ।

ସବିତା—ତମେ କର୍ମୀ । ଭିକ୍ଟ୍ରି (victory) ତମର ଧରାବନ୍ଧା । ଆନ୍ଦୋଳନ ତୁମର ନିଶ୍ଚୟ ସଫଳ ହବ । ଖାଲି ଏ ଗାଁରେ କାହିଁକି, ସମଗ୍ର ଭାରତ ବର୍ଷରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ତମର କଳ୍ପିତ ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସେଇଆ ହଉ । ତୁଣ୍ଡ ତୋର ସୁତୁଣ୍ଡ ହେଉ । ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକ—ଗରିବ ମୂଲିଆର ଡାକ ସେ ଥରେ ଶୁଣନ୍ତୁ । ମୋର ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ତ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଏକ ବିରାଟ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଂକେତ ।

ସବିତା—ଭଗବାନ ନଶୁଣି ଆଉ ଯିବେ କୁଆଡ଼େ ? ତମର ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ସାଧନାର ତ ପୁଣି ଗୋଟାଏ ମୂଲ୍ୟ ଅଛି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଏଇ ତ ହେଉଚି କାଙ୍ଗାଳଦଳର ଶେଷ ସଂଗ୍ରାମ । ଜିତିଲେ ଭଲ, ନ ଜିତିଲେ ମୃତ୍ୟୁ । ନିଜ ବାପ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ···କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଭାରତବର୍ଷର ଯେଉଁ ଆଗାମୀ ସୁଖ ସମୃଦ୍ଧିର ଚିତ୍ର ମୋ ଆଗରେ ଖେଳି ଯାଉଚି, ସେଇ ଚିତ୍ର ଦେଖି ମୁଁ ଭୁଲି ଯାଉଚି ଭାଇ ବନ୍ଧୁ ପିତାର ମୋହ —ସଂପତ୍ତି ଆଉ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ।

ସବିତା—ତମେ ସାଧକ । ତୁମକୁ ପାଇ ଜନ୍ମଭୂମି ଆମର ଧନ୍ୟ । ମୋର ମନେହୁଏ ବିଜୟୀ ବୀରର ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେବାକୁ

ଜପୂର ପୁଷ୍ପ ମାଲ୍ୟ । (ନରେନ୍ଦ୍ରର ହାତଧରି) ତମେ ଧନ୍ୟ ନରୁଭାଇ । ବିରାଟ ସୃଷ୍ଟିରେ ତମେ ଅନବଦ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ହାତ ଛଡ଼େଇ ନେଇ) ଛି, ଅଯଥାରେ ଏତେ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ? ହୁଏତ ଏଇ ପ୍ରଶସ୍ତି ଗାନରେ ମୁଁ ମୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୁଲିଯିବି ।

ସବିତା—ମୋଟେ ନୁହଁ । ବରଂ ଏଇ ପ୍ରଶସ୍ତି ତମକୁ ଦେବ କର୍ମ ପ୍ରେରଣା ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ତୋ ସହିତ ମୁଁ ଏକମତ ହୋଇ ପାରୁନି ସବି ! କର୍ମ କରିବାପାଇଁ ଯାହାର ଜନ୍ମ, ତା' ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଶଂସାଟା ଗୋଟାଏ ଖରାପର ।

ସବିତା—ବାସ୍ତବ ଜୀବନଠାରୁ ଏତେଟା ଦୂରେଇଗଲେ ହବ ନାହିଁ ନରୁଭାଇ ! ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ତ ସଂସାରୀ ମଣିଷଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୋର ତ ସଂସାର ନାହିଁ କି ମୁଁ ସଂସାରୀ ନୁହେଁ ।

ସବିତା—ବର୍ତ୍ତମାନ ହୁଏତ ସଂସାର ନାହିଁ, କାଲି ତ ହେବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହବାର ନିଶ୍ଚୟତା କ'ଣ ଅଛି ?

ସବିତା—ମାନେ ? ତମେ କ'ଣ ସଂସାର ନ କରି ଯୋଗୀ ପାଲଟିଯିବ ନା ବିନ୍ଧ୍ୟ, ହିମାଳୟ ଉପରକୁ ଯାଇ ତପସ୍ୟା କରିବ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଯୋଗୀ ନ ପାଲଟି, ବିନ୍ଧ୍ୟ ହିମାଳୟ ଉପରକୁ ନ ଯାଇ ମଣିଷ କଣ ସଂସାର ଛଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ ? ସାଧନା ଯେ କେବଳ ପାହାଡ଼ରେ ହୁଏ ଏମିତି ତ ନୁହେଁ ।

ସବିତା—ନ ହେଲେ ବି ତମେ କ'ଣ ସାରା ଜୀବନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଜୀବନ ଯାପନ କରିବ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହୁଏତ କରିପାରେ ।

ସବିତା—ନରୁଭାଇ !

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସବିତା !

ସବିତା—ବାପକୁ ଛାଡ଼ିଥିଲ, ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ିଥିଲ, ତୁମକୁ ମୁଁ କେବେ କିଛି କହି ନ ଥିଲି କିନ୍ତୁ ଆଜି (ନରେନ୍ଦ୍ରର ହାତ ଧରି) ସାନ ଭଉଣୀ ହିସାବରେ ମୁଁ ତମକୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ଏ ମନୋଭାବ ବଦଳେଇ ଦିଅ । ତମରି ଆଗରେ ଗାନ୍ଧୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଭଳି ବିରାଟ ବ୍ୟକ୍ତି ତ ସଂସାର କରି ପୁଣି ପ୍ରାଣମୂର୍ଚ୍ଛା ସଂଗ୍ରାମ କରି-ପାରିଥିଲେ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—କଣ ତୁ କହୁଛୁ ? ମୁଁ ସେ କଥା ଆଦୌ ଭାବୁନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନର ଅନ୍ଧାର ଭିତରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଲେ ତ ଭବିଷ୍ୟତ କଥା ଚିନ୍ତା କରିବି ।

ସବିତା—ମିଛ କଥା । ଯୁବକ ହୋଇ ତମର କଣ ସ୍ପନ୍ଦନ ନାହିଁ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଅଛି—ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ମୋର ସାଧନାର ସଂଗ୍ରାମ ଆଗରେ ତାହା ଅତି ତୁଚ୍ଛ । ମୋ ଜୀବନର ରାସ୍ତା ଉପରେ ମୁଁ ତ ମେଲେଇ ଦେଇ ସାରିଛି ବନସ୍ତର ସପ୍ତପେଣୀ । ହୁଏତ......

ସବିତା—ତମେ ବଡ଼ ପେସିମିଷ୍ଟିକ୍ (pessimistic) ହୋଇ ଯାଉଚ । ଆଶା ବାଘା ନହେଲେ ମଣିଷର ପ୍ରଗତି ଯେ ଅସମ୍ଭବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ପେସିମିଷ୍ଟିକ୍ ? ନା ନା, ହୃଦୟ ଭିତରେ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଆଶା ଅଛି—ବାସନା ବି ଅଛି ଅନେକ । ମୁଁ ତ ପଶୁ ନୁହେଁ ସବିତା ! କିନ୍ତୁ ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ମୁଁ ଧାଇଁ ଚାଲିଚି ମୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଥରେ ।

ସବିତା—ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଥରେ ଏକାକିଆ ଧାଇଁବ—

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଏକାକିଆ ହୋଇ ମୁଁ ତ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି । ସେ ଭୁଲ କଣ ମୋର ?

ସବିତା—ଭୁଲ କଥା ମୁଁ କହୁନି ନରୁଭାଇ । ମୁଁ କହୁଛି ଏକାକିଆ ଧାଇଁବା ଖୁବ୍ ପେନ୍‌ଫୁଲ୍ (painful)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସେଥିରେ ନୂତନତ୍ୱ କଣ ଅଛି ? ସଂସାରରେ କମ୍ ବହୁତ ସବୁ ପେନ୍‌ଫୁଲ୍ (painful)।

ସବିତା—କିନ୍ତୁ ସବୁଗୁଡ଼ା ପେନ୍ (pain) ଏକା ଏକା ନବା ଅପେକ୍ଷା —

ନରେନ୍ଦ୍ର—କଣ ତୁ କହୁଚୁ ସବିତା ?

ସବିତା—ମୁଁ ଠିକ୍ କହୁଛି ନରୁଭାଇ । ଏକା ଏକା ତମେ କଷ୍ଟ ସହୁଚ । ଯଦି ତମର ସେ କଷ୍ଟରେ ଭାଗ ନବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଭଲ୍ୟୁଣ୍ଟାରିଲି (voluntarily) ଆସେ, ତାକୁ ତ ତମେ ମନା କରି ପାରିବ ନାହିଁ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁନି ମୋଟେ । କାହିଁକି ତୁ ଆସି ଏତେବେଳ ହେଲା ଏଇ ଅବାନ୍ତର କଥା ଗୁଡ଼ାଏ ବକୁଚୁ ? କଣ ହୋଇଚି ତୋର ଆଜ ସବିତା ?

ସବିତା—(କାନ୍ଦକାନ୍ଦ ହୋଇ) ମୋର କିଛି ହୋଇନି, ତମର ହୋଇଛି । ପଛକଥା ସବୁ କଣ ଭୁଲିଗଲ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସବିତା, ମୋର ସମସ୍ୟା ବହୁଳ ଜୀବନରେ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନର ପଥ ନ ବତେଇ ତୁ ପୁଣି ନୂଆ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରୁଚ ।

ସବିତା — ମୁଁ ସୃଷ୍ଟି କରୁଚି ? ତମେ ଥରେ ପଛକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲ—

ନରେନ୍ଦ୍ର—ପଛକୁ ଚାହିଁ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ମୋର ବେଳ ନାହିଁ ।

ସବିତା—ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ସମୟ ନଷ୍ଟ ହବା ଉପରେ ତମେ ଯେ ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବାଳିକାର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଯାଉଛ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଚମକି) ବାଳିକାର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ? ମୁଁ କରିବାକୁ ଯାଉଚି ଗୋଟାଏ ବାଳିକାର ଜୀବନ ନଷ୍ଟ ? ମିଥ୍ୟା, ଏ ତୋର ମିଥ୍ୟା ଅପପ୍ରଚାର

ସବିତା—ସତ୍ୟଟାକୁ ତମେ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ଫାଙ୍କି ଦେଇ ପାରି, ବାସ୍ତବକୁ ତମେ ଅପପ୍ରଚାର ବୋଲି କହିପାର, କିନ୍ତୁ ଥରେ ମନେ କରି ଦେଖ, କଲେଜରେ ଯେତେବେଳେ ପଢୁଥିଲ ଛୁଟିରେ ଘରକୁ ଆସି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କାହାଁକି ଆମ ଘରକୁ ଧାଇଁ ଯାଉଥିଲ ? କାହିଁକି ଆଖିକୋଣରେ ମାଦକ ଭରି ହସି ହସି ମୋ ସହିତ କଥା କହୁଥିଲ ? କାହିଁକି ? କେଉଁ ଅଧିକାର ବଳରେ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଖୁବ୍ ବିବ୍ରତ ଓ ନିରୁତ୍ତର)

ସବିତା—କୁହ, କୁହ ନରୁଭାଇ, ମୋ'ର ଜବାବ ଦିଅ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଜବାବ ? ମୁଁ ମୋ'ର କିଛି ଜବାବ ଦେବାକୁ ଚାହେଁନା । କିନ୍ତୁ ମତେ 'ନରୁଭାଇ' ବୋଲି ଡାକି ମୋ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ମୋ ପ୍ରତି ତୁ ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା କରିଚୁ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତତେ କ୍ଷମା ଦେଇ ପାରିବିନି । ସବିତା, ମୋ ର ତୋ' ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅନୁରାଗ ଥିଲା, ତା ମୂଳରେ ଏତେଟିକେ ହେଲେ ଅନ୍ୟଭାବ ନଥିଲା ।

ସବିତା—ଫାଙ୍କିଦବା ତମର ଧର୍ମ—ସବୁ ପୁରୁଷର ଧର୍ମ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମରୀଚିକା ପଛରେ ଯେ' ଧାଏଁ, ଶେଷରେ ତା'କୁ ନିରାଶ ହବାକୁ ପଡ଼େ ।

ସବିତା—ମୁଁ ତ ଜାଣିଚ ନରୁଭାଇ ମୋର ମଣ୍ଟଚକା ନୁହେଁ । ତୁମର ପରି ହୃଦୟ ଅଛି—ବିବେକ ଅଛି—ମଣିଷପଣ ଅଛି !

ନରେନ୍ଦ୍ର—କିନ୍ତୁ ସେ ହୃଦୟରେ ତୋ' ପରି ବାଳିକାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ତୁ ମୋର ସରଳତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଖୁବ୍ ଆଗେଇ ଯାଇଚୁ ।

ସବିତା—(ନରେନ୍ଦ୍ରର ପାଦ ଧରି) କିଛୁର ହୃଅନ ନରୁଭାଇ ! ତମେ ହୁଏତ ଜାଣନି ତମରିପାଇଁ କେତେ ବିନିଦ୍ରରଜନୀ ମୁଁ କଟେଇଚି । ତମରି ସ୍ମୃତିରେ ଅନ୍ଧ ହେଇ ସମାଜ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଆଜି ଖବରକାଗଜର ସମ୍ବାଦଦାତ୍ରୀ ହିସାବରେ ଗଳି କନ୍ଧି ଭିତରେ ଘୂରିବୁଲୁଚି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଗୋଡ଼ ଟାଣିଆଣି ଗର୍ଜିଉଠି) ତୋର ଏ ପାଗଳାମି ବନ୍ଦ କର । ତୁ ଏତେ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ତୁ ଚାଲିଯା' । ଏଠି ଆଉ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନ ରହି ତୁ ଚାଲିଯା' ।

ସବିତା—(ଉଠି ତମେଇ ମୋ ମନରେ ଆଶା ଭରିଚ । କିନ୍ତୁ ତମର କଣ ଅଧିକାର ଅଛି ନରୁଭାଇ ମୋ ଜୀବନକୁ ଏମିତି ଭାବରେ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ତୋର ଜୀବନ ଯଦି ନଷ୍ଟ ହୁଏ, ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ମୁଁ ନୁହେଁ । ଦେଖିବୁ ଯା' ଗଳିକନ୍ଧିରେ କେତେ ବାଳିକାର ଜୀବନ ଏମିତି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେମିତି ତୋର ବି ହବ, ସେଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ତୁ ନିଜେ । କିଏ କହିଥିଲା ତତେ ମୋ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଆଗେଇ ଆସିବାକୁ ଏତେ ବାଟ ?

ସବିତା—ମୁଁ ଠିକ୍ ଛାଡ଼ି ପାରିଚି ନରୁଭାଇ, ବନ୍ଦନା ପାଇଁ ତମେ ………

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ତା' ପାଟି ବନ୍ଦ କରି ଦେଇ) ଚୁପ୍ ଚୁପ୍, ପାପ ହେବ ସବିତା; ସେମିତି କଥା ମୁହଁରେ ଧରନା । ସଂସାରରେ ମୁଁ କାହାରିଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରି ନାହିଁ । ମୋ କଲେଜ ଜୀବନରେ ତୋତେ ଯେମିତି ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇଥିଲି, କର୍ମ ଜୀବନରେ ବନ୍ଦନାକୁ ବି ସେମିତି ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇଛି ।

ସବିତା—(ଗୋଡ଼ ଧରି) ନିଷ୍ଠୁର ତମେ—ହୃଦୟ୍ଟା କଣ ତମର ଶୁଖିଲା ମରୁଭୂମି ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଗୋଡ଼ ଟାଣିନେଇ) ଯାହାକରୁଛୁ ହେଉ ତୁ ଚାଲିଯା' ଏଠୁ । ନିର୍ଲଜ୍ଜତାର ଗୋଟାଏ ସୀମା ଅଛି । ସଂସାର କହିବ କଣ ? ଲୋକେ କହିବେ କଣ ? ଚାଲିଯା, ତୋର ମୁହଁ ଦେଖିବା ପାପ ।

ସବିତା—ମୋର ମୁହଁ ଦେଖିବା ପାପ ? ନରୁଭାଇ ! ମୋର ମୁହଁ ଦେଖିଲେ ପାପ ହେବ ?

(ହସି ଉଠିଲା ପାଗଳୀ ଭଳି)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

(ଚୈତ୍ରମାସ-ବର୍ଷା ହୋଇଯାଇଛି । ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କ ଜମିର ଭାଗଚାଷୀମାନେ ଲଙ୍ଗଳ ବୁଲେଇ ଗୀତଗାଇ ହଳ କରୁଛନ୍ତି ।)

ଚଷା ଭାଇ ଚଷି ଜମି ଫସଲ ଫଳାରେ...
ତୁ ଚାଷ ନ କଲେ ତୋର ବୁଡ଼ିବ ଭେଳାରେ ।
ମାଟିରେ ତୋର ଫଳିବ ସୁନା
ସବୁର ମୁଖେ ଜୁଟିବ ଦାନା
ଧୋଇ ମଇଳା ଭୁଲି ତୁ ଆଜି
ଲଙ୍ଗଳ ବୁଲାରେ । ୧ ।
ମାଟି ଚଳଟି ଜୀବନ ସାରା
ସହୁ ତୁ କେତେ ବରଷା ଖରା
ସେହି ମାଟି ତୋ ଜୀବନ ସାଥୀ
ମରଣ ସାଥୀ ରେ । ୨ ।

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

(ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କ ବୈଠକଖାନା—ଶ୍ରାନ୍ତ ନୀଳମାଧବ ବାବୁ ବସିଛନ୍ତି। ହଠାତ୍ ପାଟିକରି ଉଠିଲେ—ପୋଲିସ୍ ପୋଲିସ୍। ତାପରେ ସେମିତ ସଜ୍ଞାହୀନ ଭାବରେ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ମୁଣ୍ଡ ରଖି ଢଳି ପଡ଼ିଲେ। ବନ୍ଦନା ଓ କୌସ୍ତୁଭ ଧାଇଁ ଆସିଲେ।)

ବନ୍ଦନା—ବାପା, ବାପା।

କୌସ୍ତୁଭ—କଣ ହେଲା ?

ବନ୍ଦନା—କଣ ହୋଇ ଯାଇଛି ବାପାଙ୍କର ?

(କୌସ୍ତୁଭ ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କ ଦେହରେ ହାତ ମାରିଲା।)

କୌସ୍ତୁଭ—ଧର ବନ୍ଦନା; ଖୁବ୍ ଆସ୍ତେ ଏଇ ଖଟ ଉପରେ ଶୁଆଇ ଦବା।

(ଦୁ'ଜଣ ଯାକ ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କୁ ଧରି ଖଟ ଉପରେ ଶୁଆଇ ଦେଲେ।)

ବନ୍ଦନା—(ହାଲିଇ) ବାପା, ବାପା। ନା, ତମେ ଯାଅ ଡାକ୍ତର ବାବୁଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣ। ବାପାଙ୍କର କଣ ହୋଇଗଲା ?

କୌସ୍ତୁଭ—ତମେ ପଙ୍ଖା ଆଣି ବିଞ୍ଚୁଥାଅ। ମୁଁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଡାକ୍ତର ଡାକି ଆଣୁଛି।

(କୌସ୍ତୁଭ ଚାଲିଗଲା—ପଙ୍ଖା ଅଣି ବିଞ୍ଚିଲା ବନ୍ଦନା)

ବନ୍ଦନା—ବାପା। ବାପା।

(କିଛି ସମୟ ପରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଡାକ୍ତର ଓ କୌସ୍ତୁଭ। ଡାକ୍ତର ସିଧା ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ପରୀକ୍ଷା କଲେ।)

କୌସ୍ତୁଭ— ହଠାତ୍ ପାଟି କରି ଉଠି—

ଡାକ୍ତର—ହଁ, ଅତିମାତ୍ରାରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ। ବୟସ ହେଲାଣି—ଦୁର୍ବଳତା।

ଝରଣା—କଣ୍ଟ ଖରାପ ହବନ ତ ଡାକ୍ତରବାବୁ ?

ଡାକ୍ତର—(ହସି ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ) ନା । ଏଇ ଯାଙ୍ଗେ ହାଙ୍ଗେ ଜ୍ଞାନ ଫେରି ଆସିବ ।

(ଇଂଜେକ୍‌ସନ ସିରଞ୍ଜ ବାହାରିକରି ଇଂଜେକ୍‌ସନ ଦେଲେ । ନୀଳମାଧବ ବାବୁ କରି ଲେଉଟାଇଲେ—ଡ଼ାକ୍ତର ତାଙ୍କ ଦେହରେ ହାତ ମାରି—)

ଡାକ୍ତର – କପରି ଲାଗୁଛି ?

ନୀଳମାଧବ—(ନିରୁତ୍ତର)

ଝରଣା—ବାପା, ବାପା ।

ନୀଳମାଧବ—(ଧୀରେ) ଗୁଣ୍ଡ଼ା ମତେ । ମୁଁ କ୍ଷେତ ଉପରକୁ ଯିବ ।

ଡ଼ାକ୍ତର – ଟିକିଏ ଭଲ ଲାଗୁଛି ଆପଣଙ୍କୁ ?

ନୀଳମାଧବ—ଜମି ଗୁଣ୍ଡାକ ସେମାନେ ଚ୍ରଷ କରି ନେଇଗଲେ । କୌସ୍ତୁଭ, ଆରେ ଝରଣା, ତମେମାନେ ସବୁ କଣ କରୁଚ ? ପୋଲିସ୍, ପୋଲିସ୍‌କୁ ଖବର ଦିଅ ।

ଡାକ୍ତର—ଦେହ ଟିକିଏ ଆରାମ ଲାଗୁଛି ?

(ନୀଳମାଧବ ଆଖି ଖୋଲିଲେ)

ନୀଳମାଧବ— ଆରେ ଝରଣା ! କୌସ୍ତୁଭ ! ଡାକ୍ତର ! ମୁଁ ଆଉ ବଞ୍ଚିବ ଡାକ୍ତର ?

ଡାକ୍ତର—ଟିକିଏ ରେଷ୍ଟ ନିଅନ୍ତୁ । ଆପଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଲ ହୋଇଯିବେ ।

ନୀଳମାଧବ—ଆରେ ଝରଣା, କୌସ୍ତୁଭ ! ତମେମାନେ ସବୁ କୁଆଡେ ଥିଲ ? ଭଜନକଡ଼ି ଅପଦାର୍ଥ—ସେ ବଞ୍ଚିଲା ନା ମଲା ? ସେ ମରୁ । ମୁକୁନ୍ଦାଟା ହାତକୁ ଆସିଥିଲା । ଜମି କେତେଗୁଡ଼ା ତା'ନାଁରେ ପଟ୍ଟା ଲେଖି ଦିଆ ଯାଇ ତା'କୁ ଦଖଲ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ଭଜନକଡ଼ି, ବଦମାସ୍—ଅପଦାର୍ଥ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ଥାଉ, ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ ।

ଡାକ୍ତର—ହଁ ଆପଣଙ୍କର କମ୍ପ୍ଲିଟ୍ ରେଷ୍ଟ (complete rest) ଦରକାର । ବେଶୀ ଉତ୍ତେଜିତ ହେବେ ନାହିଁ ।

ନୀଳମାଧବ—ନରେନ୍ଦ୍ରଟା ମୋର ମଣିଷ ହେଲା ନାହିଁ । ମାତିଛି ଗୋଟାଏ ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସମାଜରେ ବଡ଼ଲୋକ ଗରିବ ଲୋକର ଭେଦ ଉଠେଇ ଦେବ ।

ଡାକ୍ତର—ବଳେ ବୁଦ୍ଧି ଆସିଲେ ବୁଝିଯିବେ । ଯେତେହେଲେ ବାପ ପୁଅର ସଂପର୍କ ।

ନୀଳମାଧବ—ନା, ସେ ସବୁ ସମ୍ପର୍କ ଆଉ ନାହିଁ । କଟି ଯାଇଚି ସବୁ ।

ଡାକ୍ତର ମୁଁ ଏବେ ଆସୁଚି ଆଜ୍ଞା । ଆପଣ ରେଷ୍ଟ୍ ନିଅନ୍ତୁ ।

କୌସ୍ତୁଭ – ସଂଧ୍ୟାକୁ ପୁଣି ଆସିବେ ଡାକ୍ତରବାବୁ ।

ଡାକ୍ତର—ନିଶ୍ଚୟ ।

ନୀଳମାଧବ—ଆରେ, ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଫି'ଟା ଦେଇ ଦେ ଚନ୍ଦା ।

(ଚନ୍ଦା ଭିତରକୁ ଯାଇ ଟଙ୍କା ଆଣି ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଦେଲା ।)

ଡାକ୍ତର—ନମସ୍କାର । ମୁଁ ଆସୁଛି । (ଚାଲିଗଲେ)

ନୀଳମାଧବ—ମା ଚନ୍ଦା, ଆଲମାରିରେ ଯେଉଁ ପଞ୍ଝାଗୁଡ଼ାକ ଅଛି ସେଥିରୁ ତିନିକଡ଼ି ଆଉ ମୁକୁନ୍ଦା ନାଁରେ ହୋଇଥିବା ପଞ୍ଝା ଦିଟା ଆଣି ଚିରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେ । ଆଉ ହିଟିପିଟି , ନା ନା ଥାଉ, ତା' ନାଁରେ ପଞ୍ଝାଟା ଥାଉ । ବୋକା ହେଲେ ବି ବିଶ୍ୱାସୀ । ମଝିରେ ଖାଲି ତିନିକଡ଼ି ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ି ଅବାଟକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲା ।

(କମ୍ଳୁ ଚୌକିଦାର ଆସି ପ୍ରଣାମ କଲା ।)

ନୀଳମାଧବ—କିରେ କମ୍ଳୁ , ଖବର କଣ ?

କମ୍ମୂ—ଆଜ୍ଞା, ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁଙ୍କୁ ନେଇ ଥାନାକୁ ଯାଇଥିଲି ୩୨୫ ଦଫାରେ କେସ୍‌ଟେ କରି ଦେଇଚି ।

ନୀଳମାଧବ—ତିନିକଡ଼ି କଣ ଏତଲା ଦେଇଚି ?

କମ୍ମୂ—ଆଜ୍ଞା, ବଡ଼ିଆ କେସ୍ ହେବ । ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ ଏତଲା ଦେଇଚନ୍ତି କି ତାଙ୍କ ଦଖଲ ପଡ଼ିଆ ଜମି ଗାଁବାଲା ଜବରଦସ୍ତ ଦଖଲ କରୁଥିଲେ—ସେ ଯାଇ ମନାକରିବାରୁ ଗାଁବାଲା ମିଳି ତାଙ୍କୁ ପିଟିଚନ୍ତି ।

ନୀଳମାଧବ—ଚମତ୍କାର । ତିନିକଡ଼ିର ବୁଦ୍ଧି ଚମତ୍କାର । ଆରେ ମା ଚଣ୍ଡୀ, ତିନିକଡ଼ି ନାଁର ପଟ୍ଟାଟା ଥାଉ । ମୁକୁନ୍ଦା ନାଁରେ ହୋଇଥିବା ପଟ୍ଟାଟା ଚିରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେ ।

କମ୍ମୂ—ଆଜ୍ଞା ! ମୁନସୀବାବୁ ତ କଣ ଉପରକୁ ଲେଖି ସାରିଲେଣି । ଗୋଳମାଳଟାକୁ ଏଇଦିନରୁ ବନ୍ଦ ନ କଲେ ପଛକୁ ପୁଣି ବଢ଼ିଯିବ । ମୁନସୀବାବୁ କହୁଛନ୍ତି—ଆପଣ ଟିକିଏ ଯିବେ । ସେ ଯେ' କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ହେଉ ଗାଁବାଲାଙ୍କୁ ଜବଦ୍ କରିବେ । ମୁଁ ବି ଅଜ୍ଞା ଆପଣଙ୍କର ହୋଇ କମ୍ କହୁନାହିଁ । ଆମ ଚଉଦ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଆପଣ ଦାନା ଦେଇଚନ୍ତି—ଗାଁ ଲୋକ ଗୁଡ଼ାକ ନିମକହାରାମ ହେଲେ ବୋଲି ମୁଁ ବି କଣ ହେବି ?

ନୀଳମାଧବ—ଆମର ହୋଇ ମୁନସୀବାବୁଙ୍କୁ କହିବୁରେ କମ୍ମୁ । ମା ଚଣ୍ଡୀ, କମ୍ମୁଆକୁ ଗୋଟେ ଟଙ୍କା ଦେ । ପିଲା ଝୁଆଙ୍କ ପାଇଁ କଣ ନେଇଯିବ ।

କମ୍ମୁଆ—ମୋତେ ଆଉ ଆଜ୍ଞା ବୁଝେଇବାକୁ ହବନି । ମୁଁ ସେ ଚଉକିଦାର ।

ସପ୍ତମ ଦୃଶ୍ୟ

(ଗ୍ରାମପଥ-ସନିଆ ସୁଟ୍‌କେଶ୍ ,ଛତା,ଲଣ୍ଠନଟାଏ ଧରି ଧାଇଁ ଆସିଲା ।)

ସନିଆ—(ଭିତରୁ ପହଲିକୁ ଡ଼ାକି) ଘରିଆ, ଘରିଆ ପହଲିଇ, ଘରିଆ ।

(ପହଞ୍ଚିଲା ପହଲି—ତା'ର ବ ଦହାତରେ ସୁଟ୍‌କେଶ୍-ଛତା, ଜିନଷ-ଗୁଡ଼ାକ ତଳେ ରଖି ଦେଲେ ଦୁଇଜଣ)

ଓ ମା, ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ୱର କାଳୀବାଡ଼ି ।

ପହଲି—କହନା, କହନା ରେ ସନିଆ, ଏ ଦୁରୁଯୋଗଟାରେ କଲକତାରୁ ଆସି କି ହଇରାଣରେ ନ ପଡ଼ିଲା ମଣିଷ !

ସନିଆ—ଦୋଷ ଆଉ କାହାକୁ ଦେଇ ଲାଭ କଣ ? ଦୋଷ ଆମ ନଜର । ତୋତେ ମୁଁ କଲକତାରେ କେତେ ମନା କରୁଥିଲି । ତୁ କଣ କଥା ମାନିବା ଆଦ୍‌ମି ? ଏଥର ସମ୍ଭାଳ ।

ପହଲି—ଆରେ ଏତେଟା ବକ୍‌ବକ୍ କରୁଚ କାହିଁକି ? ମା କାଳୀ ବାଡ଼ି ସବୁ ଠିକ୍ କରିଦେବେ । ଆଜି ଜନତାରେ ଆମେ କିଏ ନା ଏ ଗାଁ କିଏ ? ଆପେ ବଞ୍ଚି ଥାକଲେ ତ ବାପର ନାମ ।

ସନିଆ—ଖାଣ୍ଟି ମାନେ ଷୋଳପଣ ଫୁଲ୍ (full) ଖାଣ୍ଟି କଥାଟେ ତୁ କହିଲୁ ଏକା । ଏ ଗାଁ ଭାସିଗଲା ତ ଆମର ବଏଗଲ ।

ପହଲି—ସେଇ କଥା କହ । ଆମେ ହେଲେ ଗରିବ ମଣିଷ । ଗୃହକର୍ତ୍ତା ଗୃହଲଗଲେ ଏଇଠି ବସି କଢ଼ିକାକା ଆଉ ତା' ମେସ୍ତ୍ରୀର ମୁହଁ ଦେଖୁଥା । ଏ ଗାଁରେ କୋଉ ଆମର ଜମି ଅଛି ? ନା କୋଉ ଆମେ ଜମିଦାର ବାଡ଼ିରୁ ଭାଗ ବଣ୍ଟାରା କରୁଚେ ? କଢ଼ିକାକା କଉଚି ଏ ସବୁ ଜମି ଆମରି ହବ· · · ·

ସନିଆ—ଚାଲ୍ ଚାଲ୍ । ଏଇ ବଲବାଟେ ପଶି, କୁଆଁସ ଦେଇ ଚାଲିଯିବା ଇଷ୍ଟେସନ୍ । ମାରମାର, କଡ଼ିକାକା ଆବାର କହୁଚି ଗାଁର ପିଲା, ମାଟି ଚଷ ସୁନା ଫଳିବ ।

ପହଲି—ଆରେ ବାବୁ, କହିବାକୁ ତ ସବୁ ତିଆର । ସେଇ କଡ଼ିକାକା କେତେ ଖାଲି ଫଳେଇ ସୁନା ଜମେଇ ନେଇଚି । ବାଡ଼ିଟେ ତ ଯାହା କରିଚି ଦେଖିଲେ ବମି ଲାଗିବ । କହି କହି ସେଇ ମେୟେ ଖଣ୍ଡିକ—ବନ୍ଦନା ।

ସନିଆ—ଶୁଣିଚୁ ପହଲିଇ, ସାଆନ୍ତଙ୍କ ପୁଅ ନରେନ୍ ବାବୁ, ବାଡ଼ ଛାଡ଼, ବାପ ମାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ କାହିଁକି ଏ ବସ୍ତି ଭିତରେ ପଡ଼ିଚନ୍ତି ? କାମ ତ ହଉଚି, ତା' ସାଙ୍ଗକୁ ଏଇ ଆଣ୍ଟ୍ରାକ୍ସ । କଡ଼ିକାକାର ମେୟେ—ଶୈବ ଦୋସ୍ତି ତ ଜମେଇ ନେଇଚି ଆଉ ।

ପହଲି—ମୁଁ ପରା ଦେଖିଚି—ପଧାନଘର ତୋଟାରେ ଲୁଚି ଲୁଚି କଥା ହଉଥିଲେ ନରେନ୍ ବାବୁ ଆଉ କଡ଼ିକାକାର ମେୟେ ଠିକ୍ ମୁହଁ ସଞ୍ଜବେଳେ ।

ସନିଆ—ତା, ନୟୁ ଆଉ କଣ ? ଶୁଖିଲା ମାଟିକୁ ଖାଲି କୁମ୍ଭୀର ଆସେନା ? ଥାଉ—ଜନତା ଏଠି କଠାରେ ଲାଗିବ ?

ପହଲି—ଚାଲ ଚାଲ ଇଷ୍ଟେସନ । ବାପରେ ବାପ—ପୁଲିସ ଗୁଡ଼ାକ ଏ ଗାଁ ଉପରକୁ ଯେମିତି ଖବଜ୍ଞେ ମାଡ଼ି ଆସିଲେଣି କିଛି ନା କିଛି ହବ । ତା' ଆଗରୁ ଚାଲ ଇଷ୍ଟେସନ୍ ।

(କଳାଯପନ ଉଠାଇବା ସମୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଛକଡ଼ି ଓ ମୁକୁନ୍ଦ)

ସନିଆ—କି ଗୋ କଡ଼ିକାକା, ଦେହ ଆବାର ସାରି ଯାଇଛି ତ ?

ଛକଡ଼ି—ପାଟିରୁତ ଖାଲି ବଙ୍ଗଳା ବାହାରି ପଡ଼ୁଚି । ତୁମକୁ ମୁଁ ଏତେ ବୁଝେଇଲି—ମୋ ମନା ନ ମାନି ତୁମେ ଦୁଇଜଣ କୁଆଡ଼କୁ ବାହାରିଲଣି ? ବାପ, ଗାଁର ଲୋକ ତୁମେ, ଗାଁ ।

ଉପରେ ବିପତ୍ତି ପଡ଼ିବ । ପୋଲିସ ମାଡ଼ ଆସୁଚନ୍ତି ଦଳକୁ ଦଳ । କେତେବେଳେ କଣ ହବ ? ଲୋକବଳ ଆମର ଦରକାର । ତମେମାନେ ଏତେବେଳେ ଚାଲିଗଲେ କଣ ହେବ ?

ସନିଆ—କି ଚାରା ଆମର ଅଛି କଣ୍ଡକାକା ? ଛୁଟି ତ କାଲି ଖତମ ହେଇଯିବ । ନ ଗଲେ ଚାକରି ଚାଲିଯିବ । ଚାକରି ଗଲେ ଆମେ ଚଳିବୁ କେମିତ ? ଆମର ତ ଜମିବାଡ଼ି କିଛି ନାହିଁ ।

ଛକଡ଼ି—ଆରେ , ଜମି ତୁମେ ଚାଷ କର । ସାମନ୍ତଙ୍କର ଶହ ଶହ ମାଣ ଜମି ତ ପଡ଼ିଚି । ମନ କଲେ କଣ ଜମି ଅଭାବ ହବ ?

ପହଲି—ନା କଣ୍ଡକାକା, ଏଠି ଆମକୁ ପୋଷେଇବନି ।

ମୁକୁନ୍ଦ—ନା, ଏଠି କେମିତି ପୋଷେଇବ ? ସେଇ କଲକତା ର ଘର ଗଳି ଭିତରେ ପୋକ ମାଛି ଭଣ ଭଣ ଜାଗାରେ ରହିବାଟା ଖୁବ୍ ପୋଷେଇବ ।

ସନିଆ—ତୁ କଉଠୁ ଜାଣିବୁ ମୁକୁନ୍ଦାଇ ସେଠିକାର କଥା ?

ମୁକୁନ୍ଦ—ପିଲାଟିବେଳୁ କଲକତା ଯାଇ ଯାଇ ମୋର ଏ ହାଡ଼ ସବୁ ରସି ଯାଇଚନ୍ତି ? ମୁଁ ଜାଣେନି, ବାଙ୍କା ତୁ ମୋଠୁ ବେଶୀ ଜାଣୁ ?

ଛକଡ଼ି – ସେ ସବୁ ବୁଦ୍ଧି ଛାଡ଼ । ଫେର ଚାଲ ଘରକୁ । କାଲି ପରା ସାଆନ୍ତ ଘର ଜମିରେ ଗୋଳମାଳ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ଅଛି । ଆରେ, ଜମି ତ ଆମେ ବାପ ଗୋସବାପ ଅମଳରୁ ଚାଷ କରି ଆସୁଚେ – ସେ ଜମିରେ ଆଉ ସାଆନ୍ତଙ୍କର କଣ ଅଛି । ଏ କଥା ତ ତାଙ୍କ ପୁଅ ନରେନ୍ ବାବୁ ମୁହଁରେ ବି ସ୍ୱୀକାର କରିଚନ୍ତି ।

ପହଲା—ସାଆନ୍ତଙ୍କର ବେଶୀ ଲୋଭ । ବୁଢ଼ା ହେଲେ ଲୋଭଟା ବେଶୀ ବଢ଼ିଯାଏ ।

ସନିଆ—ଆଚ୍ଛା ମୁକୁନ୍ଦଭାଇ, ତତେ ପରା ସାଆନ୍ତ ଘର କିଛି ଜମି ପଟ୍ଟା ଲେଖି ଦେଇଥିଲେ ?

ମୁକୁନ୍ଦ - ହଁ, ମୁଁ ମୋ ପଟ୍ଟା ଜମିରେ ତ ଦଖଲ ଅଛି । ଏଇଥିଣି ସାଆନ୍ତଘର ମତେ ଜବରଦସ୍ତ ବେଦଖଲ କରିବେ ବୋଲି ଚାହିଁଛନ୍ତି । ମୁଁ କଣ ସହଜରେ ଜମି ଛାଡ଼ୁଚି ?

ଛକଡ଼ି—ମୁକୁନ୍ଦ ଏକା ନୁହେଁ, ଏ ଗାଁର ସବୁ ଚାଷୀ । ଜମି କେହି ଛାଡ଼ିବେନି । ପାଣି, ପବନ, ମାଟି ଉପରେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ସମାନ ଅଧିକାର । ଜମିତ କେହି ତିଆରି କରି ନାହିଁ ଏକାଟିଆ ସବୁ ଦଖଲ କରିବ ?

ମୁକୁନ୍ଦ—ଏକଯୁଟ ହେଲେ କିଏ ଆମର କଣ କରିବ ?

ଛକଡ଼ି—ପହଲି, ସନିଆ ତମେମାନେ ଫେରିଚାଲ । ଗାଁଅର ବିପଦବେଳେ ତମେ ଯାଇ କଲିକତାରେ ରହିବ— ଏ କ'ଣ ଭଲ ଦିଶିବ ? ଭୟ ତୁମର କଣ ? ଗାଁର ସବୁ ଭାଇ କାନ୍ଧରେ କାନ୍ଧ ମିଳାଇ ଠିଆ ହେଇଗଲେ କେହି ଆମର କିଛି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ପହଲି—ରକ୍ଷାକର କଡ଼ିକାକା, ଆମେ ପଛେ ଯାଉଚୁ ଛୁଟି ନେଇ ପୁଣି ଆସିବୁ । ନ ଗଲେ ତେଣେ ଆମର ଚାକିରି ଚାଲିଯିବ ।

ଛକଡ଼ି—ଚାକିରି ଯାଉ । ତମର ଜମି ନାହିଁ ବୋଲି ସିନା ତମେ ଯାଇ ବିଦେଶରେ ପଡ଼ି ରହିଚ । ଏବେ ଏଇ ଗାଁରେ ରହି ଚାଷବାସ କର । ଘର ଛାଡ଼ି ବାହାରେ ରହିବା କଣ ଏତେ ସୁଖ ? ଗାଁର ମଙ୍ଗଳରେ ସିନା ତମର ମଙ୍ଗଳ ।

(ସନିଆ ପହଲି ପରସ୍ପର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ—)

ଛକଡ଼ି—ଏଇଠି ରହି ଗାଆଁର ସେବା କର । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଆମ ଓଡ଼ିଶା କେତେ ପଛରେ ପଡ଼ିଛି । ଦେଶକୁ ଗଢିବା ଲାଗି ତମର ଭଳି ମଣିଷ ଆବଶ୍ୟକ ।

(ବାହାରେ ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା—)

ଛକଡ଼ି—ଘୋଡ଼ା ଟାପୁର ଶବ୍ଦ କଉଠୁ ଏଠି ଶୁଭୁଛି ?

(ସନିଆ ଯାଇ ଚାହିଁଲା)

ସନିଆ—ଆରେ ପହଲି, ଦେଖିଲୁ ଦେଖିଲୁ ପୋଲିସ ଗୁଡ଼ାକ କେମିତି ମାଡ଼ି ଆଇଲେଣି । ହଉ କଡ଼ିକାକା, ତମର କଥାରେ ଆମେ ଘରକୁ ଫେରି ଯାଉଚୁ । ହଳକଷି ଯାଉ ଆମେ ଏଇ ଗାଁରେ ରହିବୁ ।

ଛକଡ଼ି—ସାବାସ୍ ।

(ସନିଆ ପହଲି ଜଣଙ୍କ ପଛ ଧରି ଫେରିଗଲେ)

ମୁକୁନ୍ଦ—କିଛି ଗୋଟାଏ ଅଘଟଣ ଘଟିବ ।

(ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଜୋର୍‌ରେ ଶୁଭିଲା ।)

ଛକଡ଼ି—(ଚାହିଁ) ସଂଖ୍ୟା ତ କମ୍ ନୁହେଁରେ । ଚାଲ ଚାଲ ମୁକୁନ୍ଦ, ଯାଇ ନରେନ୍ ବାବୁଙ୍କୁ ଖବର ଦେବାକୁ ହବ—ଚାଲ ଚାଲ ।

ମୁକୁନ୍ଦ—ଚାଲ । (ଉଭୟ ଚାଲିଗଲେ)

— —

ଅଷ୍ଟମ ଦୃଶ୍ୟ

(ନୀଳମାଧବ ବାବୁଙ୍କ ବୈଠକଖାନା— ରୁଗ୍‌ଣ ନୀଳମାଧବ ବାବୁ ବାହାରୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।)

ନୀଳମାଧବ—ମା ଚନ୍ଦା !

ଚନ୍ଦ୍ରା—(ଭିତରୁ) ବାପା !

ନୀଳମାଧବ—ଏଣିକି ଆସିଲୁ ମା ! (ଚନ୍ଦ୍ରା ପ୍ରବେଶ କଲା ।)

ଚନ୍ଦ୍ରା—ବାପା, ତମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ହୋଇନ—ଡାକ୍ତରବାବୁ ମନା କରିଥିଲେ ଚଲାବୁଲା କରିବା ପାଇଁ । ତମେ ଉଠି ବୁଲିଲଣି ?

ନୀଳମାଧବ—କେତେ ଶୋଇବି ମା ? ଯେତେ ଶୋଇ ରହୁଚି, ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ସେତେ ବଢ଼ୁଚି । ତୋର ଆଉ ନରେନ୍ ସହିତ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା ?

ଚନ୍ଦ୍ରା—ହଁ, କାଲି ଭାଇଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା ।

ନୀଳମାଧବ—ଘରକୁ ଆସିବାକୁ ତା'ର କଣ ଟିକିଏ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ନାହିଁ ? ବୁଢ଼ାବାପ ମୁଁ, ତା'କୁ ମଣିଷ କରିଚି—ମୋ କଥା କଣ ତା' ମନରେ ପଡ଼ୁନି ?

ଚନ୍ଦ୍ରା—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଡାକିଲି ବାପା, ସେ କହିଲେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ତାଙ୍କର ଶେଷ ହୋଇନି ।

ନୀଳମାଧବ—ମୁଣ୍ଡ ତା'ର ଖରାପ ହୋଇ ଯାଇଚି ମା ।

ଚନ୍ଦ୍ରା—ତାଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ! ସବୁବେଳେ ଖାଲି ସେଇ ଜମି ବଣ୍ଟନ । ମତେ ସେ କହିଲେ—ବାପା ତ ମତେ ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର କରି ଦେଇଛନ୍ତି, ଆଉ ମୁଁ ଘରକୁ କାହିଁକି ଯିବି ?

ନୀଳମାଧବ—ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର ! ହଁ ହଁ, ମୁଁ ତା'କୁ ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର କରି ଦେଇଛି । ଗୋଟାଏ ଗାଁ ଝିଅଟାର ଝିଅ ପାଇଁ ସେ ଯଦି

ତା'ର ବାପକୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇପାରେ, ତେବେ ମୋର ଏଇ ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇଁ ମୁଁ କାହିଁକି ତା'କୁ ଗୁଡ଼ି ନ ପାରିବ ?

ବିଚିତ୍ରା—ବାପା !

ନୀଳମାଧବ—ସତ କହୁଚି ମୁଁ ମା, ନରେନ୍‌ର ମୁଣ୍ଡ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଚି । ମାନମହତକୁ ତଳେ ଦେଲେ ତା'ର ଖାତିର୍ ନାହିଁ । ଯାଉ ଯାଉ ସେ ମା, ଆଉ ତାକୁ କେବେହେଲେ ଏଠିକି ଡାକିବୁ ନାହିଁ ।

ବିଚିତ୍ରା—ବାପା, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ବୁଝେଇଲି—

ନୀଳମାଧବ—ସେ ବୁଝିଲା ନାହିଁ, ନା ? ବୁଝିବ କେମିତି ? ଥରେ ଯିଏ ତଳକୁ ଯାଇଚି, ତା'ର ଆଉ ଉନ୍ନତି ସହଜ ନୁହେଁ । ଖସିଥିବା ପାଦର ଗତି ତଳକୁ ହୁଏ—ଉପରକୁ ନୁହେଁ ।

ବିଚିତ୍ରା—ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ ବାପା, ଦିନେ ନା ଦିନେ ଭାଇ ଏଠିକି ଫେରି ଆସିବେ ।

ନୀଳମାଧବ—ନା ନା, ସେ ଏଠାକୁ ଫେରି ପାରେ ନା । ଫେରିଲେ ବି ଏ ଘରେ ତା'ର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ତୁମେମାନେ ଜାଣନା, ସୁଖରେ ତୁମେ ସବୁ ବଢ଼ିଚ । କେତେ କଷ୍ଟରେ ମୁଁ ଏ ଜମିବାଡ଼ି ସଂଗ୍ରହ କରିଚି । ଦେହର ରକ୍ତ ଦେଇ ମୁଁ ଏ କୋଠା ତିଆରି କରିଚି । ଆମ ଘରର ବଡ଼ିତ୍ୱ, ଏ ବୁନିୟାଦ୍, ସବୁତ ମୁଁ ଏଇ ହାତରେ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରଖିଚି । ଜମି କରିବା କେତେ କଷ୍ଟ ଯେ ଜମି କରିଚି, ତା' ସେଇ କେବଳ ଜାଣେ ।

(କୌସ୍ତୁଭ ପ୍ରବେଶିଲା)

କୌସ୍ତୁଭ—ବାବା, ଆପଣ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ପୁଣି ବୁଲିଲେଣି ? ଦେହ ଆପଣଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଲ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ନୀଳମାଧବ—ଚିନ୍ତା କରନା । ଡାକ୍ତର ଯାହା କହୁଲେ ସେଇଟା ଯେ ବେଦର ବାକ୍ୟ ତା' ବି ନୁହେଁ । ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ଗୃଳନା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଆବଶ୍ୟକ ।

ବିଚକ୍ଷା—କିନ୍ତୁ ତୁମେ ଯେ' ରୋଗୀ ।

ନୀଳମାଧବ—(ହସି ଉଠିଲେ) ରୋଗୀ ? ନା ନା,ମୁଁ ରୋଗୀ ନୁହେଁ—କେବେ ରୋଗୀ ଥିଲି । ମା, ତଥେ ଆଜ କୌସ୍ତୁଭକୁ ପାଇ ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଯାଇଚି । ନରେନ୍ କୁଳାଙ୍ଗାର, ସେ ଯାଉ । ତା' ଯିବାରେ ମୋର ଟିକଏ ହେଲେ ଅନୁଶୋଚନା ନାହିଁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ବାବା, ଆପଣ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ ।

(ଏହି ସମୟରେ ଦୂରରୁ ଶୁଭିଲା—"ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଜୟହେଉ" "ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଉ" "ଜମିହୀନକୁ ଜମି ମିଳୁ ।")

ନୀଳମାଧବ—ବିଶ୍ରାମ ? ଏଇ ଶୁଣ କୌସ୍ତୁଭ ! ସେମାନେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ ମୋର ଜମି ସବୁକୁ ଜବରଦସ୍ତ ନେବେ । ରକ୍ତଦେଇ ମୁଁ ଯେଉଁ ମାଟିକି ନଜର କରିଥିଲି, ତା' ଉପରେ ସେମାନେ ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳାଇବେ । ଆଉ ମୁଁ କରିବ ବିଶ୍ରାମ ? ହାଃ ହାଃ ହାଃ···(ହସି ଉଠିଲେ)

କୌସ୍ତୁଭ—ବାବା !

ନୀଳମାଧବ—ଗୁଳି କର, ପୋଲିସ । ଯା' କୌସ୍ତୁଭ ପୋଲିସକୁ କହ ଗୁଳି କରି ଏଇ ବେଆଇନ ଜନତାକୁ ଘଉଡ଼େଇ ଦେଉ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଏ ଯେଉଁ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖା ଦେଇଚି, ଏହା ଦେଶପକ୍ଷରେ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ ।

ବିଚକ୍ଷା—ବାପା, ଉତ୍ତେଜନାରେ ତୁମେ ଲାଲ ପଡ଼ି ଯାଉଚ । ବେଶୀ କଥା କହିବା ତୁମ ଦେହର ଅବସ୍ଥା ପକ୍ଷରେ ଏତେ ଭଲ ନୁହେଁ ।

ନୀଳମାଧବ—ସେମାନେ କହନ୍ତି ଜଣେ ଜଣେ ଲୋକ ବେଶୀ ଜମି ରଖିଥିବାରୁ ଜମିର ଉନ୍ନତି ହେଉ ନାହିଁ । ଜଣେ ଜଣେ ଲୋକ ପାଖରେ ପାଞ୍ଚ ଏକର ଦଶ ଏକର ଜମି ରହିଲେ ଜମିର ଉନ୍ନତି ହେବ—ଭଲ ଫସଲ ଫଳିବ । ବାଃ ! ସେମାନଙ୍କର ଯୁକ୍ତି । କାହିଁ ଛକଡ଼ି ପଧାନର ତ ନଅର ଦଶ ଏକର ଜମି କିନ୍ତୁ ତା ଜମିର ଫସଲ ତ ମୋ ଜମିର ଫସଲ-ଠାରୁ ବେଶୀ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେ ଦୁଇ ବେଳା ପେଟେ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଏ ସେ ପୁଣି କରିବ ଜମିର ଉନ୍ନତି······?

(ବାହାରେ ଶୁଭିଲା—"ଭଗଚାଷୀଙ୍କୁ ମାଲିକାନା ସ୍ୱତ୍ୱ ଦିଅ ।")

କୌସ୍ତୁଭ—ବାହାରେ ଭୀଷଣ ଗୋଳମାଳ । ବାବା, ଆପଣ ବିଶ୍ରାମ କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ଦେଖେ କଣ ହେଉଚି ।

ନୀଳମାଧବ—ନା ନା, ବାପା, ତୁ ସେଠିକି ଯାଆନା । ମୋ ଜମିର ଚଷ୍ଟି ନବାପାଇଁ ବହୁତ ପୋଲିସ ସେଠି ଅଛନ୍ତି ।

(ପୁଣି ଶୁଭିଲା—"ପୋଲିସ ଜୁଲୁମ ବନ୍ଦକର")

ନା ନା, ଆଉ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ପାଟି ଗୋଳମାଳ ଭିତରେ ମୁଁ କେମିତି ଶୋଇ ରହିବ ? ବରଂ ମୁଁ ଯାଏ ଦେଖିଆସେ । ମା ଚନ୍ଦ୍ରା, ମୋ ଓ୍ୱାକିଂ ଷ୍ଟିକ୍‌ଟା (Walking Stick) ଆଣ ।

ଚନ୍ଦ୍ରା—ନା ବାପା, ଏଭଳି ଗୋଳମାଳ ଜାଗାକୁ ଯିବା······

ନୀଳମାଧବ—ଭୟ ହେଉଛି ମା ? ଭୟ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ । କା'ର ସାହସ ଅଛି ମୋ ଦେହରେ ହାତ ଦବ ? ନା ନା, ଅଛି, ନରେନ୍ ଅଛି । ବାପର କବର ଉପରେ ନାଚିବା ପାଇଁ ଏ ସଂସାରରେ ପୁଅ ଅଛି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ବାବା, ଉତ୍ତେଜିତ ହେଲେ ଆପଣଙ୍କର ଦେହ ଅଧିକ ଖରାପ ହେବ ।

ବଚନା—ତମେ କଥା ମାନୁନାହଁ କାହିଁକି ବାପା ?

ମାଳମାଧବ—ମତେ ଶାସନ କରୁଛ ତମେ ? ହଉ କର, ତମ କଥା ମୁଁ ମାନିଲି । (ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ଖଟ ଉପରେ ବସିଲେ) କୁଆଡ଼େ ଗଲା ମା, ଆମ ପିଲା ବେଳର ସଂସାର ? ସେ ଶାନ୍ତି ଆଜି ସଂଯୋଗ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶ ସାରା ଅଶାନ୍ତି । କେଉଁଠି ମାଡପିଟ ତ ରେସନ୍ ପାଇଁ କେଉଁଠି ମୁଣ୍ଡ ଫଟାଫଟି, ରକ୍ଷା ନାହିଁ ଆଜି ।

(ଶୁଭିଲା—"ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ ଜିନ୍ଦାବାଦ" "ପୋଲିସ ଜୁଲୁମ ବନ୍ଦ କର"—ତା'ପରେ ଶୁଭିଲା ମାଡ଼ ଗୁଳି ବନ୍ଧୁକର ଆବାଜ—

ମାଳମାଧବ—(ଉଠିପଡ଼ି) ଫାୟାରିଂ । କ୍ଷେତ ଉପରେ ତେବେ ରକ୍ତ ନଦୀ ବହିଗଲା ।

ବଚନା—ବାପା !

(ପୁଣି ଶୁଭିଲା ମାଡ଼ ଗୁଳି ବନ୍ଧୁକ ଆବାଜ)

ମାଳମାଧବ—ନା ନା ଠିକ୍ ହୋଇଚି । ପୋଲିସ୍ ଠିକ୍ କରିଚି । ଉଦ୍ଧତ ଜନତାକୁ ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦବା ପାଇଁ ଗୁଳି ଦବା ଆବଶ୍ୟକ, ନ୍ୟାୟ ସଂଗତ, ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ମୁଁ ଦେଖିଆସେ, ଘଟଣାଟା ଗୁରୁତର ହେଇଗଲା ।

ମାଳମାଧବ—ନା-ନା-ନା, ତୁ ଯାଆନା । ଘଟଣା ଆହୁରି ଗୁରୁତର ହେଉ—ଲୋକ ମରନ୍ତୁ । ଏମିତି ନ ମଲେ ଆମ ଦେଶର ବିରାଟ ଖାଦ୍ୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହେବ କିପରି ? ଠିକ୍ ହେଇଚି—ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ସେମାନେ ପାଇଚନ୍ତି । ଜୋର୍ ଯା'ର ମୁଲକ ଯଦି ତା'ର ହୁଏ, ତେବେ ଗୁଳି ଦବାର ଦୋଷ ରହିଲା କେଉଁଠି ?

ବଚନା—ବାପା, ଆମର ଜମି କଣ ହେବ । ଦେଇଦିଅ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କୁ । ସେମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତି ହେଲେ ଆମର ବି ଶାନ୍ତି ।

ମାଳମାଧବ—ଓଃ, ତୁ ଯା । ତୁ ବି ଶେଷରେ ମତେ ଉପଦେଶ ଦେଉଚୁ ? ଘର ଭିତରେ କବାଟ ବନ୍ଦ କରି ରହିବୁ ଯା । ଦରକାର ଥିଲା ଫାୟାରିଂ । ଓଃ, ଆଜ ମୁଁ ଭାରି ଖୁସି । ହାଃ ହଃ ହାଃ......

କୌସ୍ତୁଭ—ବାବା, ସମୟର ଗତିକୁ ବନ୍ଧୁକର ଗୁଳି କଣ ରୋକି ପାରିବ ?

ମାଳମାଧବ—ତମେ ଦୁହେଁ ଏଠୁ ଚାଲିଯାଅ । ମୁଁ ଆଜ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚିବି । ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା—ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ା ଜାଣୁଆଚ ବଢ଼ି ଯାଇଥିଲେ ।

(ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ପହଞ୍ଚିଲା ଝିଟିପିଟି)

ଝିଟିପିଟି—ସାଆଁନ୍ତେ, ଗୁଳି ହୋଇଗଲା ।

ମାଳମାଧବ—ଖୁବ୍ ଭଲ ହେଲା । ଲୋକ ମଲେ ତ ? ଭାରି ଚମତ୍କାର ।

କୌସ୍ତୁଭ—କେମିତି ଗୁଳି ହେଲା ?

ଝିଟିପିଟି—ଲୋକମାନେ ଜମି ଉପରେ ଶୋଇ ରହିଲେ—ପୁଲିସ ଅର୍ଡର୍ କହିଲା ଗୁଳିପିବାକୁ । ସେମାନେ ମାନିଲେନି । ଆମ ତରଫ ଲୋକ ଓଲଟି ଢିମା ପଥର, ବାବାରେ ବାବା ସେ ସେଉଁ ପଥର ଫୋପାଡ଼ିଲେ ଗୋଟିଏ ଲୋକକୁ ଜଖମ କରି ଦେଲେ । ତେବେ ବି ସେମାନେ ଉଠିଲେନି । ତା'ପରେ ପୁଲିସ ଉପରକୁ ପଥର ପଡ଼ିଲା । ତା'ପରେ ତ ହେଲା ଗୁଳି । ମୁକୁନ୍ଦାଇ ମରିଗଲା, ଗେ ମାସ୍ଟ୍ରା ବାବୁ ଜଖମି ହୋଇ ଯାଇଚନ୍ତି । ଆମ ସାନବାବୁ......

ମାଳମାଧବ—ଏଁ ଏଁ ସାନବାବୁ—କଣ ହେଲା ସାନବାବୁ ?

ଝିଟିପିଟି—ସାଆନ୍ତେ, ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଗୁଳି ବାଜିଯାଇଚି ।

କୌସ୍ତୁଭ—ନରେନ୍ ଗୋଡ଼ରେ ଗୁଳି ବାଜି ଯାଇଚି ?

ମାଳମାଧବ—ଚମତ୍କାର, ଚମତ୍କାର । ମୋ ନିଜ ପୁଅର ରକ୍ତରେ ମାଟି ମୋର ଆଜି ଉର୍ବର ହୋଇଚି । ନରେନ୍ ! (କାନ୍ଦିଉଠି) ନରେନ୍ !

(ବସି ପଡ଼ିଲେ ତଳେ—କୌସ୍ତୁଭ ବିଚକ୍ଷା ଧରିନେଲେ)

ବିଚକ୍ଷା—ବାପା !

ମାଳମାଧବ—ନା, ମୁଁ ଆଉ ପାଟି କରିବିନି । ଆଉ ମୁଁ ବୁଝିବିନି । ବେଶ୍ ଶାନ୍ତିରେ ଏଥର ବିଶ୍ରାମ କରିବି ।

ଝିଟିପିଟି—(କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ) ସାଆନ୍ତେ—ଆଉରି ସାତ ଆଠ ଜଣ ଖାମି ହୋଇ ଯାଇଚନ୍ତି ।

ମାଳମାଧବ—ଖରାପ କଣ ହୋଇଚି ? ଭଲ ହୋଇଚି—ସବୁ ଭଲ ହୋଇଚି ।

ଝିଟିପିଟି—ପୋଲିସବାଲା ମାଇଲା ବେଳେ ଆଖିରୁ ଖାଲି ନିଆଁ ଠିକରି ପଡ଼ିଲା !

କୌସ୍ତୁଭ—ମୁଁ ଯାଉଚି ବାପା—ଦେଖେ···(ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ)

ବିଚକ୍ଷା—ତୁମେ ଯିବ ?

ମାଳମାଧବ—ହେ ଭଗବାନ ! ଶେଷରେ ଏଯ୍ଯା କଲ ? ଚିତ୍ରା, ମା ଚିକ୍ଷା, କୌସ୍ତୁଭ, ମତେ ନେଇ ଚାଲ । ମୁଁ ଆଉ ରହିବି କାହିଁକି ? ସବୁ ମେଣ୍ଟିଗଲା । ସମାଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଆଉ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ନରେନ୍ ପ୍ରାଣମୁର୍ଚ୍ଛା ସଂଗ୍ରାମ କଲା । ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଜିତିବ—ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଜିତିବ ।

ନବମ ଦୃଶ୍ୟ

(ଡାକ୍ତରଖାନାର ଏକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—ନରେନ୍ଦ୍ରର ଗୋଡ଼ରେ ଗୁଳି ବାଜିଥିବାରୁ ବେଣ୍ଡେଜ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି—ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇଛି ସେ—ପାଖରେ ବସିଛି ବନ୍ଦନା ।)

ନରେନ୍ଦ୍ର—ଡାକ୍ତରଖାନାର ଏଇ ଘରର କାନ୍ଥ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ଖୁବ୍ କଷ୍ଟକର । ଦେଶର ସମୂହ ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ଗୁଳି ଗେଟ୍ରେ ପ୍ରାଣ ଦେଲେ ସେମାନେ ସବୁ ଶହୀଦ୍ ହୋଇଗଲେ । ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ମୁଁ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ପାରିଥିଲେ ଧନ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ବନ୍ଦନା—କିନ୍ତୁ ନେତା ଅଭାବରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହନ୍ତା । ଲୋକ ସାଧାରଣତ ଅଶିକ୍ଷିତ ....

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ଆଜି ଧନ୍ୟ ବନ୍ଦନା । ଏଇ ଅଶିକ୍ଷିତ କୃଷିପର ପଥର ମଣିଷ ଭିତରେ ଜଗାଇ ଦେଇ ପାରିଛି ବିପ୍ଳବର ନିଆଁ । ସେମାନେ ଆଉ ମୂର୍ଖ ନାହାନ୍ତି । ଦାବି କେମିତି ହାସଲ କରିବାକୁ ହୁଏ, ସେମାନେ ଶିଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ବନ୍ଧୁକ କମାଣର ଗୁଳି ସେମାନଙ୍କୁ ଆଉ ପରାସ୍ତ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ବିଜୟ ଆଜି ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ବନ୍ଦନା—ଆପଣଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ, ସାହସ ଆଣି ଦେଇଛି ଏ ବିଜୟ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ନା ନା, ଏହା ମୋ ସାହସ ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ । ତୁମେ କଣ କମ ତ୍ୟାଗ ଦେଖେଇଛ ବନ୍ଦନା ? ତୁମ ଭଳି ଏ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାରୀଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ଦିନ ଆସିବ ଏଇ ଚେତନା, ସେ ଦିନ ଏ ଦେଶ ହେବ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସୂ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ରାମରାଜ୍ୟ ସେହିଦିନହିଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ।

ବନ୍ଦନା—ନରେନ୍ଦ୍ରବାବୁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହଁ ବନ୍ଦନା, ତୁମର ନିଷ୍ଠା ମତେ ଚମତ୍କୃତ କରିଛି । ମୋର ଆଶୀର୍ବାଦ ତୁମେ ସୁଖୀ ହୁଅ ।

ବନ୍ଦନା—ସୁଖୀ ? କଣ୍ଟା—ବିଛା ପଥ ଉପରେ ଏତେ ଦିନ ଚାଲି ଆସିଲି, ଦିନେ ହେଲେ ସୁଖ ମିଳିନାହିଁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମିଳିବ—ଦିନେ ନା ଦିନେ ମିଳିବ । ସେଥିପାଇଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର ।

ବନ୍ଦନା—ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଗୋଟାଏ ସୀମା ଅଛି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବନ୍ଦନା, ମଣିଷ ପ୍ରାଣରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି ଅସୀମ ଦୁଃଖ । ସେ ଦୁଃଖର ସୀମା ନାହିଁ । ସୁଖ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱପ୍ନ ।

ବନ୍ଦନା—ସୁଖ ଯଦି ସ୍ୱପ୍ନ ହୁଏ, ମଣିଷର ସାଧନା ବୃଥା । ନରେନ୍ଦ୍ର-ବାବୁ, ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ମୋର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅଛି—

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୋ ପାଖରେ ତୁମର ପ୍ରାର୍ଥନା ?

ବନ୍ଦନା—ହଁ ସେ ପ୍ରାର୍ଥନା ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ କରିବି, କିନ୍ତୁ ଆଜି ନୁହେଁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବନ୍ଦନା, ମତେ ଆଉ ରହସ୍ୟ ଭିତରେ ନ ରଖି କହ, କହ ତୁମେ କଣ ଚାହିଁ ?

ବନ୍ଦନା—(ନୀରବ)

ନରେନ୍ଦ୍ର—କହ ବନ୍ଦନା, ତୁମ ଭଳି ମହୀୟସୀ ନାରୀର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ପାରିଲେ ମୁଁ ହୁଏତ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେ କରିବି ।

ବନ୍ଦନା—ମୋର ଏଇ ସାଧନାର କଣ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—କିଏ କହୁଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ? ଏଇ ଦେଶର ଅସଂଖ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ତୁମେ ପୂଜ୍ୟା ।

ବନ୍ଦନା—କିନ୍ତୁ......

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବନ୍ଦନା !

ବନ୍ଦନା—ନରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ! ସାରା ଜୀବନ ଆପଣଙ୍କ ସେବା କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟରୁ ମତେ କଣ ଆପଣ ବଞ୍ଚିତ କରିବେ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ବିସ୍ମୟ ବିସ୍ଫାରିତ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁଲା)

ବନ୍ଦନା— ମୁଁ ଅସହାୟ ନରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବନ୍ଦନା, ତୁମର ଏଇ ମହୀୟସୀ ଜୀବନ ଭିତରେ ଏ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ରହିବା ତ ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ବନ୍ଦନା—ମଣିଷର ଜୀବନ ଭିତରୁ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ କଣ ବାଦ୍ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ?

ନରେନ୍ଦ୍ର—ତୁମର ଏଇ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣିଥିଲେ ତୁମକୁ ଏତେ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି । ବନ୍ଦନା, ସଂସାରର ନିୟମ ଯଦି ଏଇୟା, ତାହାହେଲେ ମୁଁ ସବିତା ପ୍ରତି ଅବିଚାର କରିଛି । ସେ ଦିନ ସେ ଠିକ୍ ଏଇଭଳି ନିବେଦନ କରିଥିଲା । ପିଲାଟି ଦିନରୁ ସେ ମୋର ସାଙ୍ଗ । ତାର ଦାବିକୁ ମୁଁ ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଛି ।

ବନ୍ଦନା—ନରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ !

ନରେନ୍ଦ୍ର—ହିଁ ବନ୍ଦନା, ମୁଁ ଆଜି ଭାବୁଚି ସବିତାର ଦୋଷ ବା କଣ ?

(ପ୍ରବେଶ କଲେ ନୀଳମାଧବ ବାବୁ, କୌସ୍ତୁଭ ଓ ସବିତା । ନୀଳମାଧବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।)

ନୀଳମାଧବ—କାହିଁ ? କାହିଁ ମୋ ନରେନ୍ ?

ନରେନ୍—(ଉଠି ପଡ଼ି) ବାପା !

(ନୀଳମାଧବ ବାବୁ ଧାଇଁଗଲେ । ନରେନ୍ଦ୍ରକୁ କୋଳକୁ ଆଉଜେଇ ଆଣିଲେ ।)

ନୀଳମାଧବ—ନରେନ୍ଦ୍ର ! ତୋ' ବାପକୁ ତୁ ଅଭିଶାପ ଦେ' । ତୋ' ଭଲ ପୁଅ ଦେହରେ ସେ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଗୁଳି ଚଳେଇ ପାରିଚି । ଦେଶ ଯା'ର ଜୟଜୟକାର କରୁଚି, ତା'କୁ ମୁଁ ଏତେଦିନ ଯାଏ ଚିହ୍ନି ପାରି ନ ଥିଲି । ମୁଁ ତୋ'ର ଅଯୋଗ୍ୟ ପିତା । ତୋ ମା ଆଜ ସ୍ୱର୍ଗପୁରରୁ ଅଶ୍ରୁ ଢାଳି ଦେଖୁଥିବ ବାପା କପରି ତା' ପୁଅ ଦେହରେ ଗୁଳି ଚଳେଇ ଧରଣୀର ମାଟିକୁ ଲାଲ କରି ଦେଇଚି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବାପା, ଅବାଧ ମୁଁ—ତୁମ ପାଖରେ ବହୁତ ଅପରାଧ କରିଚି ।

ନୀଳମାଧବ—ନା ନା ଅପରାଧୀ ମୁଁ । ମିଥ୍ୟା ଆଭିଜାତ୍ୟର ମୋହରେ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ମୁଁ ପାଦରେ ଦଳି ଦେବାକୁ ବସିଥିଲି । ସବୁ ଅପରାଧ ମୋ'ର । ତୁ ଫେରିଆ ନରେନ୍ଦ୍ର ! ତୋ ବିନା ସାରା ଘର ଆଜି ମୋର କାନ୍ଦି ଉଠୁଚି--ତୁ ଫେରିଆରେ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ନରେନ୍ଦ୍ର ! ତୋ'ର ବିଜୟ ହୋଇଚି । ଏଇ ନିଃସ୍ୱ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଦାବୀ ସରକାର ମାନି ନେଇଛନ୍ତି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—(ଆନନ୍ଦରେ) ଭାଇ, ଏ ବିଜୟ ସମଗ୍ର ଦେଶର । ଅବିଲମ୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ଶୋଷଣହୀନ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସମାଜ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ହଁ ଭାଇ, ସାରା ଦେଶ ଆଜି ତୋର ଜୟଗାନ କରୁଚି ।
(ପାଗଳିନୀଙ୍କ ଭଳି ପହଞ୍ଚିଛି ସବିତା)

ସବିତା—ନରୁଭାଇ ! ନରୁଭାଇ !

ନରେନ୍ଦ୍ର—ସବିତା, ନରୁଭାଇ ତୋର ଗୁଳି ମୁହଁରୁ ଫେରି ଆସିଛି ।

ନୀଳମାଧବ—ମୋର ସବୁ ଜମିବାଡ଼ି ମୁଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ହାତରେ ଦାନ କରିଦେଲି । ଆଜିଠାରୁ ସେ ସବୁରେ ମୋର ଆଉ କିଛି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ବନ୍ଦନା, ମା, ତୋ ପ୍ରତି ମୁଁ କମ୍ ଅବିଚାର କରିନାହିଁ । ତୋ ନାଁରେ ଅପବାଦ ରଟେଇଛି । ତୋର ଏଇ ନିଷ୍କଳଙ୍କ ମୁହଁରେ ମୁଁ କଳଙ୍କର କାଳିମା ଲେପି ଦେଇଛି । ମତେ କ୍ଷମା କର ମା । ମୁଁ ଆଜି ବୁଝି ପାରିଛି—ତୋ'ର ସେବା, ନିଷ୍ଠା, ଏକାଗ୍ରତା ନରେନ୍ଦ୍ରକୁ ତା'ର ସାଧନା ପଥରେ ଆଗେଇ ନେଇ ଯାଇଛି । ଆଜି ଏଇ ଆନନ୍ଦ ଦିନରେ ତୋତେ ତୋର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ମୁଁ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ହସି ହସି ତୋତେ ଆମ ବଂଶର କୁଳବଧୂର ଗୌରବ ଦେବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ସୀତା ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଚରିତ୍ର ନେଇ ତୁ ଯଶସ୍ୱିନୀ ହ'ମା ।

ବନ୍ଦନା—କିନ୍ତୁ........

ନୀଳମାଧବ—କିନ୍ତୁ ଆଉ କଣ ବନ୍ଦନା ?

ବନ୍ଦନା—ଆପଣ ଯେଉଁ ଗୌରବ ମତେ ଦେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ସେ ଗୌରବର ଅଧିକାରଣୀ ହବାକୁ ମୁଁ ଯୋଗ୍ୟା ନୁହେଁ । ମୁଁ ବିବାହ କରିବି ନାହିଁ ।

ନୀଳମାଧବ—କାହିଁକି ?

ବନ୍ଦନା—ନା, ମୁଁ ବିବାହ କରିବି ନାହିଁ । ସେ ଗୌରବ ଆପଣ ବରଂ ସବିତା ଦେବୀଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତୁ । ସେ ହିଁ ହେଉଛନ୍ତି ସେ ଗୌରବର ଉପଯୁକ୍ତ ଅଧିକାରିଣୀ ।

ସବିତା—ହଁ ବାପା, ସବିତା ମୋର ନୂଆବୋହୂ ହବ ।

ନୀଳମାଧବ—ସବିତା, ନରେନ୍ଦ୍ରର ସଂଗ୍ରାମ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେବା ମୂଳରେ ତୋର ଦାନ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛି ମା, ତୁ ସୁଖି

ନରେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ବିବାହ କରିବି ନାହିଁ ବାପା ।

ମାଳମାଧବ—ମୋ କୁଳର ଚନ୍ଦ୍ରମା ତୁ ! ବିବାହ କରିବୁ ନାହିଁ ?

ବନ୍ଦନା—ଭାଇ, ବାପାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ତୁମକୁ ପୂରଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର—ବନ୍ଦନା !

ବନ୍ଦନା—ନା ଭାଇ, ତୁମର କିଛି କଥା ଶୁଣାଯିବ ନାହିଁ । (ସବିତାକୁ) ଆଜିଠୁ ତୁ ମୋର ନୂଆବୋହୂ ।

(ସବିତା ହସିଲା)

ମାଳମାଧବ—ସବିତା, ଖବରକାଗଜ ଜରିଆରେ ଏଇ ଅନ୍ଦୋଳନକୁ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ତୁ ବହୁତ ପ୍ରଚାର କରିଛୁ—ନରେନ୍ଦ୍ରକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରେଇଛୁ । ଆଗାମୀ ଜୀବନ ପାଇଁ ତାର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ତୋତେଇ ନେବାକୁ ହେବ ।

ବନ୍ଦନା—ସବିତା ଦେଈ, ଅଲକ୍ଷରେ ଯଦି ଅପଣଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ଦୋଷ କରିଥାଏ, ସେଥିପାଇଁ ମତେ କ୍ଷମା ଦେବେ ।

(ବନ୍ଦନାର ଆଖିରେ ଅଶ୍ରୁ)

ସବିତା—ତୁମର ତ୍ୟାଗ ତୁମକୁ ବଡ଼ କରି ତୋଳିଚି ଭଉଣୀ । ମୋ ପାଇଁ କାହିଁକି ତୁମେ ଏ ତ୍ୟାଗର ପରାକାଷ୍ଠା ଦେଖେଇଲ ?

ବନ୍ଦନା—ତ୍ୟାଗ ନୁହେଁ ଭଉଣୀ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ମୁଁ ସାରା ଜୀବନ ଅବିବାହିତା ରହି ଏଇ ଦେଶର ସେବା କରିବି ।

ନରେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ, ଶୁଭାଶୀଷ ଦିଅନ୍ତୁ ମୁ ଯେମିତି ଆଉ କେବେ ହେଲେ ମୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ହେଳା ନ କରେ । ଦେଶବାସୀଙ୍କ ସେବାରେ ମୋ ଜୀବନକୁ ମୁଁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଦେଲି । ମୋର ଆଜି ଭାରି ଆନନ୍ଦ—ଭାରି ଆନନ୍ଦ······

(ଉନ୍ମାଦିନୀ ଭଳି ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା)

ନରେନ୍ଦ୍ର (ଆଗେଇଯାଇ) ବନ୍ଦନା ! ବନ୍ଦନା !

ବନ୍ଦନା—ସେ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ ଭାଇ !

(ଛକଡ଼ି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରବେଶ କଲା)

ଛକଡ଼ି—ବାବୁ !

ନୀଳମାଧବ—ପଧାନେ, ବହୁତ ଡେରିରେ ତୁମେ ଆସିଲ । ଆମେ ସବୁ ବହୁତ ଆଗେଇ ଯାଇଚୁ ।

ଛକଡ଼ି—ସ ଆଜ୍ଞେ, ଗରିବ ମଲମୁଣ୍ଡିଆ ତ ସବୁବେଳେ ପଛରେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି ।

ନୀଳମାଧବ ଛି, ଆଉ ସେ କଥା କୁହନା । ଆମର ଏଇ ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ର ସମସ୍ତେ ସମାନ । ଯାହାଙ୍କୁ ତୁମେ କହୁଚ ମଲମୁଣ୍ଡିଆ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ହିଁ ଶାସନ ଚାଲିଚି । ଆଉ ତୁମେ ଜାଣ ପଧାନେ, ମୋର ସମସ୍ତ ଜମି ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରି ଦେଇଚି ।

ଛକଡ଼ି—ଭଗବାନ ଆପଣଙ୍କର ଭଲ କରିବେ ।

ନୀଳମାଧବ – ଗାଁର ଅବସ୍ଥା ଏଥର ବଦଳିଯିବ । ଶୁଣ, ଏଇ ସବୁ ଜମିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ପାଇଁ ଗାଁରେ ଏକ ସମବାୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ । କୋ-ଅପରେଟିଭ୍ ଫାର୍ମିଂ (co-operative farming) ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଜେଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ହେବ । ମୋର ଏଇ ଜମି ଉପରେ କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ । ତୁମ କୋଅପରେଟିଭ୍ ଫାର୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜଣେ କୃଷକ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ ଦିଗରେ ଆମର ଗ୍ରାମ ଦେଖାଉ ପ୍ରଥମ ଶୁଭଲେଖ ।

ଛକଡ଼ି—ସବୁ ଆପଣଙ୍କ ଦୟା । ଏଇ ଖବର ଶୁଣି ମୁଁ ପାଗଳ ହୋଇଯିବ । ମୁଁ ଯାଏ—ଗାଁ ଲୋକଙ୍କୁ ଏ ଖବର ଦେଇ ଦିଏ । ସେମାନେ ଏହା ଶୁଣି ଧାଇଁ ଆସନ୍ତୁ ଏଠିକି ।

ନୀଳମାଧବ—ନା ନା, ସେମାନେ ଆସିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏଇକ୍ଷଣି ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବୁ ।

ଛକଡ଼ି—ବେଶ୍ ବେଶ୍ ଆପଣମାନେ ଆସନ୍ତୁ । ମୁଁ ଯାଏଁ, ଏଇ ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନରେ ଲାଗିପଡ଼େ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା)

ନୀଳମାଧବ—ନରେନ୍ଦ୍ର, ତୁ ଆଉ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ କାହିଁକି ରହିବୁ ? ତୁ ଘରକୁ ଫେରିଚାଲ । ସେଇଠି ହେବ ତୋର ଚିକିତ୍ସାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ । କୌସ୍ତୁଭ, ରଚନା, ସବିତା, ଚାଲ ମୁଁ ଏଠି ଆଉ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଚାହେଁନା । ହଁ, ତିନକଡ଼ି ଏଇ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଅଛି । ଚାଲ, ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ତାକୁ ସାକ୍ଷାତ କରିଯିବା ।

(ଟିଟିପିଟି ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ପହଞ୍ଚିଲା)

ଟିଟିପିଟି—ସାଆନ୍ତେ, ଗୋମାସ୍ତା ବାବୁ ମରିଗଲେ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ମରିଗଲେ ?

ଟିଟିପିଟି—ଆଜ୍ଞା, ଏଇକ୍ଷଣି ମରିଗଲେ ।

ନୀଳମାଧବ—ତିନକଡ଼ି ମରିଯାଇଛି ! ଭଗବାନ ବୋଧହୁଏ ଉଚିତ ବିଚାର କରିଚନ୍ତି । ଆମର ଏଇ ସମାଜ ମଙ୍ଗଳ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ତା' ଭଳି ଲୋକର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ।

କୌସ୍ତୁଭ—ବାବା, ତାହାହେଲେ ଏବେ ଚାଲନ୍ତୁ ଯିବା । ଗାଁଲୋକେ ତେଣେ ଆମମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଥିବେ ।

ନୀଳମାଧବ—ହଁ ଚାଲ । ସମାଜମଙ୍ଗଳ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଫୁଟି ଉଠୁ ହସ — କୋଟି ମାତାଙ୍କର ବକ୍ଷ ଗନ୍ଧରେ ଫୁଲଉଠୁ ସୁନାର ଶ୍ୟାମଳ ଭରିଯାଉ ଅଞ୍ଚଳ ।

ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖୀନଃ ସର୍ବେ ସନ୍ତୁ ନିରାମୟା,
ସର୍ବେ ଭଦ୍ରାଣି ପଶ୍ୟନ୍ତୁ ମା କଶ୍ଚିତ୍ ଦୁଃଖଭାକ୍ ଭବେତ୍ ।

ମୁଦ୍ରାକର ନେତ୍ରାନନ୍ଦ କର, ନୀଳକଣ୍ଠ ପ୍ରେସ, କଟକ-୨